

Andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra

Roman Sobotka

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Roman Sobotka**
Osobní číslo: **H14945**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti andragogiky, sociální pedagogiky, života a díla Přemysla Pittra.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů a zakotvení teorie.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BALVÍN, Jaroslav. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pittra. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.

KOHN, Pavel. Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-30-8.

PITTER, Přemysl, FIERZOVÁ, Olga. Nad vřavou nenávisti: vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich, 1996. ISBN 80-7017-972-4.

PITTER, Přemysl, PLZÁK, Michal (ed.). Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, 2011. ISBN 978-80-7017-159-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

1. listopadu 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 1. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 10.4.2017

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasaňuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3).*

3) *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá andragogickým rozměrem výchovné práce významné osobnosti české sociální pedagogiky Přemysla Pittra. V teoretické části vymezujeme základní pojmy jako funkce a definice andragogiky či kompetence andragoga. V druhé kapitole teoretické části popisujeme Pittrův život a historické události, které zásadním způsobem ovlivnily jeho život. Třetí kapitolu jsme věnovali vztahu Pittrovy práce s andragogikou.

V praktické části zkoumáme prostřednictvím kvalitativního výzkumu aplikovatelnost výchovných přístupů Přemysla Pittra v dnešní sociální práci s lidmi bez domova. Cílem naší práce je prozkoumat profesní život Přemysla Pittra a podat deskriptivním způsobem přehlednou zprávu o andragogickém rozměru výchovné práce tohoto velikána české sociální činnosti.

Klíčová slova: andragogika, láska, pomoc, Přemysl Pittr, výchova, víra, Bůh

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with andragogical dimension of educational work of our significant figure in czech social pedagogy field Přemysla Pittra. In theoretical part we define basic terms as role, definition of andragogy or competencies of educator in andragogy. In second chapter of theoretical part is described Pittr's life and historical events, which has significantly affected his life. Third part is about relation between Pittr's work and andragogy.

In practical part we do research by quantity study of Přemysl Pittr educational approach application in nowadays social work with homeless people. Aim of this thesis is examine professional life of Přemysl Pittr and to give in descriptive way message about andragogical dimension of educational work of this colossus in Czech social activity.

Keywords: andragogy, love, help, Přemysl Pittr, education, faith, God

Děkuji panu docentu Jaroslavu Balvínovi za možnost zpracovat bakalářskou práci pod jeho vedením, za cenné rady a věnovaný čas při konzultacích.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

*Bez lásky, bez lidskosti,
bez soucítění člověka s člověkem
nic neobstojí.
(Přemysl Pitter, 1975)*

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
1.1 K ZÁKLADNÍM A TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM	13
1.1.1 Funkce andragogiky	15
1.1.2 Celoživotní vzdělávání jako aktuální směr andragogiky	16
1.2 VZTAH TÉMATU K ANDRAGOGICE	20
1.2.1 Pojem kompetence, osobnost a kompetence andragoga	21
1.3 STUDIUM ANDRAGOGIKY	24
1.3.1 Literatura k tématu	26
2 PŘEMYSL PITTER A DOSPĚLOST	29
2.1 PŘEMYSL PITTER JEHO ŽIVOT, DOSPÍVÁNÍ A ZKUŠENOSTI S DOSPÍVÁNÍM APLIKOVANÉ VE VÝCHOVĚ	31
2.2 VLIV HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ VÝCHOVNOU PRÁCI PŘEMYSLA PITTRA.....	34
2.3 PŘEMYSL PITTER A VÝCHOVA K DOSPĚLOSTI.....	36
3 PŘEMYSL PITTER A ANDRAGOGIKA	39
3.1 ČINNOST V OBDOBÍ OKUPACE A 2. SVĚTOVÉ VÁLKY	39
3.1.1 Časopis Sbratření	39
3.1.2 Pomoc Židům	40
3.1.3 Přednášková činnost.....	41
3.1.4 Praktická pomoc Přemysla Pittra ve válečném období	41
3.2 ČINNOST PŘEMYSLA PITTRA V EXILU	43
3.2.1 Sociální činnost v táboře Valka.....	43
3.2.2 Přemysl Pitter a česko- německé vztahy	47
3.3 VÝCHOVNÉ PRINCIPY PŘEMYSLA A JEJICH VÝZNAM PRO PRÁCI S DOSPĚLÝMI	48
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	52
4.1 STANOVENÍ CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	52
4.2 DEFINOVÁNÍ KLÍČOVÝCH KONCEPTŮ	52
4.3 NASTÍNĚNÍ TEORETICKÉHO KONTEXTU	53
4.4 METODOLOGICKÉ POZNÁMKY	54
4.5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	64
5 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI	68
6 DISKUSE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	69
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Sociální andragogika jako obor vznikla ve druhé polovině 20. Století. Je interdisciplinární vědou, ve které se prolínají poznatky z celé řady příbuzných disciplín. Jejím předmětem jsou vzdělávání, výchova dospělému při jeho průběžné integraci do života společnosti, pomoc při změnách, jejichž řešení je mimo možnosti dospělého člověka, pomoc člověku v sociální nouzi.

V první kapitole se pokusíme popsat teoretická východiska sociální andragogiky, základní termíny spojené s tématem a názor několika osobností české a slovenské andragogiky (pedagogiky), jak je jimi tento obor vnímán.

V období totalitního režimu byla sociální andragogika opomíjena, jelikož komunistická strana nepřiznala existenci sociálních problémů. Revoluce v roce 1989 a s ní spojená dynamická změna trhu s sebou přinesly demokracii a svobodu, ale také přeměnu mechanismů ve společnosti. Demokratický režim s tržním hospodářstvím s sebou přinesly také pro společnost negativní jevy jako: nezaměstnanost, bezdomovectví, moderní závislosti (gamblerství apod.) Trvalý nárůst počtu lidí v sociální nouzi, vyvolal ve společnosti potřebu výchovy a vzdělávání kvalifikovaných odborníků, kteří se budou aktivně podílet na řešení těchto sociálních problémů. Na základě těchto potřeb společnosti se začaly vyvíjet v rámci školského systému nové studijní obory se sociálním zaměřením. Výchovou odborníků se tyto studijní obory podílejí na minimalizaci a předcházení vzniku sociálně patologických jevů.

V hlavní části bakalářské práce se věnujeme významné osobnosti sociální pedagogiky Přemysla Pittra. Tento neobyčejný člověk s hlubokým sociálním cítěním zasvětil svůj život pomoci druhým. Tento skutečný Evropan, humanista, odpůrce války a násilí svou neúnavnou sociální prací, ke které strhl další dobrovolníky, zachránil v poválečném období před smrtí stovky lidí. Potřebným pomáhal díky víře v boha, lásce k bližnímu. V pomoci lidem pokračoval Pitter i po odchodu do exilu v roce 1952. V exilu pomáhal emigrantům v německém táboře Valka. V táboře dodával krajanům zejména víru a morální podporu.

V Československu byla jeho práce dlouhou dobu nedoceněna. Až po roce 1989 byl prezidentem Václavem Havlem vyznamenán in memoriam řádem Tomáše Garrigue Masaryka.

V praktické budeme pomocí kvalitativního výzkumu zkoumat přístup sociálních pracovníků v městě Brně ke klientům bez domova v komparaci s principy a přístupem Přemysla Pittra.

Tato práce by měla poskytnout základní informace o oboru andragogika a zejména by pak měla představit dílo, principy výchovy a život lidsky neobyčejného člověka, který svůj život zasvětil pomoci druhým, Přemysla Pittra.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Andragogika jako vědní a studijní obor se zaměřuje na všechny stránky vzdělávání a učení se dospělých. Lze ji chápat také jako vědu, jež se zabývá výchovou, vzděláváním a vyučováním dospělých. Andragogika má ovšem s termínem výchova problém. Jednak vyjadřuje určitou nadřazenost, což není pro andragogiku zcela příhodné a dále se po dosažení svého cíle, autonomní osobnosti, stává přebytečnou.

Terminologicky vhodnější je pojem vzdělávání, který je chápán *jako proces uvědomělého a cílevědomého zprostředkování a aktivního utváření a osvojování soustavy vědeckých a technických vědomostí, intelektuálních a praktických dovedností a lidských zkušeností, utváření morálních rysů a osobitých zájmů a postojů. Je procesem utváření osobnosti, individualizací společenského vědomí, tedy součástí socializace.* (Palán, 2002, s. 11)

Andragogickou vědou se v České republice i v zahraničí zabývá značné množství autorů. V kontextu tohoto faktu bylo formulováno množství názorů na tuto vědu, jejichž význam se různí.

Velmi výstižně definoval tento vědní obor Palán (viz. výše).

1.1 K základním a teoretickým východiskům

V historickém kontextu nám o předmětu zájmu napovídá překlad řeckých slov, ze kterých se název „Andragogika“ skládá. Výraz *andros* znamená muž, dospělý a *agein* = vést, řídit. Spojením těchto slov, lze andragogiku označit jako „doprovázení“ dospělého člověka v cestě za vzděláním, pochopením životních souvislostí a lepším uplatněním v soukromém i pracovním životě.

Andragogiku lze pojmout z mnoha úhlů pohledu, což dokazují různě koncipované teorie předních autorů, kteří se vědou o výchově a vzdělávání dospělých zabývají. Většina z nich totiž stanovuje jiný předmět zájmu nebo vymezení pojmu této vědy. Z toho vyplývá, že je téměř nemožné vyjádřit jedinou definicí celou podstatu andragogiky

Považujeme tedy za důležité uvést více definic této vědy, které společně podají komplexnější objasnění její podstaty.

Andragogický slovník definuje vzdělávání dospělých jako *vzdělávací proces, který zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity realizované dospělými jedinci v rámci formálního a neformálního vzdělávání.* (Průcha, Veteška, 2014, s. 301)

Bartoňková a Šimek definují andragogiku jako *vědu o animaci dospělého člověka. Animaci chápeme oduševňování, nikdy nekončící humanizaci člověka. Je přitom vztažena jak na:*

- **enkulturaci** (tj. získávání a rozvíjení kulturních kompetencí)
- **socializaci a resocializaci** (tj. na optimalizaci sociálních pozic a rolí, včetně rolí socioprofesionálních)
- **edukaci** (tj. záměrné a cílevědomé formování člověka, jeho vychovávání a vzdělávání)

(Bartoňková, Šimek, 2001, s. 15)

Podle Beneše je Andragogika *vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých.* (Beneš, 2008, s. 11)

Andragogika jako věda o vyrovnávání se dospělého člověka se sociálními institucemi. (Dvořáková, Šerák, 2009, s. 13)

Bartoňková a Šimek uvádějí jednotlivé přístupy andragogiky:

Věda o mobilizaci lidského kapitálu v prostředí sociální změny.

Psychologizující pojetí předmětu andragogiky, zabývající se orientováním člověka v kritických uzlech jeho životní dráhy.

Andragogika jako věda o individuálních a sociálních souvislostech změn syntetického statusu.

Andragogika jako věda o animaci dospělého. (Bartoňková, Šimek, 2001, s. 15)

Prusáková definuje andragogiku jako *vědu o výchově dospělého člověka, která se zabývá intencionální socializací dospělého člověka, problematikou pomoci dospělému člověku andragogickými prostředky ve všech oblastech jeho života.* (Prusáková, 2005, s. 8)

Slovy Balvína je andragogika *vědou o vedení dospělého člověka. Je to vedení nejenom profesní, kulturní a sociální, ale v našem pojetí i vedení v oblasti kompetencí multikulturních, inkulturních a pluralitních (respektování takových specifík jednotlivých kultur, jež*

se nedají vysvětlit s pomocí jiných kultur, které jsou vlastní jen té které kultuře. (Balvín, 2012, s. 201)

Dle Kalnického je andragogika *teoretický systém edukace a učení se dospělých, tedy jde o samostatnou vědní disciplínu (zrodí se z lůna pedagogiky a navazující na její systém), zabývající se výchovou a vzděláváním dospělých a péčí o dospělé (pedagogika se zabývá učením dětí a adolescentů) a pokračuje gerontagogikou, která se osamostatňuje, vycházejíc z lůna andragogiky. (Kalnický, 2014, s. 7)*

Syntézou jednotlivých přístupů lze říci, že andragogika je vědou, která se zabývá člověkem dospělým z pohledu individuálního, celospolečenského, profesního a duševního. Na základě tohoto si dovoluujeme tvrdit, že andragogika je vědou mnohorozměrnou.

1.1.1 Funkce andragogiky

Andragogický slovník uvádí, že funkce je *označení pro hlavní smysl a principy vzdělávání dospělých. Důraz je kladen na sladění potřeb a zájmů jedinců s potřebami společnosti. (Průcha, Veteška, 2014, s. 115)*

Funkce vzdělávání dospělých tedy vyjadřují základní kategorie, principy a cíle, na které působí a snaží se v souladu s potřebami společnosti dosáhnout. Za hlavní cíl vzdělávání dospělých si dovoluujeme označit záměrné působení na společnost žádoucím směrem dle její aktuální potřeby. Nezbytnost a aktuálnost „bytí“ Andragogiky v dnešní moderní a na změny bohaté společnosti je nezpochybnitelná. Je zde, ale tvrzení doc. Beneše, které předešlý názor relativizuje, kdy za problematické považuje *určení podílu vzdělávání na společenských a kulturních změnách. Není jasné, ve kterých případech vzdělávání změny iniciuje, kde je doprovází nebo je následuje. (Beneš, 2008, s. 43)*

Současné pojetí andragogických funkcí ovlivňuje zejména nová koncepce celoživotního vzdělávání, která klade důraz na zvýšení možnosti integrace jedince do společnosti jakožto i na růst jeho duševního, morálního a výkonnostního potenciálu.

Tento názor potvrzují předními autory vytvořené sociologické premisy:

Vzdělávání dospělých je pro reprodukci, stabilizaci nebo transformaci společnosti důležitější než vzdělávání dětí a mládeže, protože reprodukce či transformace společnosti je dilem dospělé populace.

Vzdělávání dospělých zvyšuje schopnost vidět svět novým způsobem a aktivně ho měnit. Vzdelávání dospělých umožňuje participaci všech na rozvoji společnosti, ale i aktivní kontrolu sociálních, ekonomických, politických a kulturních změn. (Beneš, 2008, s. 43)

Kvalifikační funkce	Systém práce, povolání, produkce, ekonomiky	Obecné kvalifikace Odborné kvalifikace	Výuka, výcvik
Selekční funkce	Sociální struktura	Dosažené vzdělání, pozice ve vzdělávacím systému	Zkoušky, vysvědčení, certifikace
Integrační funkce	Společenské zřízení, politický a společenský systém	Politická orientace, normy, hodnoty, názory	Sociální klima, komunikace, přiřazená role ve vzdělávacím zařízení

Tab. 1 Funkce andragogiky (Beneš, 2014, s. 64).

kvalifikační	→ počítat psát, kvalifikace, znalosti → dochvilnost, píle, motivace, aspirace, pořádkumilovnost
selekční	→ přidělení různých vzdělávacích potřeb
alokační	→ přidělení povolání
integrační	→ obsahy, témata, metody vyučování → atmosféra, komunikace, pozice v kolektivu
přenos kultury	→ tradování kultury → rozvoj kultury

Tab. 2 Funkce andragogiky (Beneš, 2014, s. 65).

1.1.2 Celoživotní vzdělávání jako aktuální směr andragogiky

Koncept celoživotního vzdělávání vznikl jako reakce na nedostatečné plnění požadavků současné moderní společnosti ze strany klasické vzdělávací soustavy. Je zde také důležité zahrnout faktor dynamiky vývoje dnešní společnosti, jehož tempu nestíhají vývoj a změny v klasické vzdělávací soustavě. Charakter dnešní společnosti vyžaduje především zajištění potřebné kvalifikace pro hospodářský růst a společenský rozvoj. Úkolem celoživotního vzdělávání je tedy metodicky pomáhat společnosti v oblastech zaměstnanosti, konkurenceschopnosti ekonomiky, sociální soudržnosti a občanské morálky.

Jak je zjevné ze skutečností uvedených v úvodu, klasický model vzdělávací soustavy nedokáže pružně reagovat na rychlý vývoj společnosti, dle potřeby obnovovat svá kurikula a osnovy. V návaznosti na to nedokáže své účastníky dostatečně vybavovat informacemi a

dovednostmi, které by efektivně aplikovali jak v osobním tak i profesním životě. Dovolíme si v kontextu výše uvedeného tvrdit, že tradiční model neúplně naplňuje všeobecné pedagogické poslání, které by mělo být vybavení účastníků informacemi, znalostmi a dovednostmi, které jim usnadní vstup do profesního života, vhodně ovlivní jejich socializaci směrem k aktivnímu občanství a vybuduje v nich kladný vztah ke společenským hodnotám. *Pociťovaná krize školství a také nové kvalifikační nároky stály tedy u zrodu koncepcí celoživotního učení a vzdělávání.* (Beneš, s. 26 in Veteška, 2010)

Celoživotní učení, obsahující formální, neformální a informální vzdělávání, je na mezinárodní úrovni chápáno jako soubor všech příležitostí, které jedinec dostává v průběhu svého života a jeho součástí je pochopitelně i počáteční vzdělávání. (Veteška, 2010, s. 10) Chápeme ho tedy jako kontinuum probíhající po celý život, jehož kořeny by měly být již v primární části vzdělávání. *Vysoce kvalitní a všeobecné vzdělávání pro všechny je jeho základnou. Mělo by zajistit, že se člověk „naučí učit se“ a že bude mít k učení pozitivní postoj.* (Veteška, 2010, s. 10)

Na popud tohoto konceptu byl vytvořen ve spolupráci s Národním ústavem odborného vzdělávání plán Strategie celoživotního učení (dále jen Strategie CŽU) tzv. implementační plán. Strategie CŽU vycházející z obecných předpokladů formulovaných Lisabonskou strategií je základním dokumentem pro politiku této oblasti a je považován za ucelený koncept celoživotního vzdělávání v rámci České republiky. Zabývá se koncepcí počátečního, všeobecného i odborného vzdělávání, terciárního vzdělávání a dalšího vzdělávání. Mimo jiné se zabývá podporou ICT ve školách, snižováním bariér v přístupu ke vzdělávání či mimoškolním a zájmovým vzděláváním. Největší význam je však dáván podpoře dalšího vzdělávání a celoživotního učení jako nástroje pro získávání a rozvíjení klíčových kompetencí. Dle slov Vetešky je hlavním cílem proměny tradičního školního vzdělávání *vytvořit pevné základy pro celoživotní učení, vybavit žáky nezbytnými sociálními a profesními dovednostmi a motivovat je k učení po celý život. Škola musí usilovat o to, aby vzdělání mělo pro všechny žáky smysl a osobní i společenský význam.* (Veteška, 2011, s. 49)

Cíle Strategie CŽU mají směřovat především k podpoře osobního rozvoje, sociální soudržnosti, aktivního občanství a konkurenceschopnosti obyvatel České republiky. (Veteška, 2010, s. 11)

Strategické směry pro rozvoj celoživotního učení v ČR

Uznávání, prostupnost

Oddíl řeší uznávání všech typů vzdělávání od běžné školní výuky po získané zkušenosti v zaměstnání či rodině a to na základě výsledků tohoto vzdělávání.

Rovný přístup

Oddíl popisuje důležitost a rozmanitost vzdělávací nabídky, jež bude motivovat různé skupiny populace s rozdílnými předpoklady a zájmy k účasti na vzdělávání. Dále je zde zdůrazněna podpora znevýhodněných skupin i nadaných a talentovaných jedinců.

Funkční gramotnost

Tato část řeší klíčové kompetence, které vznikly na základě nových požadavků sféry práce.

Sociální partnerství

V kontextu sladování vzdělávání a potřeb trhu práce je v této části zdůrazněna podpora různých mechanismů a forem spolupráce sféry vzdělávání a sociálních partnerů na všech úrovních.

Stimulace poptávky

Zde je řešena problematika počátečního vzdělávání a jejího předčasného opuštění ze strany určitých skupin populace.

Kvalita

V oddílu je řešena otázka kvality vzdělávání a podpora různých neformálních iniciativ, jakožto nástroj vybavující populaci informacemi a rozhodovacími kompetencemi.

Poradenství

Zde je vyzdvížena důležitost vytvoření komplexního informačního a poradenského systému, určeného všem skupinám populace v průběhu celého života.

(Veteška, 2011, s. 54)

V souvislosti s evropskou integrací je celoživotní vzdělávání pojímáno jako *nezbytné pro nastolení efektivního systému vzdělávání dospělých začleněného do celoživotního učení, který zvyšuje přístup účastníků na trh práce, podporuje sociální integraci a připravuje účastníky na aktivní stáří.* (Key competences for adult learning professional: Contribution

to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals, 2010, in Veteška, 2011, s. 59) Celoživotní učení musí u pracovníků rozvíjet klíčové kompetence, které jim napomohou být konkurenceschopní na trhu práce. Kurikulum celoživotního učení tedy musí pružně reagovat na trh práce, charakter na něm nově vznikajících pracovních míst a zohlednit sociální, demografické a ekonomické faktory a okolnosti.

Celoživotní učení chápeme jako poměrně zásadní změnu v koncepci systému vzdělávání. Zejména pak v jeho principu organizace, funkčnosti, efektivity a praktického uplatnění v životě jeho účastníků. Zásadní fakt je návaznost a propojení stupňů vzdělávací soustavy (základní až terciární + zájmové a další). Tento rozměr konceptu celoživotního učení by měl umožnit snadnější přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním. Což mj. pozitivně ovlivňuje sociální situaci v zemi, vede k hospodářské prosperitě a v neposlední řadě k vyšší občanské spokojenosti.

Problematiku celoživotního učení na úrovni Evropského společenství koncepčně řeší Lisabonská strategie. Jejím hlavním smyslem je rozvoj celoživotního učení jako účinné podpory ekonomického růstu a konkurenceschopnosti jednotlivých členských zemí EU. Jako další cíle tohoto strategického dokumentu uvádí Veteška, *učinit Evropskou unii atraktivním místem pro investice i práci, vytvořit jak více pracovních příležitostí, tak i lepších pracovních příležitostí a jako klíčový faktor růstu podporovat rozvoj znalostí.* (Veteška, 2011, s. 54)

Paralelně s Lisabonskou strategií byl radou EU schválen další důležitý dokument Evropský rámec kvalifikací (dále jen ERK), definující celoživotní vzdělávání jako podporu rozvíjení schopností, dovedností a kompetencí jeho účastníků. Je v něm zakotveno uznávání kvalifikací, které získá člověk při formálním, neformálním a informálním vzdělávání. *ERK by měl sloužit podnikům a jednotlivcům jako referenční nástroj pro srovnání úrovní certifikací udělených různými systémy vzdělávání a odborné přípravy napříč Evropou.* (Veteška, 2011, s. 56) Má osm úrovní a pojímá všechny stupně vzdělání, od základního po doktorské.

Důležitost a aktuálnost koncepčního rozvoje ERK a na něj napojené Národní soustavy kvalifikací dokládá i Doporučení Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. Dubna 2008 o zavedení Evropského rámce kvalifikací pro celoživotní učení, které říká, že rozvoj a

uznávání znalostí, dovedností a kompetencí občanů je rozhodující pro osobní rozvoj, konkurenceschopnost, zaměstnanost a sociální soudržnost ve Společenství. Takový rozvoj a uznávání znalostí by tedy měly usnadňovat mezinárodní mobilitu pracovníků a studujících a přispívat ke splnění požadavků nabídky a poptávky na evropském pracovním trhu. Je proto třeba podporovat a zlepšovat přístup všech, včetně znevýhodněných osob, k celoživotnímu učení a účast na něm, a to na národní úrovni i na úrovni Společenství. (ibid, s. 2)

Finanční zajištění plnění závazků členských zemí, které jim vyplývají z výše uvedených strategických dokumentů, je zajištěno především z Evropských fondů, zejména pak z Evropského sociálního fondu. Jedná se o nástroj financování, jehož cílem je posílení hospodářské a sociální soudržnosti EU prostřednictvím podpory zaměstnanosti, zvyšování pracovních míst a jejich kvality.

Jak vyplývá z výše uvedeného, jsou kompetence jednou z nejdůležitějších a nejaktuálnějších oblastí, které je třeba rozvíjet u celé společnosti. Jen společnost, ve které se bude aktivně a systematicky pracovat na rozvoji znalostí, dovedností, společenské morálce a kompetencí ve smyslu samostatnosti a odpovědnosti, může být atraktivní pro investory, může si zachovat kulturní dědictví a tím i zajistit sobě i budoucím generacím trvale udržitelný rozvoj a životní standard na vysoké úrovni.

1.2 VZTAH TÉMATU K ANDRAGOGICE

Jeden z nejdůležitějších elementů, ovlivňujících kvalitu edukačního je vzdělavatel. On je ten, který svým přístupem rozhoduje o zdárném a úplném předání „toho podstatného“. O tom, zda si účastníci vytvoří pozitivní vztah k učení, zda je naučí „učit se“. To je nesmírně důležité pro rozvoj člověka během celé životní dráhy. Dle našeho soudu je osobnost vzdělavatele rozhodujícím faktorem úspěšného vzdělávacího procesu. Vzdělavatel ale může ovlivnit účastníka vzdělávání nejenom po stránce vzdělávací, ale i morálně-hodnotové, může se stát jeho příkladem, z jehož odkazu může čerpat celý život. Takovým vzorem jsou lidé, kteří svým zájmem, nezištnou pomocí druhému, láskou k bližnímu, laskavým přístupem, péčí o druhé, hrdinskými činy, kterými častokrát zachránili mnoho lidských životů před smrtí. Jedná se neobyčejné, odvážné, srdečné lidi, kteří se rozhodli, často v nepříznivých historických situacích, *přesáhnout své místo v životě a v dějinách svou vlastní kreativitou a vůlí zasahovat do dějin pozitivním způsobem a ve prospěch společnosti k humanismu.* (Balvín, 2015, s. 10) Za jednoho z nich považujeme Přemysla Pittra.

Ačkoliv byl Pitter především sociálním pedagogem, je jeho sociálně andragogický odkaz velký. Svými nezištnými činy, mezi které řadíme například pomoc žižkovským matkám v tíživých sociálních situacích, redaktorskou činnost v časopisu Osvěta nebo duchovní, občanskou a psychickou osvětu v táboře Valka, naplnil v celé své šíři poslání sociální andragogiky, *kteřé spočívá jednak ve vzdělávání, výchově a pomoci dospělému při jeho průběžné integraci do života společnosti, ale především v pomoci při změnách, jejichž řešení je mimo možnosti (schopnosti) dospělého, v pomoci člověku v situaci sociální nouze.* (Palán, 2002, s. 156)

Sociálně andragogický rozměr tohoto neobyčejného člověka nepodtrhují jen výše uvedené lokální činy, ale i snahy a skutky cílené celospolečensky. Jedná se zejména o prosazování evropské humanizace, odpírání války, násilí a totalitních režimů. Tyto snahy měly docílit transformaci Evropy v humanistickou, tolerantní společnost, která by ctíla demokratické principy, multikulturalitu a vysoké mravní hodnoty.

Z odkazu jeho osobnosti lze čerpat inspiraci pro přesnější vymezení toho, jaký by měl sociální andragog být a to především v té nejdůležitější, praktické činnosti. Határ ve své publikaci označuje profesi sociálního andragoga za pomáhající profesi. Vyjmeme-li z tohoto označení slovo „pomáhající“ a uvedeme jej do tvaru podstatného jména, tak výraz „pomoc“ si dovoluujeme označit za synonymum Pittrovy činnosti nedílně patřící k jeho životu až do smrti.

Velikost osobnosti Přemysla Pittra a důležitost odkazu jeho činnosti pro současnost potvrzují tato Balvínova slova, *vztah člověka k historickým událostem je spojován se schopností člověka se rozhodovat a volit v „normálním toku dějin“, a tím spíše ve vyhrocených dějinných událostech. Člověk může žít podle toho, jak život přišel, jak jej dějiny přinesly, reaguje jen na základní podněty života a nic neočekává, ani nic navíc ze své pozice nedává. Avšak ten, který se rozhodl přinést do života svého i jiných to, co v běžném životě není, co je hodnotou přidanou, se stává osobností, která se podílí na pozitivním rozvoji dějin.* (Balvín, 2015, s. 10)

1.2.1 Pojem kompetence, osobnost a kompetence andragoga

O pojmu kompetence napanuje mezi odbornou veřejností soulad. Některými odborníky je pojímám spíše jako oprávnění, či způsobilost, jinými zase jako znalosti, dovednosti a schopnosti. Rozličné vymezení tohoto pojmu je pochopitelné, jelikož se vztahuje na

mnoho různých oborů, které většinou vyzdvihují určitou vlastnost do popředí. Terminologickou nejednotnost pozorujeme zejména v zahraničí. Např. Mlčák ve své publikaci uvádí, že v anglickém jazyce se užívá dvojího významu a to výraz „competency a druhý výraz „competence“, což umožňuje dvojí pojetí termínu kompetence. První pojem se vztahuje k nějaké osobě, k její schopnosti dobře a rychle pracovat. Druhý výraz se vztahuje ke způsobilosti, kvalifikaci, kompetentnosti v té oblasti práce, v níž je daná osoba způsobilá vykonávat. (Mlčák, 2005, s. 29)

Zaměříme-li se na obor andragogika, je možno tento termín uchopit jako znalosti, způsobilost i oprávnění. V osobnosti andragoga se musí spojovat např. znalosti dané problematiky, prezentační dovednosti, schopnost zaujmout účastníka, odborná způsobilost. Bylo by tedy nedostatečné uvést jen jednu definici pojmu. Dovolíme si pro lepší přehlednost uvést, jak na termín kompetence nahlízejí významní autoři. Ve světě existuje velké množství erudovaných odborníků, kteří se problematice kompetencí věnují, vzhledem k naší demografické poloze si dovolíme uvést pouze české a slovenské. Nejprve uvedeme obecné orientované teorie a následně se zaměříme na definice profesně a pedagogicky zaměřené.

Veteška a Tureckiová definují kompetence jako *umění úspěšně jednat, vyjednávat a schopnost rozvíjet svůj potenciál*. (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 27)

Kubeš, Kurnický a Spillerová definují kompetence jako *schopnost vykonávat nějakou činnost, umět ji vykonávat, být v příslušné oblasti kvalifikovaný*. (Kubeš, Kurnický, Spillerová, 2004, s. 14)

Pedagogický slovník přináší užší, na pedagogické vědy orientovanou definici, která vymezuje kompetence jako *soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání*. (Průcha, Mareš, Walterová, 2001, s. 103)

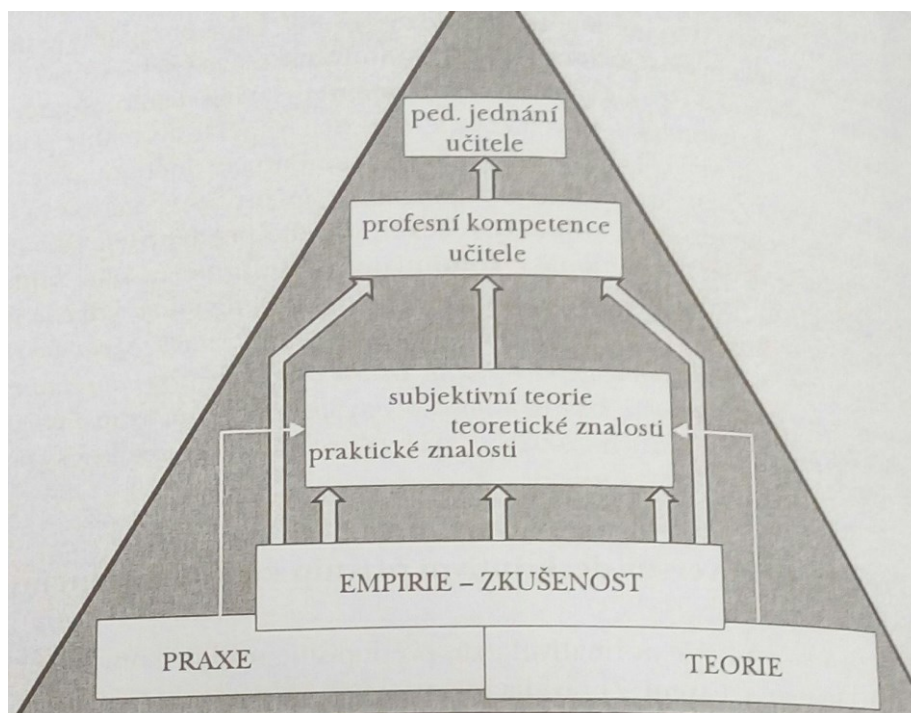
Siňor a Slavík stanovili definici orientovanou psychologicky. Tato vymezuje kompetence jako *přípravenost učitele vyrovnat se s nároky své profesionální role a současně s tím zachovat potřebnou míru autenticity vlastní osobnosti*. (Siňor a Slavík, 1993, s. 156)

Vašutová chápe kompetence jako *pojem receptivní, kterým jsou označovány takové profesní kvality učitele, které pokrývají celý rozsah výkonu profese a jsou rozvoje schopné*. (Vašutová, 2001, s. 30)

Slovy Švece jsou pedagogické kompetence *souhrn způsobilostí, kterými by měl být vybaven učitel, aby mohl efektivně vyučovat a vychovávat i zdokonalovat svoji pedagogickou činnost a které by měly být utvářeny, kultivovány a popř. i zdokonalovány u studentů učitelství.* (Švec, 1999, s. 27)

Janík vymezil profesní kompetence učitele jako *komplexní potencialitu učitele k úspěšnému (efektivnímu) vykonávání učitelské profese.* (Janík, 2005, s. 15)

Na základě výše uvedených teorií lze usuzovat, že pojem kompetence má komplexně zahrnovat profesní, vzdělanostní a osobnostní aspekty, které mají být dle Janíkova tvrzení *teoretickým modelem pro zarámování otázky: „V čem tkví podstata dobrého učitele.“* (Janík, 2005, s. 14) V souladu s citovanými odborníky se domníváme, že profesní kompetence učitele vyjadřují profesní a osobnostní potenciál pedagoga k úspěšnému výkonu pedagogického povolání. Jak je vidno na obr. 1, kompetence pedagoga se skládají z několika částí. Tyto části nelze chápat jako nezávislé, oddělené. Správný výkon pedagogické profese předpokládá vzájemnou interakci jednotlivých částí. Pouze jejich souvztažnost a následná aplikace v praxi může zajistit pedagogický výkon ve vysokém standardu.

Obr. 1 Kompetence pedagoga (Janík, 2005, s. 16)

Jelikož za kompetenci můžeme označit činnost až na základě praktického jednání, v souladu s Janíkovými slovy *považujeme za podstatu učitelovy profesní kompetence právě jeho schopnost k aktivnímu pedagogickému jednání*. (Janík, 2005, s. 16)

Základními stavebními kameny profesní kompetence pedagoga je vedle teoretických znalostí i pedagogická praxe, kterou je možné získat v průběhu profesní dráhy. Důležitými faktory správného výkonu pedagogické profese jsou cíle a motivace pedagoga. Tyto subjektivní činitele výrazně ovlivňují přístup pedagoga ke vzdělávacímu procesu (např. transfer informací svým studentům). Nelze vynechat sebevzdělávání pedagoga jako nezbytnou součást kompetence. Znalostní složka je tedy sice významnou součástí kompetence, *nikoliv dostačující podmínkou kompetentního jednání učitele*. (Janík, 2005, s. 16)

Máme za to, že nejen odborné a metodické, ale i osobnostní dispozice jsou důležitým faktorem ovlivňujícím to, zda bude daný pedagog správně vykonávat svou profesi. Osobnostní charakteristiky jako *zájem o studenty a jejich potřeby, schopnost empatie, trpělivost a tolerance, pozitivní myšlení, smysl pro spravedlnost, důslednost a rozhodnost, schopnost kreativity, flexibility či smysl pro humor*, mají významný podíl na chování pedagoga, na prezentaci učebních materiálů. Tito činitelé značně ovlivňují to, jaký si účastníci vzdělávání vytvoří k pedagogovi postoj. Postoj žáka k pedagogovi významně ovlivňuje míru přijímaných informací při edukačním procesu. Nevhodnými osobnostními vlastnostmi vybavený pedagog může vytvořit u žáků negativní postoj k učení, což by bylo v kontextu celoživotního učení jako aktuálního směru pedagogických věd nežádoucí.

1.3 Studium andragogiky

Počátky výchovy a vzdělávání dospělých mají v českých zemích hluboké historické kořeny. V 19. století byly položeny základy andragogiky na českém území a to formou lidové výchovy. Nositelé vědomostí, tedy elita, zprostředkovali vědění nižším vrstvám obyvatelstva. Jednalo se zejména o zprostředkování třídního nebo národního uvědomění či popularizaci akademických znalostí. Institucionální základna vzdělávání dospělých vznikla ve 2. pol. 19. stol. Jedná se o období rozmachu spolkového života. Na přelomu 19. a 20. stol. došlo k rozmachu vzdělávání dospělých vlivem specializace jednotlivých institucí. Vznik ČSR znamenal pro vzdělávání dospělých významnější legislativní a finanční podporu ze strany státních orgánů. V této době dochází k nárůstu počtu lidových škol a vyšších lidových škol. V roce 1918 byl schválen první a doposud jediný zákon ke vzdělávání do-

spělých. Doposud můžeme hovořit o předvědeckém stádiu vzdělávání dospělých. Teprve před koncem první poloviny 20. stol. se objevil první signál o konstituování andragogiky jako vědní disciplíny.

Výrazný podíl na tom měl Tomáš Trnka, zakladatel a vedoucí katedry lidovými na Filosofické fakultě Karlovy university. Po komunistickém puči byla celá oblast vzdělávání v plném rozsahu režírována KSČ. Vzdělávání dospělých bylo zaměřeno pouze na podnikové vzdělávání, značně ovlivněné stranickou propagandou. Přelom v přístupu ke vzdělávání dospělých v období totality znamenal rok 1961, kdy ve Státním plánu vědeckého výzkumu byla zahrnuta i otázka rozvoje teorie výchovy a vzdělávání dospělých, byť jako „pedagogika dospělých“. Rozvoj vzdělávání dospělých dosáhl dílčího úspěchu v roce 1967. Na vysokých školách Praze a v Olomouci došlo k otevření studijního oboru „Pedagogika dospělých“. V roce 1977 pak bylo v Olomouci ustaveno jednooborové studium „Výchova a vzdělávání dospělých“. Zaměření tohoto oboru bylo sociologicko-psychologicko-pedagogické.

Teprve až v roce 1990 došlo k ustavení andragogiky jako samostatný studijní, doktorský i habilitační obor na vysokých školách. V současné době roste poptávka lidí po dalším vzdělávání. Toto nezajišťují jen státní instituce, ale i soukromé organizace, jejichž podíl na tomto trhu rapidně vzrostl. *Vzdělávání dospělých se stalo součástí personální politiky v organizacích. Výrazně tak posunulo těžiště vzdělávání dospělých od zájmového a všeobecného ke vzdělávání zaměřeného na získávání profesních kvalifikací a kompetencí.* (Beneš, 2008, s. 27) Nejvíce je současné vzdělávání ovlivněno konceptem celoživotního vzdělávání s ním spojenými metodikami, které byly koncipovány orgány Evropské unie a jsou zakotveny i v legislativních normách České republiky. Charakter dnešní vzdělanostní společnosti vyžaduje v oblasti andragogiky, tak jako ve všech odvětvích vzdělané, vysoce odborné experty, kteří budou zvládat výkon svého povolání na požadované úrovni.

V současnosti nabízí studium oboru Andragogika a jí blízké příbuzné obory několik vysokých škol v České republice:

- Univerzita Karlova v Praze
- Masarykova univerzita v Brně
- Univerzita Jana Amose Komenského v Praze
- Univerzita Palackého v Olomouci

- Ostravská univerzita v Ostravě
- Obor Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně

Na Slovensku nabízí obor Andragogika také několik vysokých škol:

- Univerzita Komenského v Bratislavě
- Prešovská univerzita v Prešově
- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
- Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

1.3.1 Literatura k tématu

Jak je již patrné z kapitoly 1.1, pojem andragogika resp. předmět jejího zájmu je objektem zkoumání mnoha odborníků tuzemských i zahraničních. Každý z nich pojímá výše uvedené atributy více či méně odlišně. Je proto obtížné, ba snad nemožné vymezit zmíněné pojmy několika větami nebo definicemi. Pro snadnější přehled uvádíme publikace, které se přímo zabývají vzděláváním dospělých. V naší práci jsme zohlednili demografický faktor, a proto si dovoluujeme uvést publikace pouze českých a slovenských autorů.

- BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika a filozofie: v aplikaci na romskou kulturu*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-15-8.
- BALVÍN, Jaroslav. *Andragogika jako teorie výchovy a vzdělávání dospělých*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-16-5.
- BARTÁK, Jan. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-34-1.
- BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D. *Andragogika*. Studijní texty pro distanční studium. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého 2002. ISBN 80-244-0394-3.
- BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. Andragogika. ISBN 80-86432-23-8.
- BOČKOVÁ, Věra. *Aktuální problémy výchovy a vzdělávání dospělých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-569-1.

- HATÁR, Ctibor. *Sociálna pedagogika, sociálna andragogika a sociálna práca: teoretické, profesijné a vzťahové reflexie*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Česká andragogická společnost, 2009. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-87306-01-7.
- HOTÁR, V., PAŠKA, P., PERHÁCS, J. a kol. *Výchova a vzdelávanie dospelých: andragogika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. Terminologický a výkladový slovník. ISBN 80-08-02814-9.
- LANGER, Tomáš. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4.
- KALNICKÝ, Juraj. *Systémová andragogika*. Vyd. 2., dopl. V Ostravě: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2007. ISBN 978-80-7368-489-1.
- MALACH, Josef. *Andragogika*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Systém celoživotního vzdělávání Moravskoslezska, 2003. 68 s. ISBN 80-7042-936-4.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Andragogika*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.
- MUŽÍK, Jaroslav. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-220-9.
- PALÁN, Z.: *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: DAHA, 1997. ISBN 80-902-2321-4.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4806-1.
- PRŮCHA, Jan a VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
- PRUSÁKOVÁ, Viera. *Základy andragogiky I*. Bratislava: Gerlach print, 2005. ISBN 80-89142-05-2.
- ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.
- ŠIMEK, Dušan. *Vybrané problémy teorie výchovy dospělých*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991.

- ŠKODA, K. *Kapitoly z dějin andragogiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-326-1.
- TOMÁNEK, Pavol. *Andragogika: veda pre človeka*. Brno: Tribun EU, 2015. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-263-0776-1.
- VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1026-9.
- VETEŠKA, J., VACÍNOVÁ, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 202 s. ISBN 978-80-7452-012-9.

Dle uvedeného výčtu publikací soudíme, že v České a Slovenské republice je silná a kvalitní základna odborníků, zabývajících se andragogickou vědou. Máme však za to, že námi uvedený výčet publikací je pouze malou částí z celkového penza odborné andragogické literatury, která je ve světě dostupná.

2 PŘEMYSL PITTER A DOSPĚLOST

Přemysl Pitter, protestantský kazatel, sociální pracovník, pedagog, pacifista, spisovatel a redaktor se narodil 31. 6. 1895 v Praze. (Podlahová, 2001, s. 158)

Jelikož osobnost Přemysla Pittra není veřejnosti příliš známa a v následujících kapitolách se věnujeme převážně výchovným aspektům Pittrovy práce, považujeme pro lepší přehlednost a orientaci za důležité uvést, stručnou charakteristiku života neobyčejného člověka Přemysla Pittra. Za výstižnou a přesnou považujeme charakteristiku Libuše Podlahové, uvedenou níže.

Přemysl Pitter, protestantský kazatel, sociální pracovník, pedagog, pacifista, spisovatel a redaktor se narodil 31. 6. 1895 v Praze. V roce 1909 si jeho otec zřídil ve Spálené ulici č. 43 vlastní knihtiskárnu. P. Pitter se začal učit sazečem a absolvoval jednoroční obchodní školu.

V roce 1911 absolvoval typografické technikum J. Maesera a obdržel výuční list jako sazeč linotypu.

První světová válka mu způsobila hluboký duševní otřes. Odmítl zabíjet lidi a za svůj pokus o zběhnutí byl odsouzen k trestu smrti, kterému jako zázrakem unikl. Pod vlivem myšlenek L. N. Tolstého se stal horlivým pacifistou. Ve školním roce 1920-1921 studoval teologii na Husově bohoslovecké fakultě v Praze, později, (v emigraci od 1952) absolvoval bohoslovecké kurzy na kvakerské Woodbrooke College u Birminghamu.

Jako sociální pedagog soustředil kolem sebe kruh přátel a začal pracovat s dětmi žižkovské periferie. Spolu s nimi vybudoval v Praze na Žižkově Miličův dům. V tomto zařízení a v později postavené dětské ozdravovně v Mýtě u Rokycan vychovával děti k čistému lidství v duchu lesní moudrosti (woodcraftu) Tento dům navštívil i E. T. Seton. Za druhé světové války poskytoval P. Pitter v Miličově domu a Mýtě úkryt židovským dětem před odsunem do koncentračních táborů. Ihned po revolučních květnových dnech v roce 1945 zabral P. Pitter se souhlasem České národní rady 4 zámky na Benešovsku – v Olešovicích, Štíříně, Kamenici a Lojovicích. Cílem jeho činnosti bylo co nejdříve převést sem děti z Terezína. Pomáhal i dětem z internačních táborů pro Němce. Humanista P. Pitter zastával názor, že děti nemají trpět za viny svých rodičů.

Zámeckými ozdravovnamy prošlo během dvou let 840 dětí různých národností. Tato akce se stala terčem útoků a štvanic ze strany komunistů, takže po roce 1948 musel Přemysl Pitter opustit Milíčův dům a poté i republiku. Emigroval v roce 1951 před hrozbou zatčení.

Deset let pak pracoval jako sociální a duchovní činitel v tábore utečenců ve Valce u Norimberku. Po zrušení tábora se usadil ve Švýcarsku. Zde rozvinul pomoc pro české a slovenské emigranty zvláště po srpnu 1968. Pittrova praktická pedagogická činnost spadá do problematiky svoboda-odpovědnost a kázeň ve smyslu hledání jejich hranic.

V souvislosti s málo známou historií Milíčova domu v Praze na Žižkově je na místě připomenout osobnosti jeho dvou nerozlučných přátel. Ferdinanda Krcha (1881-1973) a Olgý Fierzové, jeho věrné životní spolupracovnice. Švýcarky, která v roce 1977 založila spolek MILIDU (Milíčův dům). Tento spolek dostal za úkol spravovat literární pozůstalosti po Přemyslu Pittrovi a podporovat činnost v jeho duchu hlavně v Československu.

Přemysl Pitter byl ke svým 80. narozeninám jmenován čestným doktorem teologické fakulty curyšské univerzity. Město jeho působení – Affoltern am Albis – mu udělilo čestné občanství. Stát Izrael a SRN ocenily jeho práci vysokým vyznamenáním. V aleji hrdinů v Jeruzalémě je vysazen strom – chlebovník se jménem Přemysl Pitter. Prezident Václav Havel v roce 1991 vyznamenal P. Pittra řádem T. G. Masaryka in memoriam. V roce 1995 bylo sté výročí narození P. Pittra zařazeno UNESCO mezi své kulturní výročí první kategorie. Zemřel 15. 2. 1976 v Curychu. (Podlahová, 2001, s. 158-159)

Na základě výše uvedeného je zjevné, že Přemysl Pitter byl neobyčejnou, mnoho-rozměrnou osobností, která vždy nezištně pomáhala potřebným. V těžkých dobách společnosti nezůstával v nečinnosti. Naopak, od okamžiku návratu k víře až do svého skonu se vždy snažil dostát svého motta: *V době velkých společenských přeměn a událostí nemá člověk stát v ústraní a být unaven. Člověk nemůže žít v klidu a pokoji, odcizí se tak lidem i Bohu. Je žádoucí, aby pociťoval odpovědnost i za dění v životě veřejném a sociálním a ve jménu Ježíše Krista vystoupil na ochranu lidských práv.* (Drábková, s. 84 in Přemysl Pitter život a dílo, 1994)

V souladu se sociálně kognitivní perspektivou psychologie soudíme, že osobnost každého člověka je výsledkem interakce mezi situací, ve které se nachází, jeho myšlenkami, emocemi a jeho chováním. I osobnost Přemysla Pittra byla formována značným množ-

stvím faktorů. V této kapitole naší práce se pokusíme popsat vše, co utvářelo osobnost tohoto neobyčejného člověka.

2.1 Přemysl Pitter jeho život, dospívání a zkušenosti s dospíváním aplikované ve výchově

...hluboké dojmy z dětství se jistě promítly do pozdějších Pittrových výchovných metod. (Matouš, 2001, s. 15)

Přemysl Pitter se narodil jako sedmé dítě manželům Karlu a Žofii Pittrovým. Všech šest předešlých Přemyslových sourozenců zemřelo. Narodil se jako slabé miminko. Po porodu řekla porodní bába jeho matce, *že je to chlapeček, ale tak ubohý, že nevydrží. Má-li umřít, tak mi ho ani neukazujte. Odpověděla jeho matka. (Pitter, 1996, s. 102)*

Slabého miminka se ujala matčina mladší sestra Antonie, které spolu se svým manželem spravovala hospodářskou usedlost v Židovicích u Kopidlna, která patřila Přemyslovi otci.

Venkovské klima a mateřské mléko chalupnice Popkové, která kromě svého syna Pepy kojila také malého Přemysla, konaly téměř zázraky. Přemysl dobře prospíval a v den prvních narozenin jej tetka přivezla ukázat Přemyslově matce.

Během pobytu na venkově si vybudoval přátelský vztah k přírodě a zvířatům. Až extrémně vlídný vztah k fauně ukazuje Pittrova vzpomínka: *Nejvíc jsem miloval žáby. Dával jsem si je do úst, aby se zahřály. Vždyť byly chudinka tak studené. (Pitter, 1996, s. 103)*

Odpor vůči násilí se v mladém Přemyslovi rozvíjel již od dětství. Když jednoho večera viděl, jak panímáma podřezává huse krk, onemocněl z toho.

Ve čtyřech nebo čtyřech a půl letech tetka vrátila Přemysla jeho rodičům. Přemyslovi osobnost formovali oba rodiče. Maminka mu dala do vínku laskavost a cit pro krásu slova. Na trpělivost, laskavost i názornost, jež mu matka dala do vínku, vzpomíná slovy: *Jednou nám vyprávěl katecheta o tom, jak Hospodin mluvil s Mojžíšem. Nedalo mi to spát, a proto jsem se matky zeptal, zda může jít Pán Bůh vidět. Matka mě vzala do sadů na Karlově náměstí. Došli jsme k záhonům a matka mi pověděla. „Vidíš ty barvy květů a jejich tvar? Cítíš jejich vůni? Pozoruješ, jak včelky horlivě sbírají pel, aby jej pak zpracovaly ve vosk a med?“ (Pitter, 1996, s. 106)*

V tom Přemysl uviděl Boha za vším tím stvořením, za těmi zákonitostmi, kterým musel někdo dát život a stanovit řád. Po chvilce matce odpověděl: *Ano, matinko, už vidím Boha.* (Pitter, 1996, s. 107)

Pittrův otec byl přímý, rázný muž. Zastával funkci ředitele Tiskárny národně sociálního dělnictva, kam mu mladý Přemysl chodil pomáhat. Otec se, leč rázným způsobem, zasloužil o vypuzení podvědomého antisemitismu ze synovy hlavy. *V jeho nepřítomnosti přišel agent, který neodbytně vnucoval výrobky své firmy. Když se otec vrátil, ptal se, kdo tu byl. „Ale ten židák S. Vyhodil jsem ho.“ Ani jsem to nedořekl a dostal jsem od otce před očima zaměstnanců pořádný pohlavek. „Takhle mi o Židech nemluv! Můžeš se od nich mnohému naučit.“ Tím pohlavkem mi vyrazil z hlavy i duše můj podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený i v mém národě.* (Pitter, 1996, s. 106)

Nemalou měrou ovlivnili Pittrův život jeho učitelé na obecné škole. Domníváme se, že mimo ovlivnění osobnostní složky, byli tito kantoři inspirací pro budoucí výchovnou činnost Přemysla Pittra. Principy Pittrových učitelů, ke kterým patřil např. laskavý přístup k dětem, umění žáky zaujmout a vzbudit v nich zájem o probíranou látku, byl později jasně identifikovatelný i ve výchovných principech Přemysla Pittra.

Tyto hluboké dojmy z dětství se jistě promítly do pozdějších Pittrových výchovných metod. (Matouš, 2001, s. 15)

Po ukončení obecné školy nastoupil na reálku, jejíž studium Přemysla nezaujalo. Jelikož byl zvyklý na učení se zejména odposloucháváním a na reálce byl nucen ke vzdělávání se čtením, jeho prospěch se výrazně zhoršil. To vyústilo ve třetím ročníku v pětku z Německého jazyka. To znamenalo konec studia na reálce a ihned se začal učit sazečem v otcově knihtiskárně. Po smrti matky v roce 1910 jej otec poslal studovat Typografické technikum Julia Maesera do německého Lipska. Po Novém roce roku 1911 se měl Přemysl vrátit z vánočního pobytu doma zpět do Lipska. Bohužel otce schvátla mozková mrtvice, a tak Přemysl zůstal doma s otcem.

Po rychlém zotavení otce se Přemysl vrátil zpět do Německa. V roce 1913 zemřel otec na následky druhé mozkové příhody. Přemysl byl po dovršení osmnáctého roku života prohlášen za zletilého a následně převzal vedení otcova závodu. Zpočátku se Pittrovi obchodně dařilo, to ovšem nemělo dlouhého trvání. Vzpourného Přemysla, odmítajícího zásahy a rady příbuzných, svedly peníze k nezřízenému stylu života. Po příchodu 1. Světové

války zakázky ustaly a závodu hrozil krach. Příbuzní přivedli do podniku nového ředitele, ale již bylo pozdě. *Volil zdánlivě nejsnazší východisko a dal se v září roku 1914, tři měsíce po vypuknutí války, dobrovolně na vojnu.* (Matouš, 2001, s. 17)

Na frontě, schoulen v zákopu a dívajíc se na dokonalou souhru přírody, začal Pitter přemýšlet nad přírodními zákonitostmi, přišel na to, že někdo tomu všemu musel dát řád, kosmos. *Kdesi hluboko se v něm promítá znovu dětský úžas: Ano matinko, už vidím Boha.* (Matouš, 2001, s. 18)

Záhy zjistil, že není schopen vystřelit po jiném člověku. Rozhodl se proto dezertovat, po prvním polapení byl vrácen do služby k jinému pluku. Byl chycen i při druhém pokusu o dezerci. Tentokrát byl odsouzen k trestu smrti. Od popravky jej zachránil noční útok nepřátel. Ve vyvolaném chaosu utekl z vězení a vmísil se do transportu raněných a s nimi se dostal až do Prahy.

Při procházkách Prahou se seznámil se starší dámou, která mu půjčila, pro jeho život, převratnou knihu. Jednalo se o Povídky pro lid o Lva Nikolajeviče Tolstého. *Nic mne dosud tak hluboce nedojímalo, jak ty povídky. Každou předcházely citáty z evangelií. To že je v bibli? Opatřil jsem si Nový zákon, abych se přesvědčil, že evangelijské úryvky si Tolstoj nevymyslel nebo k nim něco nepřidal. Čtu a žasnu. Taková hloubka, taková krása. Otevřel se mi nový svět. Zabral jsem se do čtení a nic mi nevadilo, že leccos jsem nechápal, s rozumem nesrovnával. Vždyť to, co čemu bylo možno bez zábran rozumět, bylo tak pravdivé, moudré, úchvatné, že nepotřebovalo výkladů. Jak je pouze možné, říkal jsem si, že lidé mají takový poklad v rukou a nevědí o jeho významu a ceně? Byly by vůbec války, krvavé revoluce, útisk a bezpráví, kdyby lidé znali, čemu Ježíš učí?* (Pitter, 1996, s. 13) Seznámením se s Novým zákonem nastal v životě Přemysla Pittra zlom. *Vzdal se života, tak řečeno, pro sebe.* (Brom, s. 24 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

Po návratu do války sloužil Pitter nejprve jako telefonista v Itálii a poté byl převelen do pevnosti Biléca v Bosně a Hercegovině. V pevnosti sloužil jako zdravotní pomocník. Tuto funkci, pro svou humanitární náplň, vykonával rád.

Konec války znamenal pro vojáky přesun z Balkánu domů. V přístavu města Rijeka oslovoval vojáky poručík s návrhem, aby se přidali do nově utvářené České legie. Pittra velmi znepokojilo, že v přístavu leží bez pomoci velké množství nemocných a raněných vojáků, s čímž byla spojena hrozba šíření nakažlivých nemocí. Navrhl proto poručíkovi

české legie, že zorganizuje sanitní službu. Se svými muži Pitter odnášel raněné a nemocné do lazaretů, kde se jim dostávalo základní lékařské pomoci.

Dle našeho mínění byla nejvíce formující silou Pittrovy osobnosti víra v Boha. Vlivem své matky a katechety, vyučujícího Pittra náboženství na obecné škole v první a druhé třídě, bral víru velmi vážně až do svých jedenácti let. Poté u něj nastala krize víry. Z ní vyšel jako přesvědčený ateista, kterým zůstal po dalších deset let, až do vnitřního přerodu na válečné frontě. Křesťanská víra ho doprovázela celým životem. Byla pro jeho soukromý život, výchovatskou a literární činnost pevným základem, na kterém vystavěl své praktické křesťanství, životní principy a celkově svou mravně a sociálně vysokou, neobyčejnou, mnohorozměrnou osobnost.

2.2 Vliv historických událostí výchovnou práci Přemysla Pittra

Povzbuzen a inspirován velikány české historie se Přemysl Pitter rozhodl bojovat proti mravnímu úpadku hlásáním výkladů Písma, ale především výchovou dětí, v jejichž duších chtěl zasévat základy lidskosti, lásky, porozumění a víry v Boha. (Sedláčková, s. 46 in Pasák, 1994)

Po návratu z války domů se Přemysl Pitter rozmyšlel, co bude dělat. Jako pacifista odmítl nastoupit do kasáren a proto se hlásil u Václava Klofáče, ministra národní obrany, jehož znal z dob společného přátelství s Přemyslovým otcem. Ten jej přijal jako sociálního referenta pro děsloužící důstojníky. Práce jej nenaplňovala a tak po roce dal na ministerstvu výpověď.

Velmi ho trápil neutěšený sociální stav žižkovských dětí, na jejichž výchovu samotné matky, většina manželů byla ve vojenské službě nebo zemřeli ve válečné vřavě, nestačily. Na apel žižkovského učitele se Pitter stal členem důvěrníků žižkovské čtvrti. Ráno chodil do rodin, vodil děti do škol, vyšetřoval rodinné poměry, vyplácel dávky, radil rodičům či obstarával dětem šaty a boty.

Jeho výchovná činnost začala v hospodě Na výšince, kde začal pořádat pravidelné besídky pro děti. Besídky, konající se v hospodě Na výšince po 6 let, měly u dětí značnou oblibenost. Poté byla hospoda prodána a pořádání besídek skončilo. Pitter se proto rozhodl pro vybudování vhodného zázemí. Po úspěšném jednání se stavitelem dr. Karlem Skorkov-

ským, byl vybudován u Olšanského rybníka útulek pro děti. Nemohl nést jiné jméno, než muže, který Přemysla Pittra nejvíce oslovil z české historie. Byl jím Jan Milíč z Kroměříže, reformní kazatel 14. Století.

Přemysl Pitter začal studovat Husovu teologickou fakultu, aby lépe porozuměl evangelium. V době studií došlo v Pittrově k seznámení, které ovlivnilo jeho další životní orientaci.

Při zpracovávání seminární práce se dozvěděl o osobě Jana Milíče z Kroměříže, který dokázal spojit náboženskou vroucnost s praktickou sociální pomocí. Milíč si Pittra doslova podmanil. Došel k rozhodnutí, že se stane jeho následovníkem.

Silně byl osloven i Petrem Chelčickým, kazatelem z dob husitských válek, ten se sice ztotožňoval s názory Husitů, ale důrazně vystupoval proti budování Království Božího nekřesťanskými metodami. V díle Chelčického tedy našel oporu svého křesťanského pacifismu.

Pitter nalézal duchovní oporu v českých dějinách. Mimo výše zmínění ho velmi oslovili Kníže Václav, Jan Hus, Jeroným Pražský, J. A. Komenský a T. G. Masaryk, jehož *názor na českou reformaci, byla alfou a omegou Pittrovy aktivity*. (Pasák, 1997, s. 17)

Jeho víra se opírala o národní historii neboť, *v národních tradicích, ve starých humanitních ideálech velkých českých myslitelů viděl P. Pitter trvalé hodnoty českého národního života*. (Drábková, s. 83 in Pasák, 1994)

Velkou inspirací byla pro Pittra Jednota Bratrská. Tu považoval za výkvět české reformace, zvláštní význam pro něj měla z důvodu, že na rozdíl od jiných nebyla založena na teologickém učení, ale kladla důraz na křesťanskou praxi.

Úvahami nad duchovním dědictvím významných osobností české historie, kterým vzdal hold knihou *Duchovní revoluce v srdci Evropy*, odhalil skutečnost, že bez lásky k bližnímu, bez čisté víry v Boha, lidskosti a porozumění nemůže existovat udržitelný sociální řád.

Svůj osobitý způsob víry hlásal od roku 1919 na Staroměstském náměstí. *Současně se zahájením studia se Pitter rozhodne pořádat veřejná vystoupení, přesvědčen, že je nutno budovat život svobodné vlasti na duchovních základech*. (Matouš, 2001, s. 41)

Dle výše uvedeného je patrné, že Pitter ve svých projevech, literární tvorbě i při samotném jednání s lidmi se snažil velmi jemným a citlivým způsobem ukázat, jaký význam má víra v lidském životě i v životě společnosti jako celku. Naše tvrzení nachází oporu v následujících slovech Evy Drábkové.

Pochopení významu duchovních hodnot pro vznik českých demokratických tradic, návaznost na tyto tradice a jejich prohlubování v životě současném bylo východiskem i cílem pedagogické činnosti P. Pittra. Pro jeho zásady čistého křesťanství, přijatelné jak pro katolíka, tak pro evangelíka, oslovující však i člověka bez náboženského vyznání, je dnes myslitelský a výchovatelský odkaz P. Pittra vysoce aktuální. (Drábková, s. 86 in Pašák, 1994)

2.3 Přemysl Pitter a výchova k dospělosti

V době okupace byl pro děti Milíčův dům ostrovem pohody, radosti a klidu, kam jakoby nedoléhaly vnější dějinné události. (Sedláčková, s. 181 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

Výchova Přemysla Pittra a jeho spolupracovníků, ať se jednalo o výchovu dětí v Milíčově domě nebo zubožených dětí při akci „Zámky“, měla jednoho společného jmenovatele, čistou a nesobeckou křesťanskou lásku. Svým zájmem o dětskou duši, nezištnou pomocí, čistou láskou si dokázali podmanit duši i mysl malých lidí. Dělali vše proto, aby citlivým a vnímavým dětským duším dali zapomenout na těžkosti a některým na prožité hrůzy, které si vytrpěly v nacistických koncentračních táborech. Pittrova výchova byla jedinečnou také tím, že s dětmi jednal jako rovný s rovným. Např. při odchodu z Milíčova domu podal každému dítěti ruku na rozloučenou.

Pittrova výchova se vyznačovala rozvojem všech složek osobnosti dětí. V Milíčově domě se děti učily jak rytmicí, národním tancům, zpěvu, hře na klavír a housle, tak práci na záhonech, v dílnách, ale i sportovních hrách jako odbíjená či stolní tenis.

Zejména se ale dbalo na rozvoj duševní složky osobnosti. Pitter nenásilně zaséval do dětských duší semeno praktického křesťanství a morálních hodnot, tak důležitých pro pozitivní rozvoj společnosti. O výchovných principech Přemysla Pittra vypovídá Sedláčková: *Stýček Přemysl se nám především snažil dát mravní základ pro život. Pěstoval v nás ušlechtilost, ohleduplnost, pravdymilovnost, poctivost a učil nás pomáhat si navzájem i po-*

máhat ostatním lidem. Budoval naše charaktery, pěstoval v nás lásku k přírodě, k lidem, k našemu národu z hlubokého odkazu nejlepších osobností našich dějin. (Sedláčková, 1994, s. 48). Důležitost péče o dětskou duši, jako budoucím nositeli mravních hodnot, vystihují Pittrova slova: *Začátek všeho dobrého a zlého je v člověku. A začátek člověka je dítě. Všechna náprava začíná dítětem. Bude-li člověk dobrý, bude všechno dobré.* (Sedláčková, s. 46 in Pasák, 1994)

Pitter ve své křesťanské výchově kladl důraz zejména na lásku člověka k člověku. Ústředními motivy výchovné práce Přemysla Pittra byly: láska, pokora, snášlivost, úcta, laskavost, pravdivost, věrnost, mírnost, zdrženlivost, vzájemná pomoc.

Svou lásku rozdával Pitter stejnou měrou všem dětem bez jakýchkoliv rasových či národnostních rozdílů. Pomocnou ruku nezištně podal Pitter židovským dětem v době nejtěžší – v období okupace. Pitter je se samozřejmostí jemu vlastní přijal. Důležitost těchto návštěv Milíčova domu pro mysl a psychiku židovských dětí nám přibližuje Blanka Sedláčková: *A zas tu byl P. Pitter připraven k okamžité pomoci. Jaký pocit bezpečí, klidu, pohody a radosti poskytoval v této těžké době Milíčův dům nám, židovským dětem, a mnohým židovským kamarádům, kteří sem docházeli. Dával těmto dětem jedinou možnost navštěvovat dětské společenství, protože židovské děti nesměly docházet do škol. Hry, společné programy, zpěv a veselá atmosféra jim daly na několik hodin zapomenout na strach z předvolání do transportu.* (Sedláčková, s. 47 in Pasák, 1994)

Považujeme za důležité se zmínit o nejbližších spolupracovnících Pittrových, bez nichž by výchovná činnost nebyla možná. Nejbližší a celoživotní spolupracovníci byla Olga Fierzová, Švýcarka, kterou Přemysl Pitter poznal při letní mírové škole v bavorském Oberammergau v roce 1926. Fierzová byla nadšena prací s dětmi, o které ji Pitter vykládal, natolik, že přijala jeho pozvání do Prahy a již zůstala po Pittrově boku celý život. Ferdinand Krch, vynikající pedagog, pro jehož moudrost ho děti milovaly. K dalším patřili manželé Rottovi, Miroslav Matouš, Anna Pohorská, Pavla Moudrá, Ida Tyčová a mnoho dalších opravdových lidí, pečující s láskou o ty nejpotřebnější – děti.

Nejvýznamnějším aspektem výchovné práce Přemysla Pittra, je stálost hodnot, které od něj děti přijaly za své, řídily se jimi celý život a mnohé z nich vchovaly v duchu výchovy „strýčka Přemysla“ své děti. Lze zde spatřovat paralelu s výchovnými principy a výchovnými prioritami další velké osobnosti sociální pedagogiky, Miroslavem Dědičem.

Naše tvrzení je ve shodě s Balvínem, ten soudí, že *vnitřní emocionální prožívání učitelovy práce a jeho boj o žáka je podstatou výchovy. Je to zápas o smysl žákova života.* (Balvín, 2015, s. 20)

Naše tvrzení opíráme o následující svědectví: *Najednou jsme se zase cítili jako děti a byl to skutečně dětský ráj, za což provždy budu vděčna, neboť nám dal mnoho duševního a lásku, jež nás provází životem doposud.* (Bar-Or, s. 174 in in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

Oni obohatili můj život, určili mu směr a ukázali, že láska k dětem a práce s nimi jej smysluplně naplní. (Sedláčková, s. 182 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

Musím říci, že jsem na tyto vnitřní lidské hodnoty, o kterých Přemysl Pitter s námi mluvil, nikdy nezapomněl a často si je připomínal. Pod jeho vlivem jsem se v životě vždycky snažil nalézt to správné, tu pravou cestu, jak on o ní s námi mluvil (Kohn, 2011, s. 55)

Na Přemysla Pittra nikdy nezapomenu. Když jsem na rozcestí a nevím, jak něco vyřešit, představuji si, jak by se v tom případě zachoval on. Dosáhnout jeho morálního formátu je ale asi dáno jen vyvoleným. (Kohn, 2000, s. 171)

Přemysl Pitter věnoval většinu své profesní části života pomoci a výchově těch nejpotřebnějších, dětí. Nelze ovšem opomenout i pomoc, podporu a výchovu dospělých lidí. Té se věnoval nejen ve výchovné, ale i literární tvorbě. Tuto část Pittrovy činnosti, převážně sociálně-andragogickou, se pokusíme popsat v následující části naší práce.

3 PŘEMYSL PITTER A ANDRAGOGIKA

Přemysl Pitter není inspirativní pouze pro sociální pedagogiku, pro edukaci dětí a mládeže. Jeho práce má i andragogický rozměr. (Balvín, 2015, s. 28)

Vzhledem ke křesťanskému základu jeho výchovy, bral Přemysl Pitter jako samozřejmou, kromě pomoci dětem, i podporu a pomoc potřebným z řad dospělých lidí. Ochotně a nezištně podával pomocnou ruku všem bez rozdílu rasových, národnostních. Častokrát byly Pittrovy slova jedinou oporou a mravní zdí, o kterou se zoufalí lidé v těžkých situacích mohli opřít. Nevytvářel si předsudky, neodsuzoval ani lidi páchající trestnou činností, laskavým přístupem často dokázal otevřít těmto lidem srdce a pomoci jim k niternému přerodu.

3.1 Činnost v období okupace a 2. světové války

Stanovisko křesťanova je za všech dob a událostí neproměnné. Učedník Ježíšův stojí vždycky na té straně, na které stál jeho Mistr, na straně slabých a utištěných, na straně trpících. (Pitter, s. 52 in Matouš, 2001)

3.1.1 Časopis Sbratření

V období od 1924 do 1941 vydával Pitter ve spolupráci se spisovatelkou Pavlou Moudrou časopis Sbratření. Jednalo se o měsíčník, jehož smysl viděl Pitter v kultivování duchovního života čtenářů a jejich porozumění evangeliím. V časopise publikoval svědectví o zvláštních příkladech skutečně křesťanské praxe z minulosti i přítomnosti. *Ve všech ohledech byl Pittrův měsíčník velmi dobrým nástrojem pro poznání a výchovu lidí. Překvapuje, jak málo časopis ztratil na své aktuálnosti. Pitter totiž přistupoval ke všem problémům tak, že je konfrontoval s věčnými hodnotami. (Pitter, 1996, s. 131)*

Přemysl Pitter podporoval ve Sbratření mj. organizace podporující mezinárodní mír, díky tomu se čeští lidé dozvěděli o práci Pierra Cérésola a jeho Mezinárodní civilní službě, pomáhající odstraňovat válečné škody. Pitter otiskl v časopise výzvu k účasti na humanitární akci v Lichtenštejnsku, které následně v roce 1928 se čtyřmi desítkami dobrovolníků zúčastnil. V časopise byly prosazovány i další aktivity, přispívající k celkovému obohacení národa jako např. boj proti alkoholismu, ochrana zvířat a přírody, péče o děti, *odstranění nezaměstnanosti, likvidaci bytové nouze. Zároveň požadoval bezplatnou lékařskou a zdra-*

votní péči, úplné a okamžité odzbrojení, soudnictví na principu výchovném. (Pasák, 1997, s. 18)

Jako pacifista veřejně podporoval lidi, kteří z důvodu svědomí odmítali službu v Čsl. Armádě. Jako výraz jejich podpory poslal prezidentu Masarykovi, vrchnímu veliteli ozbrojených sil, svou vojenskou knížku s odůvodňujícím dopisem. Ve Sbratření otiskl Pitter výzvu, k přihlášení se lidem, kteří odmítali z důvodu víry a svědomí vojenskou službu. Dostal přes tři sta přihlášek. Záhy se k němu domů dostavila policie, provedli domovní prohlídku, při které našli přihlášky. Pitter byl obžalován a odsouzen na 5 měsíců samovazby. Na přimluvu Alberta Einsteina u prezidenta Masaryka, byla Pittrovi po dvou měsících žaláře udělena amnestie. Měsíčník Sbratření byl oblíbený pro svůj čistý a jasný styl, měl až 3000 předplatitelů. Pitter ho vydával až do zákazu nacistů v roce 1941.

Přínos časopisu Sbratření pro českou společnost nám přibližuje Sedláčková: *Každé číslo přinášelo články, určené ke kultivování duchovního života čtenářů a kromě toho podporoval Pitter pomocí svého měsíčníku mnoho jiných akcí, které přispívaly k celkovému morálnímu povznesení národa.* (Sedláčková, s. 46 in Pasák, 1994)

3.1.2 Pomoc Židům

Chodil k nám pravidelně každý týden, i když podle německého velice přísného nařízení, byl jakýkoliv styk Čechů s Židy zakázán, tvrdě trestán a bylo to tedy i pro něho velice nebezpečné. (Kohn, 2000, s. 170)

Nástupem nacistů k moci začaly pro židovské lidi kruté časy v podobě pronásledování, perzekuce a deportace do koncentračních táborů. Nacisté také vydali spoustu zákazů, omezujících Židům život, mezi které patřily zákaz židovským dětem navštěvovat školská zařízení, zákaz vycházet po 20. hodině z domovů nebo styl s českým a árijským obyvatelstvem. S vydáním zákazů skončilo docházení židovských dětí do Milíčova domu. Pitter jejich přítomností nechtěl ohrozit bezpečí ostatních dětí. To ovšem neznamenalo konec Pittrovy pomoci Židům. Ve večerních hodinách pravidelně navštěvoval židovské rodiny, s Olgou Fierzovou jim donášeli přebytek jídla z Milíčova domu, zvláště pak mléko a ovoce. Návštěvy byly pro Olgu i Přemysla nesmírně rizikové, pokud by je u Židů přistihlo gestapo, znamenalo by to pro ně trest smrti. V rozhovorech na hluboká témata se snažil židovským rodičům vnést do duší klid a posílit víru ve vítězství dobra. Tyto návštěvy byly jedinou duchovní podporou pro pronásledované židovské lidi, jejich důležitost pro utlačované

potvrzuje Kohn: *Chodil k nám pravidelně každý týden, i když podle německého velice přísného nařízení, byl jakýkoliv styk Čechů s Židy zakázán, tvrdě trestán a bylo to tedy i pro něho velice nebezpečné. Jeho návštěvy naše rodiče morálně povzbuzovaly a pro nás děti byly vítanou zábavou, protože nám vždycky něco zajímavého předčítal nebo vypravoval.* (Kohn, 2000, s. 170)

3.1.3 Přednášková činnost

Pittrova činnost pro dospělé v Milíčově domě spočívala mezi léty 1939-1943 v podobě pořádání bohoslužebných shromáždění. Na ně lidé chodili v těžkém období čerpat víru v konečné vítězství pravdy. Po vydání nacistického zákazu je Pitter kvůli bezpečnosti účastníků zrušil. Jako náhradu pořádal čas od času přednášky, pro něž si vyžádal povolení úřadů. Jako témata přednášek volil Pitter zpravidla nějakou, nacisty nepobuřující, osobnost dějin např. Komenského, Pestalozziho. Jeho výklad Písma zřejmě oslovil i některé agenty nacistických úřadů, kteří za ním několikrát přišli a sdělili mu, že měli za úkol kontrolovat jeho projev. Nikdy za přednášky nebyl postihnut.

3.1.4 Praktická pomoc Přemysla Pittra ve válečném období

Přemysl Pitter nebyl nikdy zastáncem planého řečnění a netečného přístupu. Zastával názor, *že v době velkých společenských přeměn a událostí nemá člověk stát v ústraní a být unaven. Člověk nemůže žít v klidu a pokoji, odcizí se tak lidem i Bohu. Je žádoucí, aby poctíval odpovědnost i za dění v životě veřejném a sociálním a ve jménu Ježíše Krista vystoupil na ochranu lidských práv.* (Drábková, s. 84 in Pasák, 1994) V Pittrově případě to nebylo jen plané heslo, on podle něj opravdu žil a jednal. Dokázal to mnoha statečnými skutky, jimiž zachránil ne jeden lidský život. Např. ve válečném období ho kontaktovala mladá žena, jejíž manžel byl žid a před transportem se chtěli ukrýt. Žena poprosila Pittra, aby se postaral o jejich dceru. Domluvili si spolu plán. Pitter jednoho večera „našel“ holčičku v jednom z pražských parků. Vzal ji na policii a se souhlasem sociální referentky policie předal holčičku pěstounům. Po ukončení druhé světové války bylo děvčátko vráceno zpět rodičům.

Po ukončení druhé světové války páchalo české obyvatelstvo, plné nenávisti, na německém obyvatelstvu násilností. Sám Pitter byl svědkem několika ubití německých lidí. Přemysl Pitter byl tímto jednáním spoluobčanů otřesen. O zklamání z mravního úpadku

svědčí Pittrova slova: *Pryč s barikádami předsudků, které jsme navršili ve svých srdcích! Pryč s přehradami, které dělí třídu od třídy, národ od národa! Tyto barikády musíme první rozmetat. Pak bude stát člověk vedle člověka, jako bratr a sestra, kteří stejně cítí bolest a stejně touží po štěstí.* (Pitter, s. 48 in Matouš, 2001)

V Praze pomohl německé seniorce, které Češi opakovaně vyhrožovali vyvečením z jejího bytu, ve kterém žila se dvěma vnuky. Její synové byli ještě oba na frontě. Po příchodu do bytu paní Königové, ji Pitter našel ležet vystrašenou na zemi, kde se k ní tiskli dva hoši. Königová mu sdělila obavu o násilné odtažení do internačního tábora. Přemysl Pitter německou paní uklidnil a při odchodu na vstupní dveře bytu umístil cedulku „Tento byt je pod ochranou Červeného kříže.“ Po tomto opatření ataky ze strany Čechů ustaly. Po uplynutí nějaké doby vyhledal Pittra v Milíčově domě syn Königové. Pittrovi sdělil, že matku se syny v bytě nenašel a poprosil ho, aby mu pomohl s jejich hledáním. Ty našli v internačním táboře v Raisově škole. Po Pittrových přímluvách u českých úřadů bylo rodině Königové povoleno vycestovat do Německa.

Za nejvýznamnější čin Přemysla Pittra v pomoci internovaným Němcům považujeme iniciativu, která vedla ke zrušení internačního tábora na Sokolském stadionu. V tomto táboře živořilo deset tisíc dospělých a tisíc pět set dětí. Vládla tam úplavice a vysílení lidé leželi na rozpáleném slunci ve vlastních výkalech. Pitter zavedl na Sokolský stadion paní Vackovou, manželku primátora Prahy. Ta zděšena apelovala u úřadů o zrušení tábora, které se také o pár dnů později uskutečnilo. Němečtí lidé byli převezeni na různá místa po venkově.

Velmi pomohl rodičům a příbuzným dětí, které zachránil při akci „Zámky, ta spočívala v převezení, umístění a v pomoci zuboženým židovským a později německým dětem ve čtyřech ozdravovnách poblíž Jílového, po konci války Pitter organizoval spojení dětí se svými rodinami a jejich návrat k rodinám. Usilovnou prací všech spolupracovníků se podařilo většinu dětí vrátit do jejich rodin, ostatním našel Pitter vhodné, milující pěstouny. Při akci „zámky“ se podařilo Pittrovi a jeho kolegům zachránit život více než osmi stům dětí.

Rok 1948 a v něm zrealizovaný komunistický puč, znamenal pro Pittra a Milíčův dům mnoho změn, žel nepřinesly nic pozitivního. Strana mnohonásobně navýšila počet umístěných dětí v Milíčově domě, s čímž se Pitter neztotožňoval. Věděl, že značně zvýšený počet povede ke snížení kvality výchovy.

V roce 1950 byly tajemníkem Úřadu pro věci církevní zakázány Pittrovi veřejné projevy, to mu bylo zdůvodněno tím, že v kázáních hovoří proti straně. I přes výtky k jeho osobě s ním chtěli komunisté spolupracovat a proto jej zvolili jako předsedu Pedagogické rady kraje. Pro klidnější chod Milíčova domu přijal Přemysl Pitter tuto funkci. Vnitřně však cítil odpor proti rezolucím, které strana v pedagogické oblasti prosazovala. Na jedné schůzi se Pitter ve svém projevu nesouhlasně vyjádřil k trendu odchodu matek do výrobního procesu a s tím spojeným odkládáním dětí do jeslí a školek. Jeho projev sice vyvolal u účastníků schůze bouřlivý potlesk. Pitter si ovšem uvědomoval, že projev byl jeho labutí písní. Zanedlouho byl z funkcí předsedy Pedagogické rady kraje a ředitele Milíčova domu sesazen. V dubnu roku 1951 provedla policie v Milíčově domě domovní prohlídku, zabavila materiály a Pitter byl předvolán k prokurátorovi. Díky zhoršenému zdravotnímu stavu a následné léčbě byl Pitterův výslech odložen. Pitter si byl vědom faktu, že by se od prokurátora nevrátil již svobodný, hrozil mu mnohaletý trest v jáchymovských uranových dole. Pod tíhou tohoto roku 1952 za dramatických okolností emigroval do západního Německa.

3.2 Činnost Přemysla Pittra v exilu

Cítím, že bych měl ve Valce úkol. Hlavně jako zprostředkovatel mezi národními skupinami a německým vedením. Měl bych tam i značné pole působnosti ve výchově dětí i dospělých, aby se bránilo demoralizujícím účinkům lágrového života. (Pitter, s. 242 in Kosatík, 2009)

Po zdařilém útěku absolvoval Pitter tříměsíční zdravotně studijní pobyt v Anglii. Jeho kroky ve společnosti Olgy Fierzové následovaly do Německa. Zde mimo návštěv přátel, se měl Přemysl Pitter možnost seznámit s podmínkami několika sběrných táborů pro uprchlíky. Nejvíce byl zděšen celkovou situací v táboře Valka u Norimberku. Opět se projevilo hluboké sociální cítění Přemysla Pittra, ihned jel do Ženevy, kde požádal Světovou radu církví, aby zaštitila jeho činnost ve zmíněném táboře. Po měsíce vlekcoucích se jednáních mu bylo 10. listopadu 1952 vydáno pověření k pastorační činnosti ve Valce. Tam se vrátil 19. listopadu 1952.

3.2.1 Sociální činnost v táboře Valka

V době příchodu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové bylo v táboře zhruba 4000 lidí, z toho téměř polovina Čechoslováků. O tehdejších početních stavech národnostních menšin,

mezilidských vztazích a náladě tamních obyvatel vypovídá Kosatík takto: *Vedle sebe tam byli nuceni žít bývalí váleční zločinci, kteří čekali na denacifikaci, Němci odsunutí ze střední a východní Evropy, váleční kolaboranti i pováleční uprchlíci před komunismem. Bývalí soupeři se ocitli pohromadě bez velké naděje v dohledné době takový stav změnit: západní státy přiškrcovaly kvóty pro přijímání imigrantů, a tak se Valka plnila lidmi, kteří za sebou spálili mosty, aniž objevili novou perspektivu. Demoralizace postupovala závratnou rychlostí a ve chvíli, kdy do tábora přišel Pitter, byla Valka malým peklem na zemi. V barácích, postavených za Hitlera pro účastníky nacistických sjezdů, tvořili necelou polovinu obyvatel ženy a děti do čtrnácti let. Nejvíce bylo Čechů (800), Poláků a Ukrajinců (po 700), Slováků (500), byly tam však i stovky Maďarů, Rusů, Jihoslovanů a příslušníků dalších národů.* (Kosatík, 2009, s. 241)

Čím více byl situací v táboře Pitter otřesen, o to více ho práce v táboře přitahovala. Svědčí o tom Pittrova slova, adresovaná jeho příteli v dopise: *Cítím, že bych měl ve Valce úkol. Hlavně jako zprostředkovatel mezi národními skupinami a německým vedením. Měl bych tam i značné pole působnosti ve výchově dětí i dospělých, aby se bránilo demoralizujícím účinkům lágrového života.* (Pitter, s. 242 in Kosatík, 2009)

Mladí lidé mezi 18-30 roky tvořili větší polovinu. Do tábora přicházeli jako vnitřně rozvrácené osobnosti, jelikož již byli ovlivnění komunistickým dogmatismem. Duševní strasti a myšlenky na rodinu, kterou nechali ve vlasti, svědely k pití alkoholu i lidi, kteří by se za běžných okolností neopíjeli. Jelikož bylo v Německu cizím státním příslušníkům bráněno v přijetí do práce, vedli obyvatelé tábora zahálčivý život. Zejména mládež propadala pohlavní promiskuitě. Hlad a mizerná majetková situace je vedly k drobným krádežím, za které je soud trestal přísnými tresty. Pobyt ve vězení proces demoralizace dokončil. Značně odměřený a byrokratický přístup německých úřadů vůči uprchlíkům, v nich posiloval pocit zoufalství. Několik imigrantů se, zklamáni přístupem západu, vrátilo zpět do vlasti i za cenu jisté perzekuce. *Západ přijímal tyto ztroskotance s lhostejností a nevělí a staral se o ně potud, pokud toto jeho zájem vyžadoval.* (Pitter, 1996, s. 92)

V táboře byly stále přerušovány dodávky elektrické energie, přiděl uhlí činil 1,4 kg na osobu, což nestačilo na vytopení dřevěných prkenných baráků.

Pittrovy snahy o změnu těchto materiálních, organizačních a sociálních poměrů v táboře, o zavedení některých pracovních činností, se ukázaly jako neproveditelné. Proti stály

překážky technicko-právního nebo psychologického charakteru. Tyto snahy často troskotaly na faktu, že o správu tábora se dělilo více německých institucí a všechny se v názoru na Valku rozcházeły. Tím se rozhodování v zásadních věcech neúměrně prodlužovalo.

Největší a nejnaléhavější však zůstávala potřeba lidskosti a mravní opory. (Pitter, 1996, s. 93) Na těchto základních lidských potřebách postavili Fierzová a Pitter svou sociální a ekumenickou činnost v lágru. Nejprve začal prací s dětmi, ty učil dva krát týdně křesťanské písně. Následovaly návštěvy nemocných v táborové nemocnici. Byl potěšen upřímnou radostí těchto lidí, potom co slyšeli v mateřském jazyce několik vlídných, přátelských slov.

Přemysl Pitter inicioval stavbu protestantské kaple. Nesla název Husův dům. V něm kázal Pitter převážně protestantům, ale i věřícím jiných církví. Jeho kázání byly později vysílány rádiem Svobodná Evropa Mnichov. Po kázání Pitter individuálně rozmlouval s lidmi, zajímal se o jejich problémy, radil jim, řekl jim vlídné slovo a snažil se jim dát duševní povzbuzení. *Lidský zájem, povzbuzení, malé služby a samozřejmě materiální pomoc (pokud je to v mých silách) mají v jejich opuštěnostiázračný účinek.* (Pitter, 1996, s. 186) Po Pittrově intervenci je ke kapli dostavěna malá knihovna, postupem času obsahovala 200 kvalitních knih a těšila se dobré návštěvnosti. Svým dílem také přispěla ke kulturnímu obohacení života obyvatelů tábora.

Vlivem skutečnosti, že z východního bloku byli do tábora infiltrováni komunističtí agenti, byl Přemysl Pitter postaven před složitý úkol – být opatrný, ale zároveň v každém vidět ztrápeného člověka, kterého mu Bůh poslal do cesty. Jeden agent měl za úkol Pittra z tábora unést a dopravit zpět do Československa. Pitter se o záměru agenta jaksi dozvěděl. Na vánoční besídce se agenta s dotazem, zda je to skutečně pravda, zeptal. Muž přiznal pravdu, upřímně toho litoval. Pitter mu pomohl najít v Německu práci a následně přerušil styky se špionážní službou.

Pitter navštěvoval, pomáhal, niterně podporoval krajaný ve vězeních nebo umístěné ve vazbě a čekající na soud. Pomáhal jim při zařizování různých záležitostí s německými úřady, *sháněl jim advokáty a překládal pro ně různé německé listiny.* (Kohn, 1995, s. 68) Nejvýznamnějším pro ně byla Pittrova přítomnost na soudních líčeních. Vědomí toho, že je přítomný člověk, který nad nimi nezlomil hůl, je uklidňovalo a dodávalo odvalu. Při těžkých chvílích, které při své sociální činnosti, Pitter a Fierzová zažívali, se opětovně dušev-

ně opřeli o morálku evangelia. *Kdyby nebylo víry a přesvědčení o svěřeném poslání, těžko by byli mohli oba překonat občasné pocty bezútěšnosti a zoufalství při denní neustále se opakující snaze pozvedat mravně i hmotně bezpočet těch, kdo byli na dně svých slabých sil.* (Matouš, 2001, s. 57)

Koncem padesátých let se Valka pomalu vylidňovala. Mnozí uprchlíci dostali buď politický azyl v západním Německu, nebo se jim naskytla možnost emigrovat a pracovat v jiných západních zemích (Kohn, 1995, s. 68) Tábor byl formálně zrušen a část uprchlíků byla přesunuta do tábora Zirndorf. Zbytek se přestěhoval do zděných budov Války. *Nadále však trvaly průtahy s udílením povolení k vystěhování, a tak trvaly i důvody Pittrovy přítomnosti v táboře.* (Kosatík, 2009, s. 249)

Činnost Přemysla Pittra byla ve Valce a ukončena v roce 1960. Tábor byl rozbořen a na jejím místě bylo vybudováno norimberské sídliště Langwasser.

Sémě morálky a křesťanského étosu, které Pitter zasel při osmiletém pobytu v uprchlickém lágru, zaklíčilo v některých případech hluboko v úrodné půdě. Dokazuje to mj. případ, který potěšil samotného Přemysla Pittra: *Pilný a slušný chlapec, který letos v létě s nadšením emigroval do Brazílie, mi nedávno napsal: Byl jsem tu několikrát v tak zoufalé situaci, že se ze mne málem stal zloděj. Jenom vzpomínky na naše setkání v táborové kapli jsou mi vnitřní oporou. Teprve teď si uvědomuji, co mi daly pro život, patří k mým nejkrásnějším vzpomínkám.* (Pitter, 1996, s. 200)

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, jak úspěšnou byla Pittrova mise ve Valce. Opak byl pravdou. Pitter své působení v táboře hodnotil z velké části jako zklamání. Dokládá to Kosatíkovo svědectví: *Aniž by si stýskal, Pitter vzpomínal na táborové roky jinak: považoval je za nejméně úspěšné ve svém životě, nesrovnatelné s vysokým očekáváním, s jakým svou práci v táboře v roce 1952 zahajoval.* (Kosatík, 2009, s. 251)

Po uzavření tábora se Pitter věnoval duchovní podpoře a pomoci rozptýleným uprchlíkům, kteří se nemohli dostat dále. Jednalo se zejména o duševně choré lidi a vězně. Pokračoval také v projevech v rádiu Svobodná Evropa v Mnichově a rádiu BBC.

Paralelně se sociální činností v táboře Valka, se Přemysl Pitter věnoval také snahám o zlepšení vztahů česko-sudetoněmeckých.

3.2.2 Přemysl Pitter a česko- německé vztahy

Česko-německé vztahy nebo německo-české vztahy v díle P. Pittra vytvářejí jednu z dominant jeho veřejně politického působení. (Pasák, s. 98 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

V období šedesátých let nebyly vzájemné vztahy sudetských Němců s Čechy nijak vřelé. Češi dávali veřejně najevo nesympatie vůči západním sousedům kvůli okupaci a zločinům při ní páchaných. Němci zase vyčítali Čechům nelidské zacházení při poválečném odsunu. Jako humanista a pacifista považoval Přemysl Pitter každý odsun z křesťanského hlediska jako hřích a z hlediska politického jako tragickou chybu. Pitter za východisko této mezinárodní krize viděl, *že oba národy, musí učinit pokání, a proto musí každý sám za sebe přiznat vlastní vinu. (Pasák, s. 103 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)*

Pitter začal reagovat na projevy lítosti ze strany německých protestantů. Podstatný, pro utváření Pittrova názoru na odsun, bylo navázání spojení se spolkem Ackermann Gemeinde pátera Pauluse Sládeka. Členové tohoto křesťanského sdružení byli přesvědčení, že je možné, ba přímo nezbytné válečné viny odčinit. Ideově a duchovně byla Pittrovi velmi blízko organizace Johannes Mathesius Gesellschaft. Pittra v tomto období také velmi oslovil časopis Der Neue Ackermann. Jeho autoři byli obsahově Přemyslu Pittrovi blízcí. V článkách odmítali nacionalismus jako základ komunikace mezi národy. Pitter byl obsahem časopisu tak nadšen, že pro něj napsal článek na téma česko-německé smíření, ten napomohl k navázání spolupráce Pittra se Sládekem. Oba byli přesvědčení, že odplata povede ke startu nového násilí a jediným mírovým řešením, je obnovení Evropy v duchu křesťanských zásad. Byl toho názoru, *že jen lidé, kteří si uvědomují vinu svého národa, mohou mezi národy stavět mosty. (Pasák, s. 102 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)*

Přemysla Pittra těšil každý náznak obnovy kontaktů mezi německými a českými evangelíky. V období šedesátých let bylo na německé straně pokání za válečné viny na úrovni celých politických kruhů, což se nedalo říci o straně české. Československý tisk dlouhodobě publikoval články s podtextem výčitek vůči Němcům, čímž Pitter trpěl. *Pitter se snažil vytvořit svět bez válek, bez lidské nenávisti, svět, ve kterém by nebyl „homo homino lupus“ – člověk člověku vlkem. (Pasák, s. 99 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)*

Pitter zastával názor celospolečenské viny českého národa za odsun a s tím spojoval nutnost celospolečenského pokání za tuto věc. Přemysl Pitter se zúčastnil v roce 1959 prvního sudetoněmeckých katolíků, kterému předsedal E. Wehrenfennig. Předsedající navázal na předešlé vyznání viny německých evangelických církví a *přiznal vinu své církve v okupovaných českých zemích za druhé světové války*. (Pasák, 1997, s. 110) Následně vystoupil Pitter, coby představitel českých protestantů, s obdobně upřímným doznáním o netečnosti a vině českých křesťanů v době odsunu Němců.

Pitter byl přesvědčen, že sudetské Němce postihl Boží trest za podporu Hitlera ve formě odsunu, Čechy pak Bůh postihl za odsun Němců krutovládou komunistů. Pitter ve shodě s p. Sladkem tvrdil, že oba národy spáchaly tolik špatných činů, že si navzájem nemohou nic vyčítat. Je zapotřebí učinit konečnou čáru za špatnými vztahy a na duchovním základě znovu vybudovat láskyplný bratrský vztah. *Své názory na česko-německé vztahy prezentoval P. Pitter veřejně, a to jak ve spisku Schuld und Sühne, tak ve výběru svých projevů z rozhlasového vysílání pro Československo na stanicích Svobodná Evropa, BBC a Radio Roma (Domovu a exilu, Oheň na zemi, Na předělu věků)*. (Pasák, 1997, s. 110)

Pitter byl skutečně velkým Evropanem. Jeho stanovisko, aby se hranice mezi státy a národy staly hranicemi s významem okresních hranic, bylo vysloveně moderní. (Pasák, s. 103 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996) S určitou nadsázkou jde říci, že byl Pitter průkopníkem Evropského společenství, i když jeho vize byla, co se týče jeho národa, realizována až po téměř 50 letech. *Klíč k pochopení jeho činnosti, a to nejenom v česko-německých vztazích, ale i v nich, najdeme ve čtyřech slovech: PRAVDA, LÁSKA, DÍTĚ, ČIN*. (Pasák, s. 103 in Pitter, Holendová, Sedláčková, Emanuel, 1996)

3.3 Výchovné principy Přemysla a jejich význam pro práci s dospělými

Výchovným námětem je láska k celému širému světu, k přírodě, živému stvoření, lidem, vlasti, Bohu: k němu zpřístupněnému Ježíšem. (Matouš, 2001, s. 55)

Přemysl Pitter byl pravým křesťanem, jednajícím za každých okolností dle morálky evangelií. Těmto zásadám skutečně věřil, jednal podle nich a v jejich duchu také vychovával lidi okolo sebe a tím pozitivně ovlivňoval jejich život. Podstatou Pittrových morálních postojů i pedagogických, sociálně-andragogických a výchovných principů byla křesťanská víra. Pitter vyznával čisté, praktické křesťanství, zbavené mocenských choutek a materiál-

ních tužeb. Taková forma víry mu umožňovala chovat se ke všem lidem tak, jakoby se choval k Bohu samotnému, jelikož tomuto skutečně věřil a vždy podle toho jednal, předával tyto ušlechtilé hodnoty nejen dětem, ale všem lidem, se kterými přišel do styku.

Ve svých projevech, literární tvorbě i při jednání s lidmi se snažil velmi jemným, nevtíravým způsobem ukázat, jaký význam má víra v lidském životě i životě společnosti vůbec. Pitter považoval za důležitý návrat k duchovním tradicím z doby české reformace. Z ní, a ze života významných osobností české historie, které jsme uvedli ve druhé kapitole, je dle Pittra třeba čerpat inspiraci ke zmíněnému duchovnímu návratu.

Jelikož dle Pittra začínala veškerá náprava lidstva dítětem, věnoval jejich výchově nejvíce času. Pitter se snažil svým laskavým, entusiasmem protkaným, přátelským přístupem naplnit dětské duše přátelstvím člověka k člověku, láskou, lidskostí, pochopením, vírou v Boha, pomocí, snášenlivostí. Tyto, pro správný vývoj společnosti, důležité lidské vlastnosti se v nich snažil Pitter co nejvíce rozvíjet. Jeho cílem bylo z dětí vychovat dobré, mravně hodnotné lidi, kteří by v duchu křesťanské lásky prosazovali přátelství mezi národy, vedli svět k míru a tím plnili poslání, které, jak byl Přemysl Pitter přesvědčen, určil lidstvu Bůh.

Stálost hodnot, předaných Přemyslem Pittrem, dle kterých jeho „dětí“ žijí a rozhodují se v těžkých životních situacích dodnes, jsme uvedli již výše. Neméně důležitým faktorem je inspirace dílem Přemysla Pittra. Je znám jeden případ, který potěšil samotného „strýčka Přemysla“. Mladý muž, jenž byl synem člena pražského hnutí smíru (FOR) a jemuž otec vyprávěl o ušlechtilých činech Pittrových, založil v exilu ve venezuelském městě Caracas útulek pro domorodé děti trpící bídou. Útulek byl pojmenován Jardin de Infancia Altamira. Paní Věra Neumannová se v něm starala o 150 dětí. Potěšen tímto faktem Pitter prohlásil: *V každém semeni pravdy, dobra a lásky je gigantická expanzivní síla, silnější než energie skrytá v atomu.* (Pitter, 1996, s. 210)

Pittrova celoživotní humanitární činnost, pomoc bližním, záchrana lidských životů, pedagogická činnost a opravdové lidství byla právem několika institucemi oceněna:

1964 oficiální uznání izraelské vlády, jméno Přemysla Pittra bylo zvěčněno na Hoře Paměti v Jeruzalémě a dále mu byl zasazen strom v Aleji spravedlivých

- Záslužný kříž I. Třídy Spolkové republiky Německo, 1973,
- 1975 čestný doktorát teologie univerzity v Curychu,

- 1976 medaile in memoriam spolku sudetoněmeckých evangelíků Johannes Mathesius Gesellschaft.
- 1991 in memoriam Řád Tomáše Garrigue Masaryka.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

S ohledem na zvolené téma bakalářské práce a výzkumný problém praktické části jsme pro jeho zkoumání zvolili kvalitativní výzkum, který nám umožní výzkumný problém prozkoumat do hloubky a přinést o něm maximum informací.

4.1 STANOVENÍ CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Tématem předkládané studie je prozkoumat přístup sociálních pracovníků ke klientům bez domova v městě Brně a porovnání přístupu současných sociálních pracovníků s přístupem Přemysla Pittra z období jeho působení v utečeneckém táboře Valka u Norimberku. Domníváme se, že laskavý přístup Přemysla Pittra, jenž byl protkán duchovní láskou člověka k člověku, může být pro řešení palčivého problému bezdomovectví inspirativní.

Výzkumný problém jsme určili jako: Přístup současného sociálního pracovníka ke klientům bez domova v městě Brně. Lokalizaci jsme volili na základě dostupnosti, výskytu početné komunity lidí bez domova a situovanosti sociálního zařízení, přímo se zabývajících péčí o tuto specifickou skupinu lidí. Dalším důvodem volby lokality výzkumu je fakt, že fenomén bezdomovectví je typický pro velká města, čímž Brno je. Bezdomovectví je bezesporu aktuální, závažný problém dnešní společnosti, který si vyžaduje pozornost společnosti a systémové řešení. Toto komplexní řešení navrhuje např. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013). Součástí této koncepce je i návrh o zintenzivnění podpory sociálních zařízení a služeb v České republice.

4.2 DEFINOVÁNÍ KLÍČOVÝCH KONCEPTŮ

Nyní si uvedeme několik základních pojmů přímo souvisejících s cílem výzkumu.

Pojem *bezdomovectví jako závažná forma sociálního vyloučení představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup*. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013, s. 5)

Matoušek definuje náplň činnosti takto: *Sociální pracovník by měl dokázat ve prospěch svého „klienta“ (kterým může být, jak už bylo vysvětleno, jednotlivec, rodina i skupina) mobilizovat zdroje různých druhů, lidské i materiální*. (Matoušek, 2003a, s. 16)

Dále Matoušek rozděluje klientelu sociálních pracovníků následovně:

Sociální pracovník pracuje:

- *s klienty, s jejich rodinami, příp. za svůj případ považuje celou rodinu;*
- *s přirozenými skupinami, např. s partami mládeže na městském sídlišti;*
- *s uměle vytvořenými skupinami, jakými jsou např. školní třídy nebo skupiny lidí trávící život v ústavu sociální péče či ve vězení;*
- *s organizacemi, buď řídí činnost agentur poskytujících sociální služby, nebo vstupuje jako expert do organizací a pomáhá v nich řešit problémy, které je kompetentní řešit, např. formou supervize;*
- *s místními komunitami, tj. s lidmi žijícími v jednom místě;*
- *jako expert i při přípravě některých zákonů a vyhlášek, v jiných případech se jako oponent k takovým návrhům vyjadřuje.*

(Matoušek, 2003a, s. 16)

Dle Matouškova slovníku je sociální práce *společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení společenských problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti, aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potencialu.* (Matoušek, 2003b, s. 213)

Činnost sociálního pracovníka vymezuje Matoušek následovně: *Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky.* (Matoušek, 2007, s. 10)

4.3 NASTÍNĚNÍ TEORETICKÉHO KONTEXTU

Zkoumání sociální práce nemůžeme začít bez stručného pohledu do historie. Po roce 1989 se Česká republika vyvíjela rychlým tempem ke kapitalistické a demokratické společnosti, vývoj nebyl bezchybný a na společnosti se podepsal i neblahými důsledky. Volnost a větší zodpovědnost někteří lidé nezvládli, vlivem toho skončili bez prostředků a do-

mová. Během času se podobné případy, příčiny se v drobných nuancích liší, začaly navyšovat. Není to případ jen České republiky, bezdomovectví je globální problém, který se nevyhnul ani vyspělým zemím.

Časem většinová společnost vyslovila potřebu řešit otázku bezdomovectví. Motivy potřeby řešit tento fenomén byly různé, jednalo a jedná se dodnes o důvody čistě lidského, ale i politického charakteru. Důležitým aspektem, hrajícím v tomto ohledu roli je i fakt, že z řad bezdomovců se rekrutují kriminálně závadové osoby. Efektivní pomoc by mohla vést také k určitému snížení kriminality, zejména pak drobných krádeží.

Nejen potřeba pomoci této skupině sociálně vyčleněných lidí, vedla ke vzniku sociálních zařízení, která pomáhají a podporují resocializaci lidí bez domova. Důležitým faktorem, výrazně ovlivňujícím návrat do běžného života je osoba sociálního pracovníka. Ten svým přístupem ovlivňuje aktivitu a zájem klientů o návrat do společnosti. Vhodným příkladem byl v minulosti Přemysl Pitter. Jeho srdečný, nesobecký přístup k potřebným, který byl naplněn zájmem a porozuměním, pohnul několik lidí správným směrem.

V naší studii se budeme zabývat přístupem současných sociálních pracovníků v městě Brně, kdy následným provedením konstantní komparace dvou vzorků dat, budeme odhalovat, v jaké míře jsou si přístupy dnešních pracovníků a Pittra podobné a jak by mohl Pittrův přístup obohatit a zefektivnit práci jeho současníků.

Během přípravy výzkumu jsme nenalezli kvalitativní výzkum na shodné či podobné téma. Práci sociálních pracovníků se zabývá kvantitativní výzkum, provedený Barešem, Havlíkovou a Musilem v roce 2011 (Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2011). Ten se zabývá analýzou výkonu profese sociální práce v systémech sociální ochrany České republiky.

Nepřilíš prozkoumané téma nám bylo motivací a hnací silou k zjištění, jaké jsou sociální, morální a psychické aspekty přístupu dnešních sociálních pracovníků, a zda by pro ně mohl být neobyčejný člověk Přemysl Pitter se svým přístupem inspirací.

4.4 METODOLOGICKÉ POZNÁMKY

Na počátku jsme si položili základní výzkumnou otázku, která zněla: Jaké jsou přístupy sociálních pracovníků v městě Brně ke klientům bez domova v porovnání s přístupy Přemysla Pittra? Tento obecněji vymezený záměr se nám posléze rozpadl do několika díl-

cích témat, ze kterých jsme vytvořili specifické otázky: Jaké jsou aspekty přístupu Přemysla Pittra z období působení v táboře Valka? Jaké jsou aspekty přístupu sociálních pracovníků v městě Brně? Čím může být výchovný princip Přemysla Pittra inspirativní pro současné sociální pracovníky?

Provedením výzkumu jsme se snažili přinést vědecky ověřené podklady k zodpovězení výše uvedených výzkumných otázek. V šetření jsme se zaměřili na osobnostní, psychické, motivační a vnější faktory, jež jsou nedílně spjaty s přístupem sociálních pracovníků ke klientům a jak může být téměř šedesát pět let starý přístup Přemysla Pittra pro jeho současné nástupce prospěšný a inspirativní.

Takto koncipovaný výzkumný záměr nás od počátku nasměroval ke kvalitativnímu výzkumu, jenž nám dovolí prozkoumat do hloubky předmětné jevy. Povaha výzkumného problému nás přivedla k použití dílčích metod zakotvené teorie. Ta je vhodná k popisu určitého jevu ve své dynamice.

Důležitým krokem pro uskutečnění výzkumu byl výběr konkrétního sociálního pracovníka. Jelikož byl Přemysl Pitter v táboře Valka ústřední postavou sociální činnosti pro české uprchlíky a spolu s Olgou Fierzovou zabezpečovali veškeré zdroje pro svou činnost. Záměrně jsme zvolili pracovníka, sloužícího v denním centru situovaného v hierarchii pobočky na vyšší pozici. Takový pracovník vykonává různorodé činnosti, ať je to administrativní agenda, zajištění provozu, kontakt s klienty, podpora a pomoc klientům. Dle našeho soudu nám může takový pracovník vnést komplexní přehled o činnosti sociálních pracovníků. Z těchto důvodů byl osloven zástupce vedoucího denního centra, které je situované v brněnské městské části Sever. Říkejme mu Petr. Sběr dat jsme provedli formou polostrukturovaného rozhovoru. Ten byl se souhlasem pracovníka zaznamenán na nahrávací zařízení mobilního telefonu. Následně jsme provedli přesnou transkripci rozhovoru. Na ni navazoval rozbor rozhovoru, realizovaný formou otevřeného kódování. Díky absenci kódovacího programu, jsme prováděli kódování in natura. „Rozkódovaný“ text rozhovoru je přiložen jako příloha. Poté byly kódy postupně přiřazovány do dvanácti kategorií, ty představují hierarchicky vyšší prvek, pojímající kódy podobného významu. Dovolíme se tvrdit, že jsme dosáhli dostatečné nasycenosti kategorií, jelikož se nám ke konci rozřazování některé kódy začaly opakovat.

Druhá rovina výzkumu znamenala získat detailní informace o práci Přemysla Pittra v táboře Valka u Norimberku. Jeho činností ve Valce se detailně zabýváme v kapitole 3.2.1. Situační popis tábora v době Pittrova příchodu uvádíme v příloze V. Pro získání dat jsme zvolili analýzu dokumentů: Nad vřavou nenávisti, Sám proti zlu. Z těchto publikací jsme vyjmuli kapitoly, věnující se období, kdy působil Pitter v táboře Valka.

Texty jsme přepsali do textového editoru, vytiskli a provedli jeho otevřené kódování. Následovalo rozřazení kódů do 12 kategorií. I když se jednalo o úryvky textů od různých autorů, během procesu kódování nám z obou textů občas vyvstávaly stejné kódy. Při dokončování procesu kódování se nám, stejně jako v případě kódování rozhovoru, začaly některé kódy opakovat. Po nasycení kategorií dostatečným množstvím kódu jsme tuto fázi ukončili.

Provedením otevřeného kódování jsme se dopracovali k dílčímu výsledku ve formě níže uvedených tabulek, které zobrazují provedené rozřazení kódů do jednotlivých kategorií. Tento výstup byl pro nás základem navazující analytické činnosti. Tabulka č. 3 znázorňuje výsledek kódování textů o Přemyslu Pittrovi, tabulka č. 4 vyjadřuje výsledek kódování rozhovoru s Petrem.

Kategorie	Kódy
Stav v táboře	Situační charakter tábora, počet lidí v táboře r. 1952, početní stav Čechoslováků, věková skladba, nejohroženější skupina, internacionální nenávist, obecná nevhodnost táborového života, Zlepšení poměrů v táboře koncem šedesátých let, Rok zrušení tábora, místo činnosti, počet imigrantů, politický status migrantů, vysoký počet žen a dětí, materiální nedostatek, nedostatek topiva, nízké sociální dávky, instituce v táboře, kulturní instituce, duchovní život, prodejny, datum nástupu do tábora, dlouhé výpadky proudu, Pozitivní stopa imigrantů, Celkový počet ubytovaných
Motivační faktory k příchodu	Zprávy o špatných poměrech, místo činnosti, duševní strádání migrantů, potřeba porozumění a pomoci, morální stav v táboře, cíl činnosti,
Osobní vlastnosti	Pomoc bližním, pomoc bližním, Zájem o bližní, Porozumění, Přímost, Láska ke všem lidem, Láska k bližním, Zájem o bližní, sociální citění,
Příčiny asocializace	Příliš dlouhý pobyt, bezohledný přístup k imigrantům, lhostejnost k migrantům, častý alkoholismus, deprese a starosti, nemožnost pracovat, zdlouhavý vízový proces, vliv táborového života, duševní strádání, příliš přísné soudnictví, neúměrná délka trestu, pobyt s kolaboranty,

	omezené soukromí, alkohol, ponorková nemoc, pomstychtivost Sudetských Němců, Výchovné nástroje komunismu, Absence pomoci, Přísnost německého práva, předpojatost, dlouhá doba pobytu, průtahy s povolením
Důsledky asocializace	Trpkost a rozhořčení, rozvrácení osobnosti komunismem, veřejný alkoholismus, promiskuita a prostituce, lidské trosky, důsledek věznění, degradace osobnosti, hrubý styl jednání, mravní chátrání, Trpkost, Nevraživost ke společnosti, Příčiny nenávisti vězňů, Kriminalizace, viník degradace uprchlíků,
Stav v ČSR	Nesnesitelnost bytí v ČSR, Donášení, Špatné podmínky k útěku koncem šedesátých let, Hrdinský čin při útěku, Vysoké riziko útěku, Nesnesitelnost režimu, Strach z režimu,
Činnost	Doba působení v táboře, snaha o změnu poměrů, jádro činnosti, místo bohoslužeb, knihovna, Náplň besed, Aktivní pomoc, Mediální činnost, Duševní pomoc ve vlasti, Pomoc sociálně slabým, Pomoc nemocným a vězňům, Pomoc vězňům, Péče o vězně, Duchovní pomoc, Podpora propuštěných, kazatel, duchovní služby, mediální činnost, projevy v rádiu, kazatelská činnost, Péče o vězně a sociálně potřebné, Mediální činnost v rádiu,
Výsledky činnosti	Niterný obrat, Rychlá emigrace Stanislava, Sociální cítění vězně, Svědomí vězně, Výsledek vnitřní podpory, Vděčnost vězně, Zklamání z působení v táboře, Kazatelský neúspěch, Malý ohlas činnosti,
Bariéry činnosti	negativní postoj médií, podezírání ze špionáže, Technické, právní a psychologické překážky, byrokratická složitost, nejednotné rozhodování úřadů, Ohrožení od StB, přítomnost tajných služeb, správní nejednotnost, viník migrační krize, Náročnost práce, nespokojenost se zřizovatelem činnosti, ztráta příjmu, nestálost sboru, bezpečnostní riziko,
Pomoc a podpora činnosti	Ojedinelá německá pomoc, pomoc přátel, pomoc krajanů z USA, pomoc krajanů z exilu, pomoc krajanů z USA, spojenec, Rádio Svobodná Evropa
vize	Vize resocializace, Cesta k resocializaci, Nepodněcování ke zločinům, Nevhodnost zkreslování, Striktní přístup ke zlu
Sociální stav v Německu	Poválečná bída, hlad a nezaměstnanost, bědné poměry Němců,

Tab. 3 Kategorie a kódy dokumentů o Přemyslu Pittrovi.

Rozhovor se sociálním pracovníkem Petrem provedeným dne 30. 3. 2017 v Brně.

T: *Dobrý den. Mé jméno je Roman Sobotka, jsem student třetího ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Nyní zpracovávám svou bakalářskou práci na téma Andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra. Součástí výzkumné části je i tento rozhovor s vámi, jako sociálním pracovníkem, starajícím se v městě Brně o lidi bez domova. Předně vás prosím o souhlas s nahráváním rozhovoru na záznamové zařízení. Rozhovor bude následně přepsán do textové podoby a takto bude přiložen do mé bakalářské práce. Rozhovor bude anonymní. Souhlasíte tedy s jeho nahráváním a uveřejněním v mé práci?*

D: *Ano, souhlasím s nahráváním a následným přepsáním do vaší bakalářky. Beru na vědomí, že je rozhovor anonymní.*

Jaký je organizační a personální stav ve vaší pobočce?

Naše pobočka funguje jako denní centrum, otvíráme každý pracovní den. Máme tam společenskou místnost s počítačem. Hlavní důvod, proč k nám lidi chodí, je, že se můžou umýt, osprchovat a nasnídat. Co se týče personálního stavu, tak je nás celkem 6, vedoucí, já dělám nepsaného zástupce a čtyři kolegové jako sociální pracovníci. Ti jezdí do druhé pobočky pro jídlo a pomáhají s chodem pobočky.

Jaké služby poskytujete?

Jako denní centrum nabízíme klientům snídani, možnost provést denní očistu, myslím tím jako základní hygienu, osprchování se. Můžou si také u nás vyprat oblečení nebo si ho vyměnit. Ve společenské místnosti mají přístup k netu. Noclehárna je na jiné pobočce. Když za mnou přijdou s prosbou o radu, či žádostí o pomoc s vyřízením něčeho na úřadech, snažím se jim vždycky vyhovět.

Kdy a jak dlouho poskytuješ služby?

Jako sociální pracovník dělám pět a půl roku. Denní centrum máme otevřeno každý pracovní den. Otvíráme v devět ráno a zavíráme v půl čtvrté.

Jaká je vaše klientela?

Obecně jsou našimi klienti sociálně slabí, vyloučení lidi, kteří jsou v tíživé situaci. Řeknu to takto, lidi, kteří už neví, z které do které. Sem tam k nám zabloudí člověk, který je na tom jen přechodně špatně, rozešel se a přišel krátce o domov, ale je to člověk produktivní, najde si za chvíli práci a odejde. Hlavně jsou to ale bývalí kriminálníci, kteří svým

chováním odpudili od sebe své blízké, velká část našich klientů jsou asociálové, ale i tělesně postižení lidi, o které se nikdo nestará.

Kolik klientů k vám dochází?

Pravidelných, takzvaně stálých klientů, kteří k nám chodí denně je 28. Je pak doplňuje každý den tak 7 – 11 občasných návštěvníků. Takže každý den se staráme o pětatřicet až čtyřicet klientů.

Jaké národnosti jsou klienti?

Chodí k nám jeden Ukrajinec, dva Slováci, jinak to jsou naši, čeští, lidé.

Jaká je věková skladba klientů?

Nejpočetnější skupinu tvoří klienti ve věku čtyřicet pět až šedesát let, těch jsou tři čtvrtiny. Zbytek jsou mladší mezi třiceti a čtyřiceti lety.

Jaký je poměr žen a mužů?

Devadesát procent je chlapů a deset procent žen.

Jaký je tvůj vztah ke klientům?

Po pravdě si je nesnažím pouštět úplně k tělu. Snažím se jim pomoci, ve všem vyhovět. Když za mnou přijdou a chtějí si pokecat, sdělit mi své trampoty, rád si je vyslechnu. Párkrát se mi ale stalo, že chtěli po mě věci soukromého charakteru, jako půjčit prachy a tak. To jsem jim odmítl.

Jak vnímáš postavení klientů ve společnosti?

Když to vezmu kolem a kolem, vidím tady dvě roviny. Jednu bych nazval mikrospolečenskou, tzn., jak je vnímá nejbližší okolí, jako sousedé naší pobočky. Tyto vztahy domorodců s naší organizací a klienty jsou hodně chladné. Lidi v sousedství štvou a vadí jim, že se k jejich domovům stahují skupinky bezd'áků, kteří zrovna nevoní a po opuštění naší pobočky se potulují po okolí. Vím, že byly snahy od sousedů, prosadit na radnici zrušení pobočky. Takže blízké vztahy hodnotím velmi špatně.

Druhý pohled vidím jako celospolečenský, ten je poněkud vlídnější, česká společnost vidí bezdomovectví jako docela akutní problém, s tím vidím spojený trend zvyšujících se příspěvků soukromých osob na provoz charit. Sám tady vidím problém bezdomovectví, který se dlouho aktivně neřešil, a proto dorostl do značných rozměrů, kdy bezdomovců je oko-

lo 60 tisíc a počet stále roste. Pomoc, v podobě znovunalezení smyslu života a navedení na správnou cestu vidím jako možné východisko. Bohužel někteří jsou už tak zdemotivovaní, s odporem k majoritní společnosti, že jejich resocializace a návrat do plnohodnotného života je docela nereálný. Těm je třeba zajistit alespoň důstojné dožití, tak aby si nemuseli na živobytí vydělávat pácháním krádeží a jiné trestné činnosti.

Co považuješ za příčiny jejich sociálního pádu?

Začátky jsou různé, jednoho nechala manželka, vykopla ho z domu a on neměl sílu a chuť se bránit a tak skončil na ulici a bez prostředků. Další počátky jsou v alkoholismu, drogách, někteří jsou recidivisti. Málo z nich jsou lidi s tělesným postižením, o které se neměl kdo starat a jelikož mají tak malý důchod, nemohli platit nájem a tím pádem skončili na ulici. Pak nastává druhá fáze, kdy se chytanou nějaký skupinky dalších bezdomovců, s něma začnou pít alkohol, stávají se z nich alkoholici a jelikož jsou bez prostředků, tak začnou krást, převážně v potravinách přímo alkohol či se toulají po městech, kradou železo a jiné věci. Časem se dostanou do kriminálu a tamní pobyt dokoná zkázu v podobě těžkého morálního úpadku. Většinou to nejsou moc autonomní osobnosti a tím se dostávají do nekonečné spirály chvílku venku a po čase zpět do krimu.

Jaké jsou důsledky pobytu na ulici a v kriminále?

Ti lidi těžce a velice rychle morálně chátrají. Za pár let jsou z nich lidské trosky, asociálové, kteří neznají nic jiného, než krádeže, pití chlastu a pobyty v kriminálech. Neznávají zákony, společenské normy. Mají v sobě averzi vůči normálním lidem. Nedůvěřují jim. Myslím si, že společnost viní za své neštěstí a ztrátu všeho.

Máš důvěru klientů?

Pár ano, ale musím říct, že většina si přijde jen na jídlo, osprchovat se a pryč. Moc si mě k tělu nepřipouští. Dodám, že ti, u kterých jsem si důvěru vybudoval, a vidí, že jim chci pomoci, tak na nich sleduju radost a vděčnost, že se o jejich trampoty a život zajímám. Dovoluji si říct, že ta hrstka, je jich tak pět, že mě mají rádi.

Vyhledáváš aktivně klienty?

Aktivně je nevyhledávám, plně se věnuji práci s těmi, kteří chodí k nám na pobočku.

Co je obsahem tvé činnosti?

Obecně se jedná o sociální činnosti s lidmi bez domova. Jelikož dělám v denním centru, tak se jedná o zajištění hygieny a stravy pro klienty. Případně poradenská činnost.

Jaký druh činnosti u tebe klienti nejčastěji vyhledávají?

Podávám jim stravu, zajišťuju čisté ručníky, mýdla a ostatní věci k základní hygieně. S tím je spojená provozní agenda, dělám soupisy věcí, které je třeba nakoupit, zajistit. Ale to jsem trošku odskočil. Za mnou často chodí o radu, když jednají s úřady ohledně vyřízení dávek v hmotné nouzi, vyplácení důchodů, vyřízení dokladů a tak. Takže bych to nazval poradensko-provozní činnost.

V jaké míře poskytuješ klientům duchovní podporu?

Já v boha nevěřím, tuto činnost jim neposkytuju. Maximálně je odkážu na známého, faráře, který nedaleko slouží bohoslužby. Ale já se v tomto neorientuju. Mě k této práci přivedlo hluboké sociální cítění mojí mamky, která vždy donášela chudákům vyřazené oblečení a sem tam jim donesla jídlo. Časem, až jsem byl starší, tak jsem si uvědomil, že tito lidé opravdu potřebují pomoc a proto jsem to začal dělat.

Jak vnímáš vliv své činnosti na chování, osobnost klientů?

Ono je to běh na dlouhou trať, u těch, u kterých mám důvěru je vidět jistý posun k návratu do společnosti, našli si práci, třeba jen u úklidovky, ale mají ji, váží si jí a berou to jako start do nového života. Takové okamžiky mě těší, jinak když každý den vidím tu bezmoc, kterou nemůžu změnit, je to pro mě docela těžké. Chtěl bych jim pomoci, ale oni o to nestojí. To mě mrzí, to je pro mě zklamání. Celkově nemůžu hodnotit svůj vliv na klienty kladně, ba naopak často zažívám zklamání. To víte, když vyjdete z práce a policajti mají jednoho z mých opřeného o svoje auto a dávají mu pouta, že nedaleko okradl starou paní, tak si říkáte, jestli to má smysl. Snažím se na to nahlížet tak, že to má smysl kvůli těm ostatním a hlavně těm co pomoc a radu chtějí a důvěřují mi.

Co pro tebe znamená výkon svého povolání?

Je to pomoc potřebným, kterou dělám z přesvědčení a odkazu moji mámy. Chci těmto ztrápeným lidem pomoci najít novou chuť do života a nový smysl života. Bez toho se u nich nic nezmění. Je to těžké poslání, ale pořád doufám a věřím, že ponese kýžené ovoce.

Co považuješ za východisko řešení sociální situace bezdomovců?

Pomocť jim najít nový smysl života, pomocť jim najít práci a motivaci žít. Ukázat jim, že současný životní styl je cesta do pekla. Důležité je ten znovu nalezený smysl života. Bez něj je to beznadějné.

Jaké druhy pomoci, podpory jsou poskytovány vaší organizací?

Obecně jsme živi z darů od donátorů.

Jak je vaše pobočka financována?

Největším dílem nám přispívá město Brno a kraj. Druhou největší pomoci nebo, chcete-li, finanční podporu nám poskytují firmy a nadační fondy. Nejméně, a to výrazně, nám přispívají fyzické osoby, to je tak 3 procenta.

Co je příčinou malého zájmu o podporu ze strany občanů samotných?

Myslím si, že lidi nechcú přispívat na lidi, kteří nemají přínos pro společnost, mají je za povaleče a nemakačenka, kteří jen zneužívají sociálního systému. Rádi bychom tento pohled občanů změnili, ale ta nevráživost je v nich hluboce zakořeněna. Často slyším jako důvod, že nebudou podporovat kriminálníky.

Jaké jsou další bariery, které jsou stavěny proti vaší činnosti?

Kraje nás podporují dobře, ale myslím si, že malá podpora plyne od vlády. Média se věnují bezdomovcům jen tehdy, když něco někde spáchají. Nemají snahu zveřejňovat jejich potřeby a nepodporují snahy charitativních společností o změnu jejich poměrů, která jako jediná může vest k jejich nápravě. Největší problém je ale xenofobní přístup většiny občanů vůči bezdomovcům. Dělalí si vůči nim předsudky, a hned je soudí, aniž by o konkrétních lidech něco věděli. To je tak všechno co mě napadá.

T: Pokud tě nic dalšího nenapadá, tak ti poděkuji za tvůj čas. Rád jsem vás poznal. Nashledanou.

D: Taky děkuju, bylo to super. Nashle.

Kategorie	Kódy
Motivační faktory	Niterný obrat, matčin vzor, sociální činnost matky, profesní vzor, jádro činnosti,
charakter pobočky	Místo působení, otevírací doba, vybavenost centra, možnost hygieny a stravy, počet pracovníků, postavení v pobočce, strava, denní hygiena, přístup k internetu,
Činnost	Poradní činnost, délka služby, pomoc, zajištění

	základních potřeb, poradenská činnost, zajištění stravy, zajištění sociálního zázemí, administrativní činnost, poradní činnost, absence duchovních služeb, podpora při resocializaci, Pomoc při hledání zaměstnání, jádro činnosti, pomoc bližním,
Výsledky činnosti	Přátelský přístup klientů, nalezení práce klienty, vděk klientů,
Klientela	Sociální stav klientů, minoritní část klientů, kriminálníci, asociálové, opuštění tělesně postižení, stálý stav klientů, celkový počet klientů, národnostní skladba, věková skladba, poměr pohlaví,
Osobní vlastnosti	Zájem o bližní, pomoc, nesrdečný přístup, pasivní přístup ke klientům, ateismus,
Bariéry činnosti	Chladný přístup občanů, averze sousedů, zdlouhavé budování důvěry, nezájem o pomoc, pochyby o smysluplnosti práce, malá podpora občanů, Nevraživost k bezdomovcům, Předsudky, Slabá podpora od vlády, zaujatost médií, xenofobní přístup, předsudky občanů
Pomoc a podpora činnosti	Pohled společnosti, nárůst darů od občanů, pomoc donátorů, generální donátor, významní donátoři, dobrá podpora kraje,
Vize	Východisko řešení bezdomovectví, vize pomoci asociálům, nalezení chutě do života, Nalezení motivaci žít, Pomoc nalézt smysl života
Stav v ČR	Počet bezdomovců,
Příčiny asocializace	Rozchod, alkoholismus, drogy, páčání trestné činnosti, absence péče, nevhodná společnost, krádeže, pobyt v kriminálu, recidiva
Důsledky asocializace	Demotivace, odpor ke společnosti, mravní chátrání, morální degradace, alkoholismus, averze ke společnosti, nedůvěra ke společnosti, svalování neštěstí na ostatní, nedůvěra klientů,

Tab. 4 Kategorie a kódy rozhovoru se sociálním pracovníkem.

Po dokončení otevřeného kódování jsme zvolili jako analytický nástroj ke zpracování hrubých dat metodu konstantní komparace. Soudíme, že tato metoda je vhodným nástrojem ke srovnání dat z více zdrojů. *Tímto způsobem je jednak zjišťována konzistence jednotlivých případů, jednak jsou případy srovnávány mezi sebou.* (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 224)

V našem případě došlo k porovnání dat získaných rozhovorem s Petrem a daty nabytými z analýzy literárních děl o Přemyslu Pittrovi. Srovnáním mezi kategoriemi došlo ke

zjištění mnohých shodných faktů, ale i ke zjištění několika zásadních odlišností mezi srovnávanými datovými prvky.

4.5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Stav zařízení, ve kterých oba aktéři pracovali, se diametrálně liší. Pitter působil v německém utečeneckém táboře v poválečném období. Německo se nacházelo ve špatné hospodářské situaci a samo mělo potíže se postarat o vlastní obyvatelstvo, z toho plynula nedostatečná finanční podpora na řešení emigrační otázky. Tábor byl nedostatečně zásoben topivem a elektřinou. V táboře bylo ubytováno na osm set Čechoslováků. Větší polovina byly ženy a děti do 14 let. V táboře žilo mnoho národností. Mezi některými vládla silná nenávisť. Bitky byly v táboře na denním pořádku. Mezi Pittrovy klienty patřili nejen uprchlíci obývající tábor, ale i vězni, propuštění vězni a lidé s tělesnými a duševními poruchami, které jim nedovolily emigrovat do jiné země.

Petr působí v zařízení s vhodnými sociálními podmínkami, které disponuje funkčním provozním zajištěním. Organizace je plně závislá na příspěvcích od donátorů. Generálními donátory jsou Jihomoravský krajský úřad a Magistrát města Brna. Nemalou měrou přispívají na chod soukromé subjekty. Pobočka je vybavena standardním zařízením, sociálním zázemím i počítačem s možností přístupu na internet. Do zařízení dochází přiměřený počet klientů, denně se tam starají o 35 až 40 lidí. Drtivá většina klientů jsou Češi, jiné národnosti jsou jen tři klienti. V pobočce se starají o lidi vyloučené ze společnosti, „asociály“, lidi opakovaně trestané za páchaní trestné činnosti, lidi závislé na alkoholu či drogách a tělesně postižené lidi, kteří zůstali opuštěni. Tři čtvrtiny klientů tvoří věková skupina v rozmezí 45 až 60 let, zbylí klienti jsou ve věkovém rozmezí mezi 30 a 40 lety.

Srovnáním motivačních faktorů, které oba aktéry přivedly k výkonu sociálních služeb, jsme zjistili odlišné hnací síly. Pittra vedla k vykonávání sociálních služeb zejména křesťanská láska člověka k člověku a nezištná potřeba pomáhat potřebným. Po zjištění bedných poměrů, které krajané ve Valce zažívali, hnala víra v Boha Přemysla Pittra pomáhat českým exulantům.

Mezi Petrovy hlavní motivy vstupu do sociálních služeb řadíme inspiraci matčinou sociální prací. *Mě k této práci přivedlo hluboké citění mojí mamky, která vždy donášela chudákům vyřazené oblečení a sem tam jim donesla jídlo.* Později ho matčin odkaz dovedl

k přesvědčení, že sociální služba bude naplňovat jeho osobnost. Proto také před pěti a půl lety začal tuto službu vykonávat.

Rozdílnost mezi Pittrovou a Petrovou motivací spočívá v ovlivnění odlišnými silami. Přemysl Pitter byl motivován vnitřní, duchovní silou, proto jeho motivaci jsme nazvali duchovní. Petrovu hnací silou bylo ovlivnění matčinou sociální činností, inspirovala jej tedy blízká osoba, proto jsme jeho motivaci nazvali inspirativní.

Srovnání proběhlo také v oblasti, zásadně ovlivňující činnost a přístup sociálních pracovníků, osobních vlastností. Osobnost Přemysla Pittra nejvíce formovala víra v Boha. Tu považoval za základ lidství. Díky čisté víře si v sobě vypěstoval lásku ke všem lidem, potřebu pomáhat slabým a utiskovaným, zájem o bližní, silné sociální cítění. Pitter byl trpělivý, laskavý, se zájmem o druhé lidi.

Petr, stejně jako Pitter, má zájem o bližní, sociální cítění, pomáhá klientům v rozličných situacích. Vlivem ateismu ovšem u něj abscentuje aktivita mimo rámec pracovních činností, nevyhledává aktivně klienty, a jak sám uvedl: *Po pravdě si je nesnažím pouštět úplně k tělu.*

Odlišnosti jsou patrné i v činnosti obou sociálních pracovníků. Pitter se snažil o zlepšení poměrů uprchlíků v táboře, o umožnění uprchlíkům pracovat. Tyto snahy, ale vyšly vniveč. Pitter aktivně vyhledával potřebné a těm nabízel svou pomoc, v táboře působil jako kazatel, založil ekumenický sbor a nechal zřídit knihovnu. Dominantní byla kazatelská činnost v táborové kapli, duševní podpora uprchlíkům v táboře, podpora a pomoc vězněným Čechoslovákům. Pomoc a podporu poskytoval také propuštěným vězňům a duševně či tělesně postiženým lidem. Věnoval se také pomoci Čechoslovákům s vyřízením povolení vycestovat do západních zemí. Velikost Pittrovy osobnosti dokazuje také fakt, že většinu času za své služby nepobíral žádný plat. Jeho příjem se skládal z daru 75 dolarů, které mu každý měsíc posílal jeho přítel z USA a později z honoráře 150 až 225 marek za přenosy kázání v táborové kapli. Ty přenášelo Rádio Svobodná Evropa v Mnichově. Za faktor, jenž mu pomohl se přenést přes špatnou materiální situaci a dále pomáhat potřebným, považujeme výše uvedenou duchovní motivaci. Vlastní iniciativou, ve formě výzev otištěných v exilových periodikách, vyzýval krajany k materiální a finanční podpoře uprchlíků v táboře.

Petrova činnost spočívá převážně v poradenství klientům. Pomáhá jim vyřizovat záležitosti na úřadech a radí při jednání s různými institucemi. Podporuje klienty v tíživých

životních situacích. Snaží se je podporovat při resocializaci např. tím, že jim pomáhá hledat zaměstnání. Zajišťuje pro klienty základní sociální potřeby. Vede provozní agendu a vykonává administrativní činnost. Při výkonu povolání byl několikrát požádán klienty o půjčku malé částky peněz, kterou odmítl. Vysvětlil to tak, že si chce od klientů držet určitý odstup.

V Petrově činnosti jsme zjistili absenci jakýchkoliv duchovních služeb a aktivního vyhledávání klientů. Za absencí poskytování duchovních služeb stojí Petrův ateismus.

Paralelu v činnosti obou osobností vidíme v poradenství a pomoci při tíživých životních situacích, při jednání s úřady.

Oproti Petrovi poskytoval Přemysl Pitter svým klientům duchovní služby, aktivně klienty vyhledával a nabízel jim pomoc. Dále prostřednictvím výzev otištěných v exilových tiskovinách úspěšně sháněl pro uprchlíky ošacení a finanční podporu. Tuto náročnou činnost vykonával většinu času bezplatně.

Činnost obou sociálních pracovníků byla ovlivněna také bariérami různého charakteru. V úvodu komparace jsme již zmínili podmínky, které panovaly v táboře Valka a laxní byrokratický přístup německých úřadů. Kromě toho byla činnost oběma ztěžována velmi podobnými způsoby. Jednalo se nepřátelský přístup okolního obyvatelstva, tendenční články zveřejňované v médiích a slabá podpora od vlády. Přemyslu Pittrovi i Petrovi ztěžovaly práci i postoje samotných klientů. Ti si během života na ulici, v kriminálech vypěstovali nedůvěru a nevraživost vůči majoritní společnosti. Trpkost většiny lidí nedovolila tyto negativní obyčeje odstranit, díky tomu jim nemohli pomoci.

V oblasti bariér činnosti jsme zjistili shodu. Oba muži museli překonávat překážky materiálního, organizačního a zejména interpersonálního charakteru.

Výsledky činnosti vykazují také odlišnosti. Nutno podotknout, že oba sociální pracovníci hodnotili své výchovné působení nepříliš pozitivně. Pitter svému příteli v dopise sdělil, že své působení v táboře považuje za zklamání. Důvodem byl malý zájem o jeho kázání.

Pittrova činnost nesla i úspěchy. Díky svým verbálním schopnostem, trpělivému přístupu, debatami na hluboká témata dokázal několik uprchlíků navést na cestu k uvědomění si hodnot lidství. I díky Pittrově podpoře dokázali odolat morálním pokušením, které jim život vystavoval.

U Petra jsme také identifikovali prvky zklamání z výsledků činnosti. *Chtěl jsem jim pomoci, ale oni o to nestojí. To mě mrzí, to je pro mě zklamání.* Pozitivní výsledky zaznamenal u lidí, která stojí o jeho pomoc a podporu. Několika klientům se podařilo díky Petrově snaze najít práci, za kterou projeví Petrovi vděk a berou ji jako nový životní start.

Velmi podobné jsou důsledky života na ulici a dlouhého pobytu v táboře Valka. U klientů obou sociálních pracovníků jsme objevili stejné znaky, jsou jimi: odpor k majoritní společnosti, alkoholismus, morální degradace, nedůvěra k majoritní společnosti. Tyto faktory měly vliv na vztah: klient a sociální pracovník. Potvrzují to i Pittrova slova: *Jistý student, který se vrátil do tábora z vězení, v němž si pobyl několik měsíců pro nepatrnou krádež a kterého jsem se pokoušel znovu postavit na nohy, mi řekl: „Nikommu už nevěřím. Mně se pomoci nedá.* (Pitter, 1996, s. 86)

Pilný a slušný chlapec, který letos v létě s nadšením emigroval do Brazílie, mi nedávno napsal: Byl jsem tu několikrát v tak zoufalé situaci, že se ze mne málem stal zloděj. Jenom vzpomínky na naše setkání v táborové kapli jsou mi vnitřní oporou. Teprve teď si uvědomuji, co mi daly pro život, patří k mým nejkrásnějším vzpomínkám. (Pitter, 1996, s. 200)

5 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI

Výzkum přístupu sociálního pracovníka pracujícího s klienty bez domova v městě Brně ve srovnání s přístupem Přemysla Pittra, byl pojat jako kvalitativní výzkum. Postupovali jsme metodou analýzy dokumentů, polostrukturovaného rozhovoru. Poznatky z těchto fází jsme zpracovali metodou otevřeného kódování. Jako vhodný analytický nástroj pro porovnání dat z rozličných zdrojů jsme v souladu s publikací „Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách“, autorů Švaříčka a Šed'ové, vybrali metodu konstantní komparace (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Přístup sociálního pracovníka Petra byl identifikován jako dostatečný a odpovídající současným standardům, kladeným na práci sociálních pracovníků, ale bez aktivity mimo rámec pracovní náplně.

Klientům poskytuje poradenství a pomoc při jednání se státní správou a jinými institucemi, pomáhá jim shánět práci a tím jim umožnit životní „restart“. Jelikož je Petr ateista neposkytuje klientům žádné duchovní služby. Aktivně nevyhledává v terénu lidi bez domova, věnuje se pouze klientům přicházejícím do denního centra.

Výše popsané aspekty Petrova přístupu se promítají ve výsledcích jeho činnosti. Ty oproti Pittrovým výsledkům, které měly základ v jeho křesťanské lásce člověka k člověku a zájmu pomoci potřebným, neměly trvalejší charakter.

Pitter, jak uvádíme v interpretaci dat, pohnul některé české uprchlíky k uvědomění si pravých lidských hodnot, tím je dokázal mravně pozvednout. Výzkumem se potvrdilo, že při procesu resocializace je důležitým prvkem, dávajícím morálce nový pevný základ, právě duchovní podpora, tou byl Pittrův přístup naplněn.

Na základě našeho výzkumu se plně ztotožňujeme s výzkumným zjištěním Jaroslava Balvína, zveřejněným v publikaci „Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter“ v roce 2015, že se Pittrův přístup řadí v Zelinově taxonomii teorií výchovy mezi personologicko-humanistické (Balvín, 2015, s. 43).

Výchovné snažení Přemysla Pittra, protkané duchovní láskou, pravdou, ochotou pomáhat a zájmem o druhé může být inspirací pro současné sociální pracovníky při snahách o pozitivní ovlivňování člověka v zájmu lepšího, „lidštějšího“ světa.

6 DISKUSE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Výsledky výzkumného šetření nám odhalily značnou obtížnost práce sociálních pracovníků. Hlavními důvody náročnosti jsou mimo nevraživý přístup veřejnosti ke klientům, také klienti samotní. V nitrech vybudovaná nedůvěra, odpor ke společnosti, svalování vlastního neštěstí na majoritní společnost, tyto faktory brání užšímu kontaktu s klientem a tím i efektivnímu poskytnutí pomoci.

Díky odmítavému postoji klientů, projevenému nezájmu o podporu, prožívali a prožívají sociální pracovníci ve své profesi zklamání, které je někdy dovádělo k zamyšlení se nad smyslem činnosti. Vždy tu byla ale i malá skupina klientů, díky nimž dávala sociálním pracovníkům služba smysl. Byli to lidé, kteří přijali nabízenou pomoc, otevřeli svou mysl a srdce podpoře sociálního pracovníka a nechali se jimi pozitivním způsobem ovlivnit. Přístup a iniciativu sociálních pracovníků velkou měrou ovlivňují jejich osobní vlastnosti a motivace k práci.

Přemysl Pitter nám i přes mnohá zklamání ze své činnosti, organizační problémy, špatné materiální zajištění činnosti dokázal, že člověk motivovaný čistou křesťanskou láskou člověka k člověku dokáže tyto překážky překonat a v maximální míře dokáže poskytovat pomoc potřebným. Jeho neobyčejné skutky protkané lidskostí, považujeme za inspirativní pro řešení sociálních otázek současné společnosti. Proto bychom rádi předali poznatky, získané studiem dokumentace o Přemyslu Pittrovi, především sociálním pracovníkům, protože odkaz Přemysla Pittra v této oblasti je skutečně obdivuhodný.

Navrhujeme další hloubkový kvalitativní výzkum, jenž by přinesl podklady pro sestavení přednášek o etických zásadách, výchovných principech a přístupu ke klientům Přemysla Pittra.

Přednášky by pomohly rozšířit povědomí o této mnohazměrné osobnosti, především by ale měly sociální pracovníky inspirovat k *ovlivňování člověka v zájmu lepšího globálního a interkulturního světa*. (Balvín, 2015, s. 43)

ZÁVĚR

Vývoj společnosti od druhé poloviny 20. století, kdy na člověka začaly být kladeny zvýšené kvalifikační a kompetenční nároky, donutil veřejnost k uvažování jak těchto cílů dosáhnout. Mobilita pracovní síly předurčující člověka na základě jeho schopností a dovedností, demokratizace společnosti vyžadující nové politické vzdělávání, rozvoj techniky a informačních technologií měnící význam zkušeností člověka, negativní vlivy společnosti vyžadující jejich prevenci to jsou požadavky společnosti, které vedly odbornou obec k vytvoření koncepce uspokojující tyto potřeby. Vědou plnicí výše popsané společenské nároky na vzdělávání dospělých se stala andragogika. Díky rozličným požadavkům společnosti se z ní postupně vydělovaly teoretické a aplikované andragogické disciplíny.

Obě odvětví nelze chápat jako oddělené entity, pro funkční systém vzdělávání dospělých je nezbytné pojímat teorii a praxi andragogiky jako provázané a vzájemně se ovlivňující obory. Bez teorie by neměla praxe ustanovený předmět zájmu, oproti tomu teorie bez praktických poznatků by nemohla pružně reagovat na nároky společnosti a tím by pozbyla smysl své činnosti.

V duchu výše zmíněné komplexnosti jsme se pokusili zpracovat naši bakalářskou práci. V ní se objasňujeme teoretický rámec andragogiky dávající vzdělávání řád, funkce andragogiky, jež ve společnosti plní. Zmiňujeme také koncept celoživotního vzdělávání jako aktuální směr pedagogických věd. Toto pojetí vzdělávání koncipované jako kontinuální, nikdy nekončící proces vzniklo na základě identifikované neschopnosti stávajícího vzdělávacího systému pružně reagovat na společenské požadavky.

Důležitým, často o výsledku vzdělávání rozhodujícím faktorem je samotná osobnost andragoga. Ten svým západem, uměním vtáhnout vzdělávaného do vyučované problematiky a chováním má značný podíl na zájmu vzdělávaného o předkládané téma.

Inspirací zejména pro sociální andragogy může být život, dílo a činnost přední osobnosti české sociální práce Přemysla Pittra. Mezi veřejností je známá spíše jeho sociální a vychovatelská práce s žižkovskými, německými a židovskými dětmi. Pittrova práce má ovšem i značný andragogický rozměr. Ať to byla přednášková činnost v Milíčově domě, řečnictví na duchovní a obrodná témata na Staroměstském nám., humanitární a duchovní podpora židovských občanů nebo sociální a kazatelská činnost v uprchlickém táboře Valka vždy jednal Pitter se stejným úmyslem: pomoci potřebným, slabým a utiskovaným.

Jeho činnost, která vždy byla naplněná křesťanskou láskou, porozuměním, zájmem o druhého člověka, duchovní podporou, dodávala lidem vnitřní sílu, sílu odolávat morálním nástrahám života. To je trvalý odkaz Přemysla Pittra, ze kterého lze čerpat podněty k pozitivnímu ovlivňování člověka v duchu lásky, lidskosti, pravdy a úcty.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALVÍN, Jaroslav. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.
- [2] BALVÍN, Jaroslav. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.
- [3] BARTOŇKOVÁ, Hana a Dušan ŠIMEK. Andragogika: studijní texty pro distanční studium. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0394-3.
- [4] BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. ISBN 80-247-2580-0.
- [5] BENEŠ, Milan. Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4824-5.
- [6] JANÍK, Tomáš. Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání. Brno: Paido, 2005. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-7315-080-8.
- [7] KALNICKÝ, J. Celoživotní učení, edukace dospělých a seniorů (relační a kauzální analýza geneze). Ostrava: Repronis, 2014. 104 s. ISBN: 978-80-7329-403-8.
- [8] KOHN, Pavel. Kolik naděje má smrt: židovské děti z poválečné akce "zámky" vzpomínají. Brno: L. Marek, 2000. ISBN 80-86263-09-6.
- [9] KOHN, Pavel. Můj život nepatří mně: čtení o Přemyslu Pittrovi. Praha: Kalich, 1995. ISBN 80-7017-852-3.
- [10] KOHN, Pavel. Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají. 2. vyd. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-30-8.
- [11] KOSATÍK, Pavel. Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976). Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0.
- [12] KUBEŠ, Marián, Roman KURNICKÝ a Dagmar SPILLEROVÁ. Manažerské kompetence: způsobilosti výjimečných manažerů. Praha: Grada, 2004. Manažer. ISBN 80-247-0698-9.
- [13] MATOUŠ, Miroslav. Zvláštní člověk Přemysl Pitter: [svědectví o člověku, který věnoval svůj život duchovní obrodě národa]. Praha: Bonaventura, 2001. ISBN 80-85197-26-x.

- [14] MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003a. ISBN 80-7178-548-2.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003b. ISBN 80-7178-549-0.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [17] MLČÁK, Zdeněk, ed. Profesionální kompetence sociálních pracovníků a jejich hodnocení klienty. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-129-3.
- [18] PALÁN, Zdeněk. Základy andragogiky. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2002.
- [19] PASÁK, Tomáš. Přemysl Pitter: Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1994. ISBN 80-901461-1-2.
- [20] PASÁK, Tomáš. Přemysl Pitter - život pro druhé: česko-německé soužití v díle Přemysla Pittra. Praha: Paseka, 1997. Historická paměť, sv. 8. ISBN 80-7185-137-X.
- [21] PITTER, Přemysl, Anna HOLENDOVÁ, Blanka SEDLÁČKOVÁ a Ludovít EMANUEL, ed. Přemysl Pitter život – dílo - doba. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1996. ISBN 80-901461-4-7.
- [22] PITTER, Přemysl a Olga FIERZOVÁ. Nad vřavou nenávisti: vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich, 1996. ISBN 80-7017-972-4.
- [23] PODLAHOVÁ, Libuše. 1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0313-7.
- [24] PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. Andragogický slovník. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

- [25] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- [26] PRUSÁKOVÁ, Viera. Základy andragogiky I. Bratislava: Gerlach Print. ISBN 80-89142-05-2.
- [27] SLAVÍK, Jan a Stanislav SIŇOR. Kompetence učitele v reflektování výuky. Pedagogika, 1993, č. 2, s. 155 - 164.
- [28] ŠERÁK, Michal a Miroslava DVOŘÁKOVÁ. Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých. Praha: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2009. ISBN 978-80-213-2001-7.
- [29] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [30] ŠVEC, Vlastimil. Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace. Brno: Paido, 1999. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-70-2.
- [31] VAŠUTOVÁ, Jaroslava. Kvalifikační předpoklady pro nové role učitelů. In WALTEROVÁ, E. (Ed.) Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém. Praha: PedF UK, 2001, s. 19-46.
- [32] VETEŠKA, Jaroslav. Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-98-3.
- [33] VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. Kompetence ve vzdělávání. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1770-8.
- [34] VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

Internetové zdroje:

- [35] Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

- [36] Výkon profese sociální práce v systémech sociální ochrany ČR. [online] Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2011. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17209/analyza_vykonu_sp.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

cit. citace

D dotazovaný

s. strana

T tazatel

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Kompetence pedagoga (Janík, 2005, s. 16)	23
Obr. 2 Přemysl Pitter ve své pracovně	102
Obr. 3 Přemysl Pitter s Olgou Fierzovou, celoživotní spolupracovnicí.....	102
Obr. 4 Dobová fotografie Milíčova domu	103
Obr. 5 Milíčův dům v současnosti. Od roku 1976 slouží jako mateřská škola	103
Obr. 6 Obálka publikace Jaroslava Balvína o osobnostech české sociální pedagogiky Miroslavu Dědičovi a Přemyslu Pittrovi	104

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Funkce andragogiky (Beneš, 2014, s. 64).....	16
Tab. 2 Funkce andragogiky (Beneš, 2014, s. 65).....	16
Tab. 3 Kategorie a kódy dokumentů o Přemyslu Pittrovi.....	57
Tab. 4 Kategorie a kódy rozhovoru se sociálním pracovníkem.....	63

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Rešerše

PŘÍLOHA P II: Transkripce úryvku knihy „Nad vřavou nenávisti“ s provedeným otevřeným kódováním

PŘÍLOHA P III: Transkripce úryvku knihy „Sám proti zlu“ s provedeným otevřeným kódováním

PŘÍLOHA P IV: Transkripce rozhovoru se sociálním pracovníkem Petrem s provedeným otevřeným kódováním

PŘÍLOHA P V: Situační popis tábora Valka, úryvek publikace Pavla Kosatíka, Sám proti zlu, 2009, s.

PŘÍLOHA P VI: Fotografie

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE

PITTER, Přemysl a Olga FIERZOVÁ. *Nad vřavou nenávisti: vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich, 1996. ISBN 80-7017-972-4.*

Publikace je ze tří částí složenou autobiografií Přemysla Pittra a jeho nejbližší a celoživotní spolupracovnice Olgy Fierzové. Pitter ve svých vzpomínkách odhaluje okolnosti svého, které jej dovedly až k niternému přerodu z ateisty v přesvědčeného křesťana pomáhajícího po zbytek života slabým a utiskovaným lidem. Olga Fierzová popisuje svůj pohled na život, dílo a práci Přemysla Pittra. Díky knize čtenář snáze pronikne do životního příběhu tohoto neobyčejného člověka a lépe pochopí motivy a zákonitosti, které jej vedly ke službě druhým lidem.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976). Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7185-971-0.*

Dílo pojednává o životní dráze mnohorozměrné osobnosti české sociální práce Přemyslu Pittrovi. Autor postupně odhaluje život tohoto opravdového člověka, historické události, které ovlivnily jeho život a postoje, skutky, při nichž se svými spolupracovníky zachránil v poválečném období od jisté smrti stovky dětí až po exilovou činnost. Velká dotace je věnovaná Pittrově činnosti v Německu, jeho sociální práci v táboře Valka a nápravě česko-německých vztahů. Kniha je bohatě doplněna o fotografie ze života Přemysla Pittra.

PITTER, Přemysl, Anna HOLEDOVÁ, Blanka SEDLÁČKOVÁ a Ludovít EMANUEL, ed. *Přemysl Pitter život – dílo - doba. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1996. ISBN 80-901461-4-7.*

Publikace je souborem referátů osobností, které vystoupily na mezinárodní vědecké konferenci konané ke 100. výročí narození P. Pitttera ve dnech 23. - 25. června 1995 na Univerzitě Karlově v Praze. Referáty obsahují nejen osobní zkušenosti s dílem a činností Přemysla Pittra, ale i vzpomínky „Pittrových dětí“ na setkání s velikánem české sociální práce. Sborník umožňuje čtenáři poznat život a dílo Přemysla Pittra z mnoha úhlů pohledu.

PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2002.

Publikace předního českého odborníka je přehlednou učebnicí zahrnující vývoj andragogiky od počátků do současnosti. Autor pro lepší pochopení předmětu zájmu andragogické vědy nejprve nastiňuje historické události, které vedly k jejímu vzniku a rozvoji. Dále se v knize dozvídáme o funkcích, kurikulu a jednotlivých andragogických disciplínách. Díky publikaci lze pochopit význam andragogiky a především pak jeho v rámci péče o lidské zdroje.

BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-4824-5.

Knihou významné osobnosti české andragogiky představuje ucelený přehled o andragogické vědě. Úvod knihy věnoval autor informacím z oblasti vzniku a rozvoje andragogiky v zahraničí i doma. V publikaci jsou také představeny hlavní a aktuální směry andragogiky, příklady organizace vzdělávání dospělých, cílové skupiny ve vzdělávání dospělých apod. Prostudováním knihy získá čtenář komplexní přehled o předkládané problematice.

PŘÍLOHA P II: TRANSKRIPCE ÚRYVKU KNIHY „NAD VŘAVOU NENÁVISTI“ (PITTER, 1996, S. 84-97) S PROVEDENÝM OTEVŘENÝM KÓDOVÁNÍM.

- 1 Množily se zprávy o bédných poměrech uprchlíků ze zemí komunisty obsazených. Hledal jsem cestu
2 jak jim pomáhat. S doporučením Světové rady církví v Ženevě shlédl jsem v létě roku 1952 s Olgou
3 Fierzovou většinu táborů pro uprchlíky, kteří uvázli v Německu a Rakousku.
- 4 Němci sotva stačili na to, aby se postarali o vlastní soukmenovce, vypuzené z Polska a
5 Československa. Mnoho měst leželo v troskách, byl hlad a nezaměstnanost. Cizozemcům nebylo
6 dovoleno přijmout práci, aby ji neubírali domácím lidem. Několik mezinárodních organizací se snažilo
7 bídu mírnit a zprostředkovalo emigraci do zámoří. Pro duševní tíseň uprchlíků měl však málokdo
8 pochopení.
- 9 Nejhorší poměry jsme spatřili v největším z těchto středisek, v táboře „Valka“ u Norimberka. Vybrali
10 jsme si jej jako nové pole působnosti. Netušili jsme, že tu strávíme plných deset let. Nebylo snadné
11 dostat povolení k sociální práci ve Valce. Bavorské úřady se bránili vměšování cizinců do správy
12 táborů. Tu pomohlo doporučení německého ústředí Červeného kříže, kde vděčně vzpomínali naší
13 pomoci při pátrání po německých dětech. Tak minulá činnost otevřela nám cestu k další práci, nyní
14 zcela jiného druhu.
- 15 „Valka“ bylo celé barákové město, vybudované pro příslušníky formací, jež pochodovaly před Hitlerem
16 a konaly na přílehlém prostranství tak zvané říšské sněmy nacionálně-socialistické strany. Název
17 „Valka“ mu dali Estonci a Lotyšci, kteří tam byli po zhroucení Hitlerovy „Třetí říše“ ubytováni, protože
18 se nechtěli vrátit do vlasti, obsazené Rusy. Připomínal jim město Valku, ležící na hranicích obou jejich
19 zemí, kde též žili v blízkém sousedství. Název zůstal, i když je později vystřídali uprchlíci z jiných
20 končin Evropy. „Valka“ tedy nemá s válkou co činit, a přec byl tento tábor po deset let skutečně
21 jedním z nejtragičtějších ohnísk „studené války“. V roce 1952 bylo v táboře ubytováno asi čtyři tisíce
22 cizozemců, z nichž téměř polovina pocházela z Československa. Dlouhý nucený pobyt v úbřed a
23 mnohá zklamání vyvolávaly trpkost a rozhořčení. Jejich nedůvěra ke každému působila nakažlivě na
24 nově příchozí. Po prožitých strastech a hrůzách útěku bylo jim nálezavě třeba nejprve zotavení
25 v prostředí, naplněném porozuměním. Místo toho byli vydáni bezohlednému vymáhání zpráv ze
26 strany západních agentur a napěchování do bídých, studených, vysloužilých prkenných baráků.
- 27 Podle toho, jak se s nimi v táboře zacházelo a jak se jim podávalo jídlo, mohli se uprchlíci domnívat,
28 že se zmýlili ve směru útěku. Mladí lidé mezi osmnácti a třiceti lety tvořili většinu osazenstva. Byl už
29 na nich znát vliv komunistického školení. Přicházeli jako vnitřně rozvrácené bytosti, jako nalomené
30 třtiny, jimž stačilo málo, aby byly zcela dolomeny. „Západ“ přijímal tyto ztroskotance s lhostejností a
31 nevůlí a staral se o ně jen potud, pokud toho jeho zájem vyžadoval.
- 32 V táboře byly tři nebo čtyři kantýny, v nichž jste mohli v každé denní době spatřit opilé. Nedostatečně
33 živěným lidem stačí malá dávka alkoholu, aby se opili. Duševní deprese a starost o rodinu, kterou
34 zanechali ve vlasti, sváděly k nemírnému pití i takové lidi, kteří by se za normálních okolností
35 neopíjeli.
- 36 Hned prvního dne příchodu do Války jsem byl svědkem této scény: Vstoupím do kantýny. Na zemi leží
37 žena a opilí muži jí nálezavě do úst kořalku. Na stěně visí vyhláška: „Výčep lihovin zakázán.“ Upozornil
38 jsem na to kantýnského. Druhý den tam nápis nebyl a čepovaly se lihoviny dál. Stěžoval jsem si na
39 vyšších místech. Dostalo se mi poučení: „Nemáme diktaturu jako u vás. Nemůžeme omezovat
40 svobodu podnikání.“ Když později přišel sám ministr do tábora na inspekci, žádal jsem ho, aby se
41 opatření proti alkoholismu prováděla. Byl ke mně okázale laskavý, dokonce na mě mluvil česky, ale
42 daný slib nesplnil. K alkoholismu se družila zahálka. Osazenci se sice mohli volně pohybovat, nesměli

P. PITREK - NAD VÁLVOU NEVA VISE I

- 43 ^{omezeni migrace} však změnit bydliště ani, přijmout práci, dokud nebyli úřadem Spolkové republiky uznáni za politické
44 uprchlíky. ^{de lka v děle n. l. za} Vyšetřování se protahovalo na léta. Tak byl tábor Valka vlastně vězením ano hůř než
45 vězením, protože osazenci ^{možná i stávková boje} byli vydáni větší demoralizaci nežli trestanci.
46 ^{Príciiny upadl} Při zahálce a bez rodinné opory ^{objektů padlů} propadala ^{důsledky upadlů} zejména mládež pohlavní promiskuitě, prostituci. Hlad je
47 sváděl k menším krádežím a povahy narušené k podvodům a vloupáním. Jednoho dne přišel do Války
48 osmnáctiletý mladík, který býval v Praze mým chovancem. Hladový, promrzlý, v promočené obuvi.
49 ^{komse blizni inu} Obstaral jsem mu nejnutnější. Avšak nežli jsem se mohl po něm poohlédnout „upadl mezi lotry“, kteří
50 ho kamsi zlákali, a beze stopy zmizel. ^{Príciiny, tresty} Mladí lidé byli odsuzováni k dlouhodobým trestům pro malá
51 provinění, která by soud mladistvých za normálních poměrů projednal ohleduplně. Vzánení zhoubu
52 dokonalo. Setkával jsem se s mnoha takovými ^{Príciiny, tresty, které neměly na P. válku} lidskými troskami, chlapci i děvčaty, které netečnost
53 nenávisť okolí ubíla duševně. Jistý student, který se vrátil do tábora z vězení, v němž si pobyl několik
54 ^{nezpůsobený, hrdý} měsíců pro nepatrnou krádež a kterého jsem se pokoušel znovu postavit na nohy, mi řekl: „Nikomu
55 už nevěřím. Mně se pomoci nedá.“
- 56 Jak mnoho podobných obětí stála studená válka! Ve spořádaných poměrech by tito lidé vedli slušný
57 život. Bylo třeba dlouhého táborového života, aby se z nich stali tvorové asociální.
- 58 Další okolnost, která čínila pobyt v táboře nesnesitelným, bylo ^{Príciiny, konflikty} množství národností, vůči sobě
59 nepřátelsky zaujatých. V každé národní skupině byli nejen lidé, kteří uprchli před komunistickým
60 terorem z lásky k svobodě, nýbrž i bývalí kolaboranti s nacisty, uprchli z vlastního strachu před
61 odplatou. Měli celkem lepší znalost němčiny a tím též snazší přístup k táborovým funkcím, které jim
62 skýtaly větší vliv. Jaké roztrpčení to vyvolávalo v lidech, kteří trpěli léta v německých koncentračních
63 táborech, nebo kterým nacisté popravili příbuzné!
- 64 ^{aspekt zli, žití, práce} Člověk si musel být vědom všekrer té táborové psychózy, aby při každém kroku přes ni neklopýtl a
65 neztratil trpělivé porozumění pro tak zcela odlišné jednotlivce a aby přes všechny předsudky, vášně,
66 pomluvy a přetvářku mohl jim ^{žít a činnosti} přinášet pomoc a povzbuzení. Tříměsíční bydlení v táboře bylo mi
67 dobrou školou. Ačkoli mi byl přidělen pokojík v klidnější části tábora, byly mé nervy často vydány
68 těžké zkoušce. Na dlouho bych to byl nevydržel. Není divu, že cit a duch osazenců časem otupoval.
69 Jeden je druhému tak blízko, že slyší i vrzání postele za stěnou. ^{specifický táborový život} Soukromý život neexistuje. Mizí stud,
70 jemnost, sebeucta a lidská důstojnost. Lidé, kteří dříve měli slušné společenské chování, vyřizují si své
71 intimní a jiné spory hrubým způsobem přede dveřmi. Přidá-li se k tomu ještě alkohol, je hotové peklo.
72 Úzké soužití dalo by se snad snést, kdyby se lidé práce schopní vraceli večer domů zdravě unavení.
73 Jestliže však většina jich je ^{Príciiny, tresty, porušování přímě} po celý den odkázána jen na své ubytovny, dochází k stálým třenicím. Lidé
74 ^{Zmizely ušlechtilosti} mírně chabí, stávají se nedůtklivými, snadno podrážděnými, neschopnými se přenést přes
75 maličkosti a klepy. Co zde popisují, neplatí jen o Valce. ^{Príciiny, tresty, porušování přímě} Podobné účinky má táborový život všude. Jaké
76 nezměrné duševní a duchovní ochuzení znamená skutečnost, že ještě dnes jsou na světě statisíce lidí,
77 kteří jsou nuceni vést táborový život! Nejen ti mnozí padlí, ranění a zajatí jsou oběťmi války a teroru,
78 nýbrž i ti, kdo domněle vyvázli, avšak duševně hynou v táborech. Teprve později doba ukáže, že
79 diktatury našeho století způsobily snad většího duševními zhoubami nežli fyzickým ničením a
80 vražděním.
- 81 Tábor Valka byl spravován Němci, kteří přes svou korektnost nedokázali popřít svou nacistickou
82 minulost. ^{Príciiny, tresty, porušování přímě} V komisi, která udělovala či zamítala žádost o azyl, byli též sudetští a slezští Němci, pro
83 znalost českého a polského jazyka. Očekávat od těchto lidí sympatií pro české a polské uprchlíky,
84 představitele národa, který jim vzal domov, znamenalo by vyžadovat něco, co bylo nad lidské síly. A

85 přeče se našli mezi nimi jednotlivci, kteří to dokázali. [Vzpomínám vděčně prazského Němce pan H.,
86 který tajně a s osobním rizikem Čechům pomáhal. ^{Pomáhal i Němec}]

87 Měl-li jsem zvláště naléhavý případ, kdy uprchlík už léta čekal na udělení azylu nebo vydání dokladů
88 k emigraci do zámoří, zašel jsem do úřadu k panu H. Ten vyhledal zastrčený spis a položil návrh. To
89 stačilo, aby můj chráněncem byl v několika dnech předvolán a jeho případ vyřízen. Kdysi vstoupil do
90 místnosti šéf oddělení. Milý pán H. se na mne obořil: „Už jsem vám řekl, že musíte čekat jako ostatní“
91 a vykázal mne na chodbu. Když představený odešel, zavolal mne zpět a povídá: „Odpusťte mi to.
92 Nesmím ukázat laskavost k uprchlíkům. Páni by mysleli, že vám nadřizuju, a ztratil bych jejich důvěru i
93 místo.“ Potkal-li mne venku, dělal, jako by mne neviděl. V jiném úřadě v Norimberku byl právník,
94 Němec z Moravy, který mi s nesmírnou obětavostí a trpělivostí psal složitá právníká podání. Když mi
95 tak opět jednou věnoval dlouhou dobu svého cenného času, děkoval jsem mu slovy: „Jste dobrý
96 člověk!“ Sklopil hlavu a řekl: „Nejsem dobrý člověk. Modlete se za mne.“

97 Věděl jsem, co to znamená. Za války byl v Hercegovině vojenským soudcem. Od té doby jsem přijímal
98 jeho služby jako projevy pokání, neskonale cennější než soudními rozsudky vynucené odnacistifikování.

99 Čas od času vzplanula v norimberských novinách jedovatá, nenávistná kampaň proti osazenčům
100 tábora, což velmi přispělo k tomu, že Valka dostala pověst peleše lotrů. Když se nějaký český uprchlík
101 dopustil krádeže, nazvaly jej noviny „der Tscheche Antonín“, ale skladatel Dyořák byl „der Böhme
102 Anton Dvorak“. Nechyběla ani udání proti mně. [Podle jedné jsem byl britský špión, podle jiných
103 komunistický agent. Kdyžbych si byl všímал všech těch pomluv, nebyl bych mohl klidně pracovat. Dík
104 vlivným přátelům to vždy dobře dopadlo. Přišel jsem do Války s nadějí, že budu moci leccos na
105 poměrech změnit a zavést některé pracovní možnosti. To se ukázalo jako neproveditelné. Přilíš
106 mnoho překážek technické, právní a psychologické povahy stálo v cestě. Mimoto se stále počítalo
107 s přeložením tábora. Mnohé snahy ztroskotaly na skutečnosti, že nebylo možno zájmy různých
108 vrchností uvést na stejného jmenovatele: spolková vláda, bavorská vláda, okresní úřad, městská
109 správa, okupační úřady – tyto všechny instance se v názorech na Valku rozcházely. Největší a
110 nejnaléhavější zůstávala potřeba lidskosti a mravní opory. A na tom jsme spolu s Olgou Fierzovou
111 založili naši činnost v táboře. ^{o orgánů, který mohl vstoupit} ^{Podle něho níže špión} ^{pro techn. práce} ^{komite 10/11/12} ^{čas} ^{za klady činnosti}

112 Půl hodiny chůze od tábora Valka stojí starý selský dvorec a v něm románská kaple. Její tlusté
113 okrouhlé zdivo připomíná divoké barbarské okolí, před nímž měla tato opevněná kaple v desátém
114 století chránit šířící se křesťanství. Ona tisíciletá rotunda je též symbolem dnešní doby: silné zdi
115 oddělují Boží poselství míru od světa. Přes všechn kulturní a technický pokrok dlíme ještě v
116 „temném“ středověku“. Barbarství trvá.

117 Docela jinak byla zbudována ^{místo bohosloužití} táborová kaple, která se stala střediskem mého ekumenického „Husova
118 sboru“: prkenný barák, do něhož vnikal všechn hluk vnějšího světa – dětský křik, hulákání tlampačů,
119 povyk z blízké kantýny, rachot kolemjedoucích vozidel. A přeče měla naše chatrná nouzová kaple
120 mnoho společného s úctyhodnou kaplí v Altenfurtu. Také ona povstala uprostřed barbarského světa,
121 v němž jako tehdy, ještě i dnes panuje násilí a msta, kde lidé hynou jak v houštinách pralesa. A též
122 naše „prkenná katedrála“ stala se pevným hradem těm, kdo hledali útočiště.

123 Ještě před mým příchodem přistavěli čeští uprchlíci za pomoci svých maďarských přátel malou věž,
124 jejíž průčelí označili husitským kalichem. Vzadu byla připojena sborová místnost, vlastně větší kůlna,
125 kde jsem zřídil ^{knihovna} českou knihovnu. [Knihy jsem získal výzvou v amerických krajanských listech. Tu se též
126 ^{zdrav knih}

- 126 konaly pravidelné besedy, při nichž jsme probírali dějiny křesťanství, zvláště české reformace a řešili
 127 běžné problémy. Často bylo půjčování knih záminkou pro důvěrné rozhovory. Jak dělalo těm lidem
 128 dobře, když se někdo o ně osobně zajímal! Bylo por ně ulehčením, když mohli dát své roztrpčenosti
 129 průchod a poradit se s lidmi, kteří jim jejich malé i velké problémy ukázali v jiném světle. Kolika
 130 tragických osudů byla svědkem tato naše skromná kaple! Kolik i nevyslovených běd v sobě ukryla!
 131 Dnes už nestojí. Když luterský sbor postavil nablízku kotel Paul-Gerhardta, musela postoupit místo
 132 rostoucími předměstí Langwasser. Chtěl jsem tu zachytit aspoň několik osudů, které mi utkvěly
 133 v paměti.
- 134 Vyhledával jsem naše lidi v baráčkách. Při jedné takové návštěvě řekl mi kdosi důvěrně: „Dejte si pozor
 137 před Oldou. V opici vyžvanil, že vás musí dostat přes hranice. Dostal to za úkol. Tak nevstupujte do
 136 cizího auta!“
- 137 Takovým způsobem byl zavléčen poslanec Laušman. Věděl jsem, že pánům v Praze jsem solí v očích
 138 pro nedělní rozhlasové proslovy, které Radio Svobodná Evropa v Mnichově vysílalo do vlasti. Přišli na
 139 to, že duševní opora, kterou takto skýtám krajanům doma, je pro ně nebezpečnější než politická
 140 činnost některých exulantských skupin.
- 141 Na Štědrý den jsem zašel také za milým Oldou. „Vím, Oldo,“ povídám mu, „že se ti bude stýskat. Přijď
 142 mezi nás, budeme mít stromek, zazpíváme si koledy a nějaká ta vánočka, štrúdl, ovoce a ořechy taky
 143 budou. Koukám, že tu máš už přichystanou láhev s vermutem! Daruj mi ji k „ježíšku“!“
- 144 Co měl dělat? Dal mi ji. „A večer na shledanou!“ Opravdu přišel i s kamarádem. Pozorně sledoval můj
 145 výklad významu vánoc, o Kristu, který se musí zrodit i v našich srdcích. Zpíval s námi koledy a zřejmě
 146 mu bylo dobře i bez alkoholu. Bylo dlouho po půlnoci, když jsme se loučili. Stál jsem u dveří a
 147 každému řekl několik slov. Olda šel poslední. „Tak krásný Štědrý večer jsem už dávno neměl,“ povídá
 148 „Naposled doma u maminky.“
- 149 „A mě už nechceš dopravit přes hranice?“ Zrudl a vyhrkl: „Vy to víte?“
- 150 „Je vidět, jsi špatný špion, nech toho!“ Jak jsem se pak dověděl, našel si zaměstnání a přerušil styky
 151 s pány doma. Vypovědět služby tajné státní policii nebylo nikterak snadné. Jednoho dne mne
 152 vyhledal Staňislav X. a svěřil mi svou tíseň. „Nejsem slušný člověk, za kterého mě máte. Jsem
 153 v službách ministerstva vnitra. Poslali mě sem, abych na uprchlících vyzvídal, kdo jim při útěku
 154 pomáhá.“ Nikdy bych si to byl o tomto skromném, sympatickém člověku nepomyslel. Zvláště o
 155 náboženské otázky projevoval zájem.
- 156 „Prosím vás, pomozte mi z toho,“ mluvil zoufale. „Nemohu to už dělat. Ale přestanu-li, mám je na
 157 krku. Mají dlouhé ruce.“
- 158 Líčil mi, jak se do toho dostal. Jako „národní správce“ jistého velkozahradnictví v pohraničí se dopustil
 159 přehmatů, za které mu hrozil značný trest. Policejní vyšetřovatelé mu slíbili, že věc utlumí, bude-li jim
 160 pomáhat. Zprvu to vly celkem neškodné služby, později musel sbírat informace pro tajnou policii a
 161 dělat „volavku“. Žádal o jinou práci, a tak ho poslali vyzvídat do Války.
- 162 „Hlásil jste to zdejší protišpionážce?“
- 163 „Nehlásil. Bojím se, aby mě nenutili pracovat i pro ně.“

164 ~~164~~ To byla ovšem obava oprávněná.

165 ~~165~~ „Čím jste vyučen?“

166 ~~166~~ „Zahradníkem. Jsem odborník v pěstování zeleniny a štěpař.“

167 ~~167~~ „Kam byste chtěl emigrovat?“

168 ~~168~~ „Co nejdál.“

169 ~~169~~ Požádal jsem redaktora krajského listu v Austrálii, aby otiskl inzerát. Měl jsem obratem pošty
170 ~~170~~ odpověď: „Není potřeba inzerátu. Může nastoupit ihned na plantáži jistého krajana, který obsará vše
171 ~~171~~ potřebné.“ [Stanislav X. odjížděl v rekordním čase k protinožcům, kde na jednom ostrově spravuje
172 ~~172~~ farmu se čtyřiceti domorodci a cítí se mezi nimi šťasten.]

173 ~~173~~ Takových vpašovaných agentů bylo v táboře víc – jeden byl dokonce, jak se později ukázalo,
174 ~~174~~ vedoucím mezinárodní pomocné organizace. [Z jedné strany bylo potřeba velké opatrnosti, z druhé
175 ~~175~~ [neuzavřít si cestu k srdci blouďícího člověka. Vždyť i on snad hledá pomocnou ruku.] Opětovně se mi
176 ~~176~~ stávalo, že se uprchlíci, před nimiž jsem byl ať právem či neprávem varován, ukázali jako opravdoví
177 ~~177~~ hledači pravdy. Mladým lidem se komunistickou výchovou vštěpují [přiledek kom. výchovy] pokrivené etické pojmy a tu není
178 ~~178~~ divu, že se dávají získávat k špiclovským službám a i jinak přicházejí na scesti. Jejich poklesky, ani i
179 ~~179~~ zločiny nemají té váhy, jako pouhé hříchy ze zanedbání, kterých se dopouštějí mnozí dobří křesťané.

180 ~~180~~ Ti, kdo k nám byli posláni na výzvědy, hlásili se jako političti uprchlíci. Znali už předem všechny otázky,
181 ~~181~~ které jim budou kladeny, a líčili smyšlené hrůzy pronásledování. Takoví byli uznáni hladce. Naproti
182 ~~182~~ tomu ti, kteří nedovedli uvést důvody k útěku tak, jak to vyžadovaly předpisy, právo azylu nedostali.

183 ~~183~~ Mladý inženýr, Čech, je německou zkušební komisí vyslýchán, proč uprchl. [Důvod útěku] „Nemohl jsem to už déle
184 ~~184~~ vydržet.“ „Co jste nemohl vydržet?“ Byl jste pronásledován, na životě nebo svobodě ohrožen?“ „To
185 ~~185~~ ne,“ povídá upřímně, „ale to byste tam museli být, abyste pochopili, co musí člověk dělat, i když ho
186 ~~186~~ k tomu nenutí. [Musíte podávat zprávy o svých spoluzaměstnancích, co si povídají mezi sebou, co
187 ~~187~~ čtou, kam chodí, s kým se stýkají, jak posuzují události, jaké mají doma obrazy, knihy, sošky, chodí-li
188 ~~188~~ do kostela, jak zdobí okna při státních slavnostech, proč nepřišel ten nebo onen na schůzi, na
189 ~~189~~ pracovní „brigádu“] atd. Přitom vím, že podobné zprávy o mně musí podávat též oni, nadřízení i
190 ~~190~~ podřízení. Nikomu nemůžete důvěřovat, ani vlastním dětem. Zkrátka nemohl jsem v tom ovzduší déle
191 ~~191~~ žít, a proto jsem uprchl.“

192 ~~192~~ Nebyl uznán jako politický uprchlík a právo azylu v Německu nedostal. Byl by se musel vzepřít, být
193 ~~193~~ zatčen a na svobodě nebo životě ohrožen. Pak by se mu však asi sotva podařilo uprchnout.

194 ~~194~~ Jiný případ. Mladý muž, jehož otec míval majetek, který mu by zabrán, neměl jako příslušník bývalé
195 ~~195~~ buržoazní rodiny vyhlídky na lepší existenci. Stává se horlivým účastníkem všech komunistických
196 ~~196~~ podniků, hlásí se dobrovolně na pracovní brigády, přijímá funkce a postupně si získává důvěru
197 ~~197~~ v komunistické straně a nakonec se stává jejím členem. Jako sportovec se účastní zájezdu do
198 ~~198~~ Východního Německa, kteréžto příležitosti užívá k útěku do Západního Berlína. [Na dotaz amerického
199 ~~199~~ vyšetřovatele, nebyl-li členem nějaké komunistické organizace, odpovídá: „To se rozumí, jinak bych
200 ~~200~~ se byl nedostal za hranice!“ Také tento muž nebyl uznán a nebyla mu povolena emigrace do Ameriky]
201 ~~201~~ nebo jiných anglosaských zemí, kam ho vedla touha. Mně samotnému to trvalo osm měsíců, než jsem

= 5 =

202 197 byl německými úřady prošetřen a dostal průkaz, ačkoli jsem měl množství hodnověrných svědectví a
203 198 byl u bavorského ministerstva vnitra akreditován.

204 199 Často jsem kroutil hlavou nad tupostí protišpiónážních služeb, kdy právě perfektnost případu sama již
205 200 měla budit podezření. Avšak nebylo mým úkolem dělat konfidenta. Vždyť někteří z agentů byli lidé
206 201 svedení, a když prohlédli, ocitali se ve velké duševní tísní. Znáám případy, kdy tito lidé upadli do tak
207 202 těžkých vnitřních rozporů, že z toho duševně onemocněli a trpí stihomamem. To jsou některé
208 203 z následků, které přivozuje režim, jenž se neštítí jakýchkoli prostředků, aby dosáhl svého cíle.

209 204 Během let počet uchazečů v táboře Valka pomalu klesl a tím se i zlepšily poměry. Když se
210 205 západoněmecké hospodářství zotavilo z poválečné krize, vyžadovalo si naléhavě pracovních sil. Tu
211 206 bylo i cizozemským uprchlíkům povoleno, aby se hned po registraci a prvním výsledku začlenili do
212 207 pracovního procesu. Mnohým se přece časem podařilo vycestovat někam do zámoří.

213 208 Nám však práce nebylo. V táboře se nejdéle zdrželi ti, kdo pro narušení tělesnou nebo mravní
214 209 nemohli vyemigrovat. Konečně jsme mohli věnovat víc pozornosti oněm krajanům, kteří se ocitli
215 210 v nemocnicích a ve vězeních. Neměli nikoho, kdo by je navštěvoval. V roce 1960 byla úředně
216 211 vyhlášena likvidace tábora, ale ještě po dva další roky jsme byli poutáni péčí o zbylé uprchlíky
217 212 v Bavorsku. Nových uprchlíků bylo v posledních několika letech již poskrovnu. „Železná opona“ byla
218 213 tak hermeticky uzavřena, že jen zoufalci nebo dobrodruzi se odvážili nejvyšší nebezpečného útěku.
219 214 Proslulým se stal „vlak svobody“, jehož strojvůdce přerazil hraniční závory a vjel do „svobodného
220 215 světa“ se všemi cestujícími. Česká rodina podnikla výlet po Baltickém moři na východoněmecké lodi.
221 216 Když se loď přiblížila k dánskému pobřeží, muž se ženou, každý s dítětem v náručí, přeskočili palubní
222 217 zábradlí. Za nimi skočila babička a plavali ke břehu. Východoněmečtí námořníci začali uprchlíky stíhat.
223 218 Dohonili muže a vytrhli mu dítě z náručí. Scénu pozoroval dánský dělník, vrhl se do moře a
224 219 námořníkům dítě vyrval. Mezitím se dostavili dánští policisté a zabránili námořníkům v dalším
225 220 pronásledování. Den nato skočili zas dva manželé s dětmi v náručí do moře a šťastně doplavali do
226 221 dánského přístavu, kde požádali o azyl. Oba muži byli pražští profesoři. Mluvil jsem s uprchlíkem,
227 222 který projel „železnou oponu“ na nápravě železničního vozu, s jiným který se zahrabal do dříví ve
228 223 voze nákladního vlaku. Starší vzdělaný muž se vtěsnil do úzkého prostoru kolem rezervoáru nad
229 224 klozetem, jiný muž, dělník, se skryl mezi bednami s vejci a pobyl v tom zajetí několik dní, než se dostal
230 225 jeho vagon do Západního Německa. Jiný se zahrabal do cukru a zachránil se před smrtelnou žízni jen
231 226 tím, že neokusil ani kostky. Mladí manželé, oba učitelé, přeletěli ve sportovním letounu silně
232 227 střeženou Šumavu. Jistý účetní mi vyprávěl, jak putoval po dně pohraniční řeky Dyje se starou
233 228 plynovou maskou na obličejí. TA byla spojena hadicí s plavákem, odkudž mu přiváděla vzduch. Na
234 229 Západě se veřejnost dovídala o zdařilých útěcích, ale nic se nedovídala o velikém počtu útěků
235 230 nezdařených, kdy pokusy o únik na svobodu byly zaplacený těžkým zraněním nebo i životem. Vojíní,
236 231 kteří přebíhali v plné výzbroji bavorské hranice, nám vyprávěli, jak denně jsou schytávání lidé při
237 232 pokusu o útěk a že žaláře a tábory nucených prací jsou jimi přeplněny. Znáám se s krajanem, který se
238 233 dostal z pevnostního vězení na Slovensku tím způsobem, že skočil do záchodu, spadl do žumpy a
239 234 potrubím se dostal za hradby vězení. Několik měsíců mu to trvalo, než nepozorovaně dosáhl
240 235 bavorských hranic a nakonec jej před roztrháním minami zachránil srnec. Vběhl před ním na minové
241 236 pole a přivodil výbuch miny, která by byla roztrhala jej. Dokonce i z přísně střežených uranových dolů
242 237 jáchymovských se političtí vězňové odvážili útěku tajně vykopanými tunely. Co znamenají všechny tyto
243 238 zoufalé činy? Nikdo neriskuje s rozvahou život, není-li k tomu nucen. Ptejte se těchto lidí, proč utíkali
244 239 z vlasti, a snad vám to ani nebudou umět říci tak, abyste to pochopili. Měli doma hlad? Nedostatek?
245 240

= 6 =

- 246 209 [Příčina imigrace] Řeknou vám, že se to dalo vydržet. Ale co se nedá vydržet, je trvalý stav nesvobody a duševního strádání. [Příčina imigrace]
- 248 213 To je též důvod, proč tolik Čechů a Slováků se po 21. srpnu 1968 nevrátilo do své vlasti nebo z ní odešlo. Bojí se, že se sovětskou okupací se tam vrátí vláda teroru a zvěle, lži a nelidskosti. Do určité míry dal jim už vývoj za pravdu. Osudy jejich nelze však ztotožňovat s osudy uprchlíků po roce 1948.
- 251 218 Jejich úteký nejsou dramatickou hrou se životem a smrtí a v zemích, které je přijaly, našli většinou urovnané poměry a vlídné přijetí. Díky Bohu a mnohým dobrým lidem na vyšších i nižších místech jsou ušetřeni útrap, jež zkrušili tak mnoho osazenců „Války“.

13. Věznové a žalářníci

- 254 227 [Péče o vězně] Péče o uprchlíky, kteří se střetli se zákony, mi otevřela cestu do několika bavorských věznic. Nejvíce skličujícím dojmem působila káznice ve Strubini (Straubing). Ne tak proto, že byla určena těžkých zločincům, ale pro její [deprimující ovzduší] [deprimující ovzduší]
- 257 231 Někdý jsem musel zkoumat spisy provinilců, abych jim mohl poradit a pomoci. Poznal jsem přitom, že skoro všichni postrádali pomocnou ruku na své těžké životní dráze a byli poměry vehnání do zločinu.
- 259 237 [U všech jsem při návštěvách a v cíle korespondenci nalézal světlé stránky] U všech jsem při návštěvách a v cíle korespondenci nalézal světlé stránky, na které by se dalo navázat při jejich převýchově. Jak se Andrej vytrvale snaží posílat z vězení těžce vydělané peníze na přilepšení choré matce na Slovensku, jak trápí Otakára osud jeho dvou nemanželských dětí! S jak dětskou radostí nám přinesl Štěpán po svém propuštění vánoční dárky, oplátkou za balíky, které jsme mu k vánočním a narozeninám posílali! Avšak na všech trestancích jsem pozoroval [hodající] [hodající] trpkost.
- 264 241 [Zaňvěřili na společnost, poněvadž byli příliš přísně nebo i neprávem odsouzení.] Zaňvěřili na společnost, poněvadž byli příliš přísně nebo i neprávem odsouzení. Tato jejich vlastní nenávisť je šířá a brání vnitřní přeměně. Nenahlízejí, proč by se měli podrobit zákonům, které si dala zlá společnost a ještě k tomu je uplatňuje podle různých měřítek. Mocní kradou beztrzně, zatímco na zlodějky dopadá tvrdé rameno justice. Kdo usmrtili za války tisíce nevinných lidí, jsou již propuštění, ale kdo sáhl třeba v afektu na jeden život, musí pykat nekonečně. Živě pociťují tuto nespravedlnost. Tak se jejich myšlenky stále točí jen kolem toho, co nesprávného se stalo jim, a jelikož je to postoj většiny, vzniká ve vězeních prostředí, v němž malý zloděj nebo podvodník se stává větším. Učí se tam, jak příště to provést chytřeji.
- 271 249 [Německý trestní zákon a výkon trestu byly - a do velké míry ještě jsou - tvrdé k vlastním občanům a tím více k cizím.] Německý trestní zákon a výkon trestu byly - a do velké míry ještě jsou - tvrdé k vlastním občanům a tím více k cizím. Převládá středověký pojem odplaty za zlý čin, převýchovy málo. Často jsem musel vzpomínat na starou Mathildu Wrede. Nejráději bych byl vzal ty moje zločince do vlastního opatrování. Provinilec odkládá ochranný krunýř jen tehdy, když cítí snahu jemu porozumět. Pak teprve může poznávat vlastní vinu a jí opravdově litovat. Zažil jsem to několikrát markantně.
- 277 255 [Chodil jsem na soudní přelíčení svých chráněnců. Vědomí, že je přítomný aspoň jeden člověk, který je nezavrhne, dodávalo jim vnitřní klid a odvahu k upřímnosti.] Chodil jsem na soudní přelíčení svých chráněnců. Vědomí, že je přítomný aspoň jeden člověk, který je nezavrhne, dodávalo jim vnitřní klid a odvahu k upřímnosti. Taky Jaroslav mě prosil, abych „byl při tom“. Neuvědomil si, že budou čteny všechny jeho předchozí tresty, od malého podvůdku až k společnému vloupání, stále se stupňující sled zlých činů. Seděl jsem v první řadě za ním. Viděl jsem, jak se hanbou hroutí. Po odsouzení jsem mu dal několik povzbuzujících slov na cestu.

282 250 Potvrdil mi potom v dopise, jak se přede mnou styděl. ^{Ude vděčnost za Romac} „Děkuju Vám, že jste na mne nezaněvřel,“ psal
283 251 „a že mohu i nadále mít k Vám důvěru.“ ^{Udržoval jsem styky i s propuštěnými vězňi} Udržoval jsem styky i s propuštěnými vězňi. Jeden z nich žil
284 252 v Mnichově. Dal jsem si s ním příležitostně schůzku v restauraci. Při rozmluvě jsem si všiml, jak
285 253 sleduje nového hosta, který odkládal svůj zimmnik na věšák.

286 254 „Líbí se ti ten kožich? Ještě bys byl schopen ho ukrást?“

287 255 „Kdybch věděl, že je váš, tak ne.“ Tato upřímná věta mluvila za mnohé. ^{navod k resocializaci} Lidská společnost se musí
288 256 přetvořit tak, aby slabší povahy nepodněcovala k zločinům. Pak by bylo třeba internovat jen úchylné
289 257 jednotlivce nikoli v trestnicích, nýbrž v léčebných a pracovních opatrovnách. Je to cíl, kterého
290 258 nedosáhneme brzo. Avšak jen pod tímto zorným hledem může se jurisprudnce blížít spravedlnosti.

291 259 Roste-li ^{někdy andika tot nepořádku} kde zločinnost a neúcta k zákonům, je to vždy znamení, že v té společnosti není něco
292 260 v pořádku, že mocní a bohatí jsou lhostejní k trampotám slabých a vyděděných.

293 261 To se nevztahuje jen na tak zvané kapitalistické země. ^{výsledek komparativu} Nikde se tak obecně nepodvádí a nekrade jako
294 262 v zemích s komunistickými režimy. Všecko patří státu, teoreticky všem, prakticky nikomu. Proto
295 263 většina lidí se nedělá svědomí z toho, že svou práci odbývá, nebo trochu si zajišťuje pro sebe.

296 264 Konec konců nezáleží tak na systému jako na lidech, kteří jeho ustanovení provádějí. V roce 1968 se
297 265 dostali v Československu do popředí muži, kteří měli odvahu odsoudit teror minulého režimu.
298 266 Upřímně se snažili o zlepšení poměrů a celý národ byl znovu schopen poctivé práce a obětí. Ale
299 267 jakmile tito vedoucí byli donuceni ke kolaboraci s okupanty, k přetvářce nebo mlčení, zmizela opět
300 268 pracovní a občanská morálka. V nelítostné nesvobodě stůně znovu můj národ podobnou psychózou,
301 269 jako ti moji vězňové, jen role jsou obrácené: zločinci nejsou ti dole. Tvrdost nevede k poslušnosti
302 270 zákonů, ani nedělá člověka a národ lepším, naopak: ^{děsáka toho lidu v režimě} nutí nedbat zákonů a přetvářet se, vyvolává
303 271 zatrpklost a přímo pěstuje faleš. Diktátorské režimy stejně jako nelidský trestní řád lámou charaktery
304 272 a otravují duše. ^{ovládá výsledky to faktů nich t}

305 273 Diktátem a násilnými metodami nelze úspěšně uskutečnit ani nejlepší záměry. ^{lidský faktor} Všecko záleží na
306 274 lidech, na jejich uznání a dobrovolném se podřízení. Bez toho se musí dříve nebo později zhroutit
307 275 nejdůmyslnější společenská stavba. Zažili jsme, jak se rozpadly mocné koloniální říše, protože nedbaly
308 276 lidských práv svých poddaných. Rozpadnou se i všechna neo-koloniální panství, včetně sovětského,
309 277 třebaže své „spojence“ vykořisťují rafinovanějšími způsoby. ^{sebezlobba to máli timentecim} Každý systém, který nedbá důstojnosti
310 278 jednotlivého člověka, jeho vnitřní svobody, odsuzuje se sám. Odsuzuje se k zániku proto, že nekalé
311 279 prostředky snižují a rozleptávají sám cíl.

312 280 I demokratické státy se udrží jen tehdy, podaří-li se jim zbavit se bezohledné honby za prosperitou.

313 281 Demokracie většinová je konec konců opět zápas o moc. Naproti tomu ^{vládný režim} demokracie smluvní je
314 282 ^{ci se smluvní demokracie} společné úsilí o dosažení ideálů humanitních, všelidských, bez ohledu na počet a stranické zájmy.

315 283 Existence demokratických národů je podmíněna tím, podaří-li se jim vychovat ^{právníka existuje demokracie} mládež s ideály,
316 284 s touhou po větší občanské i světové solidaritě. Neboť chybí-li činný zájem o člověka ve všech

317 285 lidských vztazích, nezmohou nic ani demokratická zařízení, ani křesťanská kultura, ani vnější rozkvět a
318 286 světoborné technické vymoženosti. ^{každé jeziřské intef. výkone lidstva} Duchovní prvky jsou rozhodující činitelé ve vývoji lidstva, nikoli

319 287 vnější podmínky, třebaže i tyto nejsou bez vlivu.

321 208 Každý systém, který staví na boji jedněch proti druhým, je negací všelidského společenství. To se týká
321 208 i socialismu, hlásá-li a vede-li bezohledný třídní boj. Přestává být služebníkem člověka, člověk se mu
322 208 stává nástrojem k dosažení moci.

323 208 „Vháníte náš národ do vnitřní emigrace!“ ostře mi vytkl můj bývalý profesor, protože jsem o těchto
327 208 pravdách nemlčel ve svých rozhlasových proslovech k domovu. Sám vždy jen zdůrazňoval klady
327 208 nového režimu, které nesporně také byly, ale mlčel k lživé propagandě a k nelidským činům. Sovětská
328 208 okupace Československa i jemu otevřela oči. Žel, pozdě.

327 208 Je iluzí se domnívat, že prokážeme věci míru službu, jestliže zamlčujeme špatnosti a zločiny] nebo je
328 208 dokonce zkrášlujeme. Musíme je vidět, kdekoli se vyskytnou, ať na té či oné straně barikády, ať na
328 208 Východě nebo na Západě. Někteří blahovolní lidé v zemích s křesťanskou kulturou myslím, že
330 208 odstraní „studenu válku“, jestliže budou kritizovat jen ve vlastním táboře a u protivníka vyzvedávat
331 208 pouze věci dobré. „Studená válka“ se tím neutlumí, nýbrž toliko přikryje a utají, což je utiskovatelům
332 208 věc vítaná. Je skutečností, že národové v komunisty ovládaných zemích trpí. Nesmíme tyto zotročené
333 208 lidi zradit a musíme se vystříhat všeho, co upevňuje pozici utiskovatelů.

337 208 To neznamená, že máme rozdmýčovat nenávisť a mít podíl na štvavé propagandě. Spatřovat zlo
335 208 v jeho podstatě a přitom si uchovat bratrský poměr ke všem lidem – tj. ono veliké umění, kterému se
336 208 musíme učit.

= 9 =

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPCE ÚRYVKU KNIHY „SÁM PROTI ZLU“ (KOSATÍK, 2009, S. 241-254) S PROVEDENÝM OTEVŘENÝM KÓDOVÁNÍM.

Kosatík – Sám proti zlu

1 Pěčí o uprchlíky v Německu na přelomu čtyřicátých a padesátých let obstarávala Mezinárodní
2 agentura pro uprchlíky (International Refugees Organisation, IRO). [Protože však mezinárodní
3 společenství nestačilo příliv běženců z východu zvládat, začalo převádět tábory pod německou
4 správou, mezi prvními na podzim 1949 i tábor Valka u Norimberka.] Početně zalidněný,
5 mnohonárodnostní lágr (v sedmdesáti barácích v té době bydlely přes čtyři tisíce lidí, hlásících se
6 k pětácti národnostem) se v prvních měsících vymkl kontrole německých orgánů.

7 [Vedle sebe tam byli nuceni žít bývalí váleční zločinci, kteří čekali na denacifikaci, Němci odsunutí ze
8 střední a východní Evropy, Váleční kolaboranti i pováleční uprchlíci před komunismem.] Bývalí soupeři
9 se ocitli pohromadě bez velké naděje v dohledné době takový stav změnit: západní státy přiškrcovaly
10 kvóty pro přijímání imigrantů, a tak se Valka plnila lidmi, kteří za sebou spálili mosty, aniž objevili
11 novou perspektivu. [Demoralizace postupovala závratnou rychlostí a ve chvíli, kdy do tábora přišel
12 Pitter, byla Valka malým peklem na zemi.] V barácích, postavených za Hitlera pro účastníky
13 nacistických sjezdů, tvořily necelou polovinu obyvatel ženy a děti do čtrnácti let. [Nejvíce bylo Čechů
14 (800), Poláků a Ukrajinců (po 700) Slováků (500), byly tam však i stovky Maďarů, Rusů, Jihoslovanů a
15 příslušníků dalších národů.] Svě jméno tábor dostal od zavlečených Estonců a Lotyšů. Název Valka,
16 patřící městečku na hranici obou pobaltských států, byl pro ně vyjádřením nostalgie a touhy po
17 domově. Mezi Němci se však táboru přezdívalo „Tschechenlager“, četné násilné výstřelky, nebo
18 rovnou zločiny v něm byly smáhém přisovány Čechům.] Pár týdnů před Pttrovou první návštěvou se
19 tam strhla rvačka 100-140 mužů s přivolaným policejním komandem, z níž vzešel jeden mrtvý, sedm
20 lidí těžce a šestadvacet lehce zraněných. Veřejným tajemstvím také bylo, že v táboře operují agenti
21 tajných služeb z Československa, kteří verbují lidi k návratu, ale především získávají informace o tom,
22 kdo komu doma pomohl k útěku – aby pak mohlo v republice následovat další zatýkání. Situaci
23 v táboře často kritizoval český exilový tisk. Básník a esejista Jaromír Meštan v únoru 1953 psal: „ Jsou
24 odvážlivci, kteří ho nazývají prvním federovaným městem budoucí nové Evropy. Jsou skeptici, kteří
25 v něm vidí – nejsmutnější místo na světě.“ Sám Meštan se přikláněl spíše k té druhé možnosti. [Mnozí
26 uprchlíci přežívali v táboře i pět let, což se pochopitelně podepsalo na jejich morálce.] Šance sehnat
27 práci a přivydělat si byla minimální. Vázlo zásobování. [V zimě byl tábor téměř bez elektřiny] (v noci se
28 vypínala a přes den přerušovala dodávka). [Příděl uhlí činil jeden a čtvrt kilogramu na osobu a den.]
29 Strava byla podle rozšířeného mínění ještě horší než v komunistických koncentracích doma. Měsíční
30 podpora od německé vlády, která činila [pro každou rodinu] 141 marek měsíčně, zoufale
31 nedostačovala. Meštan zároveň uznával, že „není takového pekla, aby v něm nebylo možno vytvřit
32 aspoň kousek nebe“, a připouštěl, že [v táboře působí také Sokol, Skaut a celkem osm českých
33 politických stran.] [Společenských účelům sloužil Národní dům] [věřící různých vyznání se scházeli při
34 bohoslužbách] [v provozu byly i české kantýny a obchody.] Jako kdyby Valka byla skutečně malým
35 českým městem. Ve srovnání se staršími tábory se však zdejší činnost rozvíjela bez elánu vitality.
36 „Abychom pochopili tento rozdíl, musíme se podívat do duše uprchlíka ve Valce. Je zklamaná.“

37 Čím otřesněji Valka na Pittra při první návštěvě zapůsobila, tím víc ho přitahovala. [Cítím, že bych
38 měl ve Valce velký úkol,] psal okamžitě příteli. „Hlavně jako zprostředkovatel mezi národními
39 skupinami a německým vedením... [Měl bych tam i značné pole působnosti ve výchově dětí i
40 dospělých, aby se bránilo demoralizujícím účinkům lágrového života.] Uvažoval o tom, že by pod

41 patronací WcC nastoupil v táboře jako sociální pracovník, protože však zároveň přesvědčil o tom, že
42 čeští protestanti ve Valce nemají faráře ani kazatele, nabídl, že by tuto činnost zastal, podobně jako
43 dříve působil coby laický kazatel v Milíčově domě. Pitter nebyl prvním českým laickým kazatelem,
44 který ve Valce působil, před ním tuto funkci zastal Jaroslav Janata, původním povoláním klenotník.
45 V době, kdy v celém Bavorsku působil jediný česko-bratrský farář, který se do Valky dostal maximálně
46 jednou za měsíc, zorganizoval Janata ve Valce nejen činnost náboženského sboru, ale také Ymky a
47 Sokola. Věřící pod jeho vedením založili i táborovou střední školu, na níž bylo možné odmaturovat.
48 V táboře se konaly bohoslužby, slavily se svátky, ale uskutečnila se také tryzna za popravenou Miladu
49 Horákovou. Před svým odchodem z tábora v prosinci 1950 Janata stihl v táboře spoluzaložit také Svaz
50 československých politických uprchlíků. O takové pracovní pozici Pitter snil, zoufal si však nad tím, že
51 XCC postupoval s vyřizováním jeho žádosti o přijetí do tábora líně. Nakonec, v polovině srpna
52 1952, vypracoval zvláštní memorandum o Valce a zaslal je německému státnímu tajemníkovi pro
53 uprchlické záležitosti v Mnichově profesoru Oberländerovi. O pouhý měsíc později byl do tábora
54 přijat jako nehonorenovaný poradce. Teprve dodatečně se Pitter dozvěděl, komu vděčil za vyřízení své
55 žádosti: přimluvil se za něho rakouský Červený kříž, jehož pracovníci měli v dobré paměti jeho pomoc
56 při záchraně německých dětí z Čech po roce 1945. [Jako pracovník WCC, pověřený sociální službou,
57 nastoupil ve Valce 15. listopadu 1952 a zároveň se představil i jako kazatel. V táborové kapli ho uvedl
58 švýcarský pastor Robert Rossier, který už v táboře působil, přítomno bylo patnáct lidí. Pitter poprvé
59 kázal na žalm 46,2-3 („Bůh je naše útočiště, naše síla, / pomoc v soužení vždy velmi osvědčená“),
60 [kromě bohoslužeb převzal v táboře i biblické hodiny v české řeči.]

61 A pak už přišla ve Valce zima, Pitterova první. V dopise Růženě Pelantové do Spojených států (bývalé
62 funkcionářce národně socialistické strany, jejímž prostřednictvím začal získávat pro uprchlíky
63 americkou pomoc (ji v lednu 1953 popsal nehledanými slovy: „Náhlým a předčasným příchodem
64 mrazů nastala uhelná kalamita a několikadenní nepravdivost v přidělu topiva. Do starých dřevěných
65 baráků všemi skulinami fouká, takže nelze místnosti vytopit, ani kdyby byl přiděl uhlí větší než 1,4 kg
66 na osobu a den. (V prosinci byl přiděl zvýšen na 2 kg.) A tak si obyvatelé baráků zapínají všechna
67 myslitelná i nemyslitelná tělesa a vaříče vlastní výroby. To ovšem pojistky často nevydrží a pak bývá
68 barák bez proudu i několik dní. Ještě horší než tyto potíže byla překážka organizačního rázu, které se
69 v Pitterově práci v podstatě ihned objevily. Nastoupil do Valky s představou, že bude moci změnit
70 poměry, zajistí uprchlíkům lepší pracovní příležitosti, pomůže jim s využitím volného času] atd. V tom
71 se však zklamal, především proto, že [o správu tábora se dělilo víc německých institucí najednou
72 (spolková vláda, bavorská zemská vláda, okresní úřad, městská správa atd.) a všechny tyto úřady se
73 v názoru na Valku rozcházel.]

74 Pitter dobře věděl, že právě místním úřadům zlou situaci uprchlíků v podstatě nemůže vyčítat,
75 [mnoho německých rodin sedm let po skončení války bydlelo ještě hůř než Češi. „Nemohou-li Němci
76 zlepšit osud svých vlastních lidí, jak možno očekávat, že zlepší osud příslušníků cizích?“ Koho ze
77 vzniklé situace vinil, byly hlavně západní mocnosti, které po slibném poválečném náběhu na vyřešení
78 uprchlického problému rezignovaly] – a tím, že zavedly obstrukce s udělením imigračních povolení,
79 vydaly je „německé“ nouzi a demoralizaci.

80 Původně, věrný svým předsevzetím, která si přinesl z republiky, měl Pitter i ve Valce v úmyslu
81 rozvinout bohatou činnost, jejíž vliv by se neomezoval jenom na hranice Německa. Už o Vánocích
82 1952 vydal čtyřstránkový cyklostylovaný oběžník v německé a anglické řeči, který rozeslal

85 křesťanským a pacifistickým přátelům v cizině a ve kterém informoval o všem, co od svého příchodu
86 do exilu dělal. (V dalších dvou letech vydal ještě dvě další čísla tohoto cirkuláře.)

85 Nakonec se však utvrdil v názoru, že těžišťem jako práce bude Valka. V lednu 1953 se s Olgou
86 Fierzovou do tábora přestěhoval, každý si tam najal jednu místnost. Pitter se radoval, protože jim tím
87 odpadly namáhavé a někdy také nebezpečné noční cesty z tábora do města. Stěžoval si však, že
88 v tábore nemá klid na práci. „Bydlím tu jak na tržišti, Jde to na nervy.“ Nakonec tam vydřel bydlet
89 jenom tři měsíce – a na zkrácení jeho pobytu se podepsala také reorganizace práce WCC, kterou
90 v úřadě nepřežil nejprve pastor Rosser a po něm Pitter. Nelitoval, sociální práce pod hlavičkou této
91 organizace ho zklamala, přišla mu mnohem více formální a úřednická, než byl zvyklý z Milíčova domu,
92 a prakticky se nezabývala duchovní péčí, v níž Pitter naopak chtěl vidět její těžišť. Protože s prací pro
93 WCC byl spojen i byt v tábore, musel se z Války zase vystěhovat. Tím uhasil i jediný zdroj jeho
94 pravidelných příjmů (s výjimkou 75 dolarů týdně, jimiž jeho činnost do poloviny roku 1954
95 podporoval z New Yorku celoživotní spolupracovník z IFOR Nevin Sayre). „Od té doby nemám
96 odnikud plat,“ psal Pitter v březnu 1954.

97 Naštěstí k němu nepřestávala mířit pomoc z ciziny, ať už zaměřená na „jeho“ uprchlíky nebo na něj
98 osobně. Poté, co na sjezdu americké Národní jednoty československých protestantů v Chicagu v září
99 1953 za Pittrovu práci ve Valce plédoval čerstvý imigrant Jan Kratochvíl, začaly chodit z Chicaga balíky
100 botami a oblečením, léky, Biblemi, zpěvníky a dalšími náboženskými tiskovinami. Pitter pro sebe
101 našel vlivného přímluvce i v Miloslavu Kohákovi, bývalém předsedovi Ymky, který se stal po Pavlu
102 Tigridovi ředitelem československé redakce Rádia Svobodná Evropa v Mnichově. Oba se nyní velice
103 rychle dohodli na spolupráci, která měla mít dvě formy: jednak Pittrovu čtvrt hodinovou promluvu
104 v pořadu Křesťanství v myšlení a životě, jednak bohoslužby přehášené z kaple ve Valce, obojí dvakrát
105 měsíčně a za honorář (150-225 marek měsíčně). To sice k vyřešení Pittrových existenčních potíží
106 nestačilo (jen za nájem dvou pokojů pro sebe a Olgu Fierzovou platil dvakrát po padesáti markách),
107 spolu s občasnými „sponzorskými dary“ se však z těchto peněz už vyjít dalo. (Později se Pitter spřátelil
108 ještě s Juliem Firtem, který se stal ředitelem československého vysílání Rádia Svobodné Evropy v roce
109 1955 právě po Kohákovi, přátelství vydrželo až do Pittrovu smrti.)

110 Nyní, když pozbyl závislosti na úředních institucích, mohl se Pitter soustředit na práci, v níž stále víc
111 viděl smysl svého působení v tábore: na pastorační. Protestanti všech národů měli ve Valce k dispozici
112 společnou kapli (běžný dřevěný barák s přistavěnou zvoničkou), kde probíhaly nedělní bohoslužby
113 v několika jazycích: v osm hodin ráno německy, v půl desáté maďarsky, od půl jedenácté česky,
114 odpoledne pak nepravidelně v estonštině nebo lotyštině a pak opět německy (též pro děti).
115 Návštěvníci českých bohoslužeb se střídali, jejich průměrný počet se ustálil v rozmezí 20-35 osob.
116 Bylo jich mnohem méně než obecně, na jaké byl Pitter zvyklý z Prahy, spíš než tento nevelký
117 počet ho však zklamala duchovní úroveň řady jeho posluchačů – i když ani v tom ohledu se některým
118 z nich nedivil. Jejich rezignaci na další život, a tím spíš na křesťanské ideály sice neschvaloval, ale jejím
119 příčinám v táborovém životě rozuměl.

120 Protože československé reformační církve neměly v Německu vlastní zastoupení, mohl Pitter kázat
121 jen jako laický kazatel, bez příslušnosti k církvi. Přesně tak to však odpovídalo jeho představám i
122 celoživotnímu stylu. Mohu vykonávat služby evangelického duchovní správce zde jen proto, že
123 nemám nad sebou církevní autoritu, která by mně ukládala něco k věření a konání,“ pochvaloval si
124 ještě v roce 1956.

125 Jako laický kazatel [nejenže sloužil bohoslužby, ale také křtil děti] s vědomím, že potvrzení o křtu,
126 které vydává, může mít platnost je pro uprchlíky, kteří mířili do Ameriky (kde byl podobný postup
127 laických kazatelů celkem běžný). Od počátku šedesátých let však křty také v těchto výjimečných
128 případech většinou odmítal a odkazoval české věřící, aby své dítě nechali pokřtít u německého faráře
129 té církve, která je jim duchem nejbližší – nejčastěji tedy luterské. (Výjimečně však křtil, většinou
130 potomky pražských přátel z Milčova domu, pokud za ním přijeli do Švýcarska, i v sedmdesátých
131 letech.)

140 Podobně Pitter časem ustoupil i od sňatků, v srpnu 1961 psal: „Nejsem oprávněn sňatky úředně
142 provádět. Jen na základě civilního sňatku jsem dodatečně prováděl v naší táborové kapli sňatkové
143 obřady po způsobu československém. Nemohl jsem však vydávat potvrzení.“ Zato – věrný svému
144 celoživotnímu názoru na posmrtnou existenci člověka – nesloužil pohřební obřady a bylo u něj patrně
145 vyloučené, aby kondoloval. Pro člověka, jemuž smrt zůstávala jen „přechodem z jedné světnice do
146 druhé“, odchod sice nebyl radostnou událostí, zároveň však nezůstával ani trvalou příčinou truchlení:
147 byla to prostě další z proměn na jedné dlouhé a proměnlivé cestě, nic víc. Když zjistil, že ve Valce
148 vyvíjí jakousi činnost Ymca, ihned se do ní zapojil. Ani její schůzky si však za hranicemi neponechaly
149 onen proslulý duchovní elán, který Pittra tak uchvátil v předúnorové Praze. Schůzky dvou až tří
150 desítek lidí zde připomínaly politické schůze a mimo ně už „ymkaři“ pořádali jen kursy jazyků – jinak
151 se toho v táborové organizaci moc nedělo. Když Pitter mezi nimi začal přednášet, byl ohlas vlažný, a
152 tak se v říjnu 1953 další spolupráce s nimi vzdal. „Všecko, co bylo mezi těmi přednáškami, je tak
153 prázdné a někdy i nemravné (písničky)“ že je to pro slušné lidi utrpením tam sedět.“ Později Pittrovi
154 nabídli, aby se stal pro změnu předsedou celé Československé Ymky v exilu, tentokrát odmítl
155 s vysvětlením, že jde pro něj o „příliš politickou“ funkci, a doporučil za sebe Miloslava Koháka.

156 Kohák Pittrovi v první polovině padesátých let pomáhal i jinak: likvidoval minimálně dvě udání, první
157 z nich ze špionáže, která na Pittra došla do Rádia Svobodná Evropa v březnu 1953 a březnu 1955. A
158 Pitter sám zas pro změnu [celil zájmu StB] o svou osobu přímo ve Valce: jeden z mladých členů sboru
159 se mu tam v polovině padesátých let svěřil, že má za úkol zjišťovat mezi uprchlíky, kdo jim doma
160 pomáhal při útěku, a hlásit to do Prahy, Pitter ho za doznání odměnil tím, že mu pomohl najít práci
161 v Austrálii, kam, jak věřil, vliv estébáků nedosáhne.

162 Měl tedy větší štěstí než bývalý (předúnorový) československý sociálně demokratický politik [Bohumil
163 Laušman, který byl o Vánocích 1953 unesen z Rakouska a v květnu 1954] už zpracován, představen
164 v Praze s velkou pompou veřejnosti. Mluvil tehdy kromě jiného i o hladu a politických vraždách
165 v táboře Valka – a Pitter udělal alespoň to, že s ním na dálku, na vlnách Rádia Svobodná Evropa,
166 polemizoval.

167 [V roce 1954 se krizová situace ve Valce trochu zmírnila] Německé úřady [stěhování zástupců obyvatel]
168 jeho obyvatel převedly do nedalekého Zirndorfu [kde bylo kvalitnější ubytování i zacházení]. Uprchlíci
169 bydleli ve zděné budově (nikoli už v dřevěných barácích) s ústředním topením, byli ubytováni po dvou
170 a v čistotě. Nadále však [trvaly průtahy s udělením povolení k vystěhování] a tak trvaly i důvody
171 Pittrovy přítomnosti v táboře. Naopak se zdálo, že uprchlická politika [stav imitací politiky] některých západních zemí se
172 zpřísňuje. To byl třeba případ Rakouska, které v roce 1955 konečně opustila sovětská armáda a které
173 potom vyhlásilo neutralitu: ve snaze nepopudit proti sobě východní sousedy zrušilo tábory pro
174 uprchlíky z komunistických zemí, kterým tak nezbylo nic jiného, než přesunout se do Německa.
175 Přijímací stanicí se pro ně opět stala Valka, odkud byli distribuováni do lágrů po celé zemi. Rok 1955

176 byl rokem deátého výročí porážky nacismu a pražská vláda ho využila k vyhlášení rozsáhlé amnestie,
177 mimo jiné i pro některé skupiny exulantů, pokud se rozhodli pro dobrovolný návrat domů. Z Války a
178 Zirndorfu se tak na pražské vábení nechalo nalákat na 150 nešťastníků. Pitter se utěšoval tím, že
179 často šlo o lidi nevalné mravní úrovně – zároveň však musel uznat, neboť to na vlastní oči zažil, že
180 mnozí z nich zpustili právě v lágru.]

181 Nepřestával vyčítat [správě tábora] že svým drsným zacházením v uprchlících de facto podporuje
182 pomýšlení na návrat do vlasti.] V roce 1955 si postěžoval v dopise Alici Masarykové: „ Z jedné strany
183 vynakládají (zejména USA) obrovské částky na propagandu demokracie v komunistických zemích – a
184 na studenou válku vůbec – z druhé strany však [podvrací] v uprchlících víru v demokracii.“]

185 V létě téhož roku si mezi čerstvě přichozími oblíbil skupinku mladých českých mužů, navrátilců
186 z francouzské cizinecké legie, kteří po drsných zkušenostech z Indočíny (a po trpké zkušenosti
187 z Francie, která jim odmítla dát práci, přestože za ni předtím v koloniích bojovali), začali v Německu
188 uvažovat o návratu do komunistické vlasti. Pitter se jim snažil jejich rozhodnutí rozmluvit a hledal pro
189 ně smysluplné uplatnění. „To víte, jaké to bude pro bolševiky eso!“ svěřoval se v dopise přátelům.
190 Jeho snaha usnadnit jim aspoň trochu život v lágru a najít práci však vyzněla naprázdno – [tak byl
191 odsouzen k přihlížení jejich potupnému návratu za železnou oponu] (kde potom byli, jak se zas
192 dozvěděl, náležitě propagandisticky využiti). „Dělal jsem co jsem mohl, abych je od tohoto zoufalého
193 úmyslu odvrátil... Pro naše „spojence“ je každé slovo hněvu příliš slabé. Jsou prostě slepí a hloupi.“

194 Podobné zklamání znamenal pro Pittra i případ Jiřího Kalaše, kolegy a spolupracovníka z kanceláře
195 Rádia Svobodná Evropa v táboře Valka. Kalaš uprchl do Německa v roce 1952 stejnou cestou jako
196 před ním Pitter, přes západní Berlín, na rozdíl od něj však doma zanechal matku a manželku, na které
197 pak StB vyvinula nátlak.] Kalaš, který [neúspěšně žádal americké úřady o urychlení svého vycestování]
198 dále na Zápas, posléze vstoupil v kontakt s československými tajnými službami a po čtyřech letech se
199 vrátil zpět do vlasti.

200 Pitter to hodnotil jako prohru všech zúčastněných. „Že ho StB pořádně využila, o tom není pochyby,
201 a mnoho lidí doma na to krutě doplatilo.“ Kalaš se vrátil do republiky i s protokoly uprchlíků, které
202 odcizil v táboře Valka (s cennými údaji o jejich útěku atd.) a po návratu se v Praze na tiskové
203 konferenci rozpovídal o dusné atmosféře v exilu, zejména o udavačství, které tam prý vládne. Jiným
204 podstatným Pittrovým zklamáním z téže doby by také návrat Jindřicha Vaňhy, jednatele pobočky
205 Sdružení československých politických uprchlíků ve Valce, které Pitter předsedal, také Vaňha zmizel
206 s českou kartotékou a s ostatními důležitými dokumenty.

207 Mnoho útěchy však Pittrovi v táboře [nepřinášela ani jeho práce laického kazatele.] Tři roky (1954-
208 1956) tam sloužil bohoslužby každou neděli] pak řídceji, [jeho ekumenické bohoslužby přesto až do
209 roku 1960 vždy jednou měsíčně natáčelo a vysílalo Rádio Svobodná Evropa.] To byl také největší
210 úspěch Pittrových snah ve Valce, [ohlas jeho práce přímo mezi uprchlíky nebyl velký] a Pitter nebyl
211 sám, kdo si to myslél. Alexander Heidler, v padesátých letech častý návštěvník Války, psal: [Pitter
212 nebyl teolog, jeho velikost byla v mravním idealismu v duchu evangelia] – a to někteří katolíci ani
213 přísní luteráni nedovedli pochopit.“

214 Ve skutečnosti [ho práce v táboře už v polovině padesátých let fyzicky zmáhala] na podzim 1955 se
215 proto pokusil zřídít z pár pravidelných návštěvníků bohoslužeb (jejich počet se v té době pohyboval
216 v rozmezí 10-20 osob) staršovstvo, správu sboru, a své úkoly na ně převést. „Cítím, že už na to

217 „nestačím,“ psal jim. „Moje návštěvy k získávání účastníků nemají ten výsledek, jako když zve jiný
218 bratr, a konat kázání pro hrstku lidí, kteří přicházejí více či méně jen z mravní povinnosti a kvůli mně,
219 nemá smyslu.“

220 [členové sboru však odmítli] což Pittra zklamalo, [zrušil tedy nedělní bohoslužby] a nějakou dobu
221 pořádal jenom biblická shromáždění, tedy schůzky věnované četbě a rozborům Písma. Stále více se
222 zanášel představami, jaká bude jeho činnost, až německé úřady tábor ve Valce úplně zruší.
223 Představen si, že povede obsáhlou korespondenci s osamělými (a tedy potřebnými) uprchlíky,
224 rozptýlenými v celém Německu. „Pospolitý život ulehčuje trpký úděl vyděděnců. Tho všeho postrádají
225 naši lidé v diaspoře.“

226 [Čím dál víc také sledoval osudy uprchlíků, kteří se v Německu buď dostali do křížku se zákonem, nebo
227 byli osamělí, vysokého věku, případně z různých zdravotních důvodů zbaveni svéprávnosti] – a kteří
228 tak ztratili naději na získání německého občanství. V druhé polovině padesátých let na sebe
229 v desítkách takových případů vzal úděl poručníka a zastupoval své svěřence v jednáních před
230 německými (ale často také československými) úřady.]

231 Proti situaci na začátku padesátých let bylo, teď [postavení uprchlíků po příchodu do tábora
232 jednodušší]. Doklady, jejichž vyřízení se dříve táhlo měsíce, ba léta, získávali nyní během čtyř až šesti
233 týdnů, takže mohli nastoupit do práce (která jim byla v prosperující ekonomice hned nabídnuta), a
234 nebyli tak odkázáni jen na vyplácené životní minimum. [Přes hranici jich ostatně přicházelo už velmi
235 málo] většinou to byli příslušníci Pohraniční stáže, nikdo jiný se složitým systémem hraničních
236 zátarasů nedostal. Také „odbavení“ uprchlíků dál do světa už bylo snazší – [na konci padesátých let se
237 v Německu na udělení amerického vystěhovalického víza čekalo jen půl roku], lhůta ještě před pár
238 lety nepředstavitelná.

239 Když byly na jaře [1960] poslední tři desítky uprchlíků převedeny do tábora Zirndorf a poslední baráky
240 války byly zbořeny, aby na jejich místě vyrostlo nové norimberské sídliště Langwasser, vzpomínali
241 někteří exulanti na uplynulých víc než deset let jeho existence skoro s nostalgií. Mnichovské Naše
242 hlasy psaly: „Od roku 1949 vyemigrovalo z tohoto tábora 30 000 lidí... Snad se jednou najde někdo,
243 kdo napíše několik objektivních kapitol o Čechách a Slovácích ve Valce... [Vznikla tu výborná česká
244 fotbalová jedenáctka, o jejíž hráče se zajímaly okolní sportovní kluby, [rohovnická osma Sokola,
245 bojující v nejvyšší bavorské soutěži... Čeští skauti vztýčovali den co den svoji vlajku, profesori zahájili
246 kursy řeči, v Ymce vedli vážné debaty studenti... A v kantýně pana Ptáčka plakala den co den
247 harmonika těm, kteří zapíjeli stesk po domově lacinou kořalkou a špatným vermutem.“ Aniž by si
248 stýskal, [Pitter vzpomínal na táborové roky jinak: nezapomněl užívat si zklamání, že chybí
249 nesrovnatelné s vysokým očekáváním, s jakým svou práci v táboře v roce 1952 zahajoval. Bylo to
250 vůbec poprvé, kdy nebyl schopen bilancovat uplynulou práci bez pocitu zklamání. Zčásti se na něm
251 zřejmě podepisovaly i nevábné poměry v československém exilu jako celku]. Ačkoliv měl Pitter sotva
252 v úmyslu zabývat se v německém exilu politikou, stalo se mu to údělem vlastně hned po příchodu do
253 války. Do této doby se datuje i jedno z jeho velmi mála členství v organizaci, jež sledovala politické
254 cíle: v říjnu 1953 byl zvolen do výboru táborové organizace Sdružení československých politických
255 uprchlíků a pracoval v něm přibližně půl roku v naději, že tak bude moci snadněji uplatnit své
256 představy „nepolitické politiky – avšak buď se ve svých vizích zklamal, nebo byl pracovně příliš
257 zaneprázdněn, v každém případě v dubnu 1954 z této organizace vystoupil.

PŘÍLOHA P IV: TRANSKRIPCE ROZHOVORU SE SOCIÁLNÍM PRACOVNÍKEM PETREM, S PROVEDENÝM OTEVŘENÝM KÓDOVÁNÍM.

1 D: Dobrý den. Mé jméno je Roman Sobotka, jsem student třetího ročníku Fakulty humanitních studií
2 Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Nyní zpracovávám svou bakalářskou práci na téma Andragogický
3 rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra. Součástí výzkumné části je i tento rozhovor s vámi, jako
4 sociálním pracovníkem, starajícím se v městě Brně o lidi bez domova. Předně vás prosím o souhlas
5 s nahráváním rozhovoru na záznamové zařízení. Rozhovor bude následně přepsán do textové podoby
6 a takto bude přiložen do mé bakalářské práce. Rozhovor bude anonymní. Souhlasíte tedy s jeho
7 nahráváním a uveřejněním v mé práci?

8 O: Ano, souhlasím s nahráváním a následným přepsáním do vaší bakalářky. Beru na vědomí, že je
9 rozhovor anonymní.

10 ZVO – Jaký je život sociálního pracovníka, pracujícího v městě Brně?

11 SVO1. Jaký je organizační a personální stav ve vaší pobočce?

12 Naše pobočka funguje jako ^{PENNÍ CENTRUM} denní centrum, ^{OTVÍRÁME} otvíráme každý pracovní den. Máme tam ^{HYGIENY} společenskou
13 místnost s počítačem. Hlavní důvod proč k nám lidi chodí je, že ^{SE MŮŽOU UMÝT} se můžou umýt, osprchovat a
14 nasnídat. ^{CO SE TÝČE PERSONÁLNÍHO STAVU, TAK JE NÁS CELKEM 6, VEDOUcí, JÁ DĚLÁM NEPSANÉHO ZÁSTUPCE A} Co se týče personálního stavu, tak je nás celkem 6, vedoucí, já dělám nepsaného zástupce a
15 čtyři kolegové jako sociální pracovníci. Ti jezdí do druhé pobočky pro jídlo a pomáhají s chodem
16 pobočky.

17 TO1 – Jaké služby poskytujete?

18 Jako denní centrum nabízíme klientům ^{SNÍDANI} snídani, ^{MAŽNOST PROVÉST DENNÍ, OČISTŮ} možnost provést denní, očistů, myslím tím jako
19 základní hygienu, osprchování se. Můžou si také u nás ^{VYPRÁT OBLEČENÍ NEBO SI HO VYMĚNIT} vyprat oblečení nebo si ho vyměnit. Ve
20 společenské místnosti ^{MAJÍ PŘÍSTUP K NETU} mají přístup k netu. ^{NOCLEHÁRNA JE NA JINÉ Pobočce.} Noclehárna je na jiné pobočce. Když za mnou přijdou
21 s prosbou o radu, či žádostí o pomoc s vyřízením něčeho na úřadech, snažím se jim vždycky vyhovět.

22 TO2 – Kdy a jak dlouho poskytujete služby?

23 Jako sociální pracovník dělám ^{DEKLA SLUŽBY} pět a půl roku. Denní centrum máme otevřeno každý pracovní den.
24 Otvíráme v devět ráno a zavíráme v půl čtvrté.

25 SVO2. Jaká je vaše klientela?

26 Obecně jsou našimi klienti ^{KLIENŤELA} sociálně slabí, vyloučení lidé, kteří jsou v tíživé situaci. ^{SITUACE KLIENŤEL} Řeknu to takto, lidi,
27 kteří už neví z které do které. ^{SEM TAM K NÁM ZABLÓUÍ ČLOVĚK, KTERÝ JE NA TOM JEN PŘECHODNĚ ŠPATNĚ} Sem tam k nám zablóuší člověk, který je na tom jen přechodně špatně,
28 rozešel se a přišel krátce o domov, ale je to člověk produktivní, najde si za chvilku práci a odejde.
29 Hlavně jsou to ale ^{KLIENŤELA} bývalí kriminálníci, kteří svým chováním odpudili od sebe své blízké, ^{VELKÁ ČÁST} velká část
30 našich klientů jsou ^{KLIENŤELA} asocíálové, ale i ^{KLIENŤELA} tělesně postižení lidé, o které se nikdo nestará.

31 TO3 – Kolik klientů k vám dochází?

32 Pravidelných, takzvaně stálých klientů, kteří k nám chodí denně je ²⁸ 28. Je pak doplňuje každý den tak ⁷
33 – 11 občasných návštěvníků. Takže každý den se staráme o pětatřicet až čtyřicet klientů.

POSTOJÍ OBČASNÍ KLIENŤELI

STALÝ STAV
POSTOJÍ STAV KLIENŤELŮ
OBČASNÝ

34 TO4 – Jaké národnosti jsou klienti?

35 Chodí k nám [jeden Ukrajinec, dva Slováci, jinak to jsou naši, čeští, lidé.] ^{NÁRODNOSTNÍ SKLADBA KLIENTŮ}

36 TO5 – Jaká je věková skladba klientů?

37 Nejpočetnější skupinu tvoří klienti ve věku čtyřicet pět až šedesát let, těch jsou tři čtvrtiny. Zbytek jsou ^{věková skladba klientů}

38 mladší mezi třiceti a čtyřiceti lety.]

39 TO6 Jaký je poměr žen a mužů?

40 Devadesát procent je chlapů a deset procent žen. ^{Poměr pohlaví klientů}

41 SVO 3 – Jaký je váš vztah ke klientům?

42 Po pravdě si je nesnažím pouštět úplně k tělu. [Snažím se jim pomoci, ve všem vyhovět. Když za mnou ^{společná pomoc}

43 přijdou a chtějí se pokecat, sdělit mi své trampoty, rád si je vyslechnu. Párkrát se mi ale stalo, že chtěli ^{Zajímá obliční}

44 po mě věci soukromého charakteru, jako pučič prachy a tak. To jsem jim odmítl.]

45 TO7 – Jak vnímáš postavení klientů ve společnosti?

46 Když to vezmu kolem a kolem, vidím tady dvě roviny. Jednu bych nazval mikrospolečenskou, tzn. jak je ^{dlouhá a blízká sousedů}

47 vnímá nejbližší okolí, jako sousedé naší pobočky. Tyto vztahy domorodců s naší organizací a klienty ^{společná činnost, vzájemná pomoc}

48 jsou hodně chladné. Lidi v sousedství štvě a vadí jim, že se k jejich domovům stahují skupinky bezděků, ^{společná činnost}

49 kteří zrovna nevoní a po opuštění naší pobočky se potulují po okolí. Víím, že byly snahy od sousedů, ^{společná činnost}

50 prosadit na radnici zrušení pobočky. Takže blízké vztahy hodnotím velmi špatně. ^{společná činnost}

51 Druhý pohled vidím jako celospolečenský, ten je poněkud vlídnější, [česká společnost vidí ^{společná činnost}

52 bezdomovectví jako docela akutní problém, s tím vidím spojený trend zvyšujících se příspěvků ^{společná činnost}

53 soukromých osob na provoz charit. Sám tady vidím problém bezdomovectví, který se dlouho aktivně ^{společná činnost}

54 neřešil a proto dorostl do značných rozměrů, kdy bezdomovců je okolo 60 tisíc a počet stále roste.] ^{společná činnost}

55 Pomoc, v podobě znovunalezení smyslu života a navedení na správnou cestu vidím jako možné ^{společná činnost}

56 východisko. Bohužel někteří jsou už tak zdemotivováni, s odporem k majoritní společnosti, že jejich ^{společná činnost}

57 resocializace a návrat do plnohodnotného života je docela nereálný. Těm je třeba zajistit alespoň ^{společná činnost}

58 důstojné dožití, tak aby si nemuseli na živobytí vydělávat páčáním krádeží a jiné trestné činnosti.] ^{společná činnost}

59 TO8 – Co považujete za příčiny jejich sociálního pádu?

60 Začátky jsou různé, jednoho nechala manželka, vykopla ho z domu a on neměl sílu a chuť se bránit a ^{společná činnost}

61 tak skončil na ulici a bez prostředků. Další počátky jsou v alkoholismu, drogách, někteří jsou recidivisty. ^{společná činnost}

62 Málo z nich jsou [lidi s tělesným postižením, to které se neměl kdo starat, a jelikož mají tak malý ^{společná činnost}

63 důchod, nemohli platit nájem a tím pádem skončili na ulici. Pak nastává druhá fáze, kdy se chytanou ^{společná činnost}

64 nějaký skupinky dalších bezdomovců, s něma začínou pít alkohol, stávají se z nich alkoholici a jelikož ^{společná činnost}

65 jsou bez prostředků, tak začínou krást, převážně v potravinách přímo alkohol či se toulají po městech, ^{společná činnost}

66 kradou železo a jiné věci. Časem se dostanou do kriminálu a tamní pobyt dokoná zkázu v podobě ^{společná činnost}

67 těžkého morálního úpadku. Většinou to nejsou moc autonomní osobnosti a tím se dostávají do ^{společná činnost}

68 nekonečné spirály chvilku venku a po čase zpět do krimu.] ^{společná činnost}

69 TO9 – Jaké jsou důsledky pobytu na ulici a v kriminále?

70 Ti lidi těžce a velice rychle ^{mravní chabro ni} morálně chátrají. Za pár let jsou z nich ^{lidské trosky, asociálové} lidské trosky, asociálové, kteří
71 neznají nic jiného, než ^{střana, úmetal, zeholisi, tes, d, va} krádeže, pít chlástu a pobyt v kriminálech. Neuznávají zákony, společenské
72 normy. Mají v sobě ^{svět, ve spik, noh, nedůvěra všem} averzi vůči normálním lidem. Nedůvěřují jim. Myslím si, že společnost viní za své
73 neštěstí a ztrátu všeho. ^{svatova ni, neštěstí na ostata}

75 TO10 – Máte důvěru klientů?

75 Pár ano, ale musím říct, že ^{nedověra vůči soc. pracovníkům} většina si přijde jen na jídlo, osprchovat se a pryč. Moc si mě k tělu
76 nepřipouští. Dodám, že ^{vděčnost klientů} ti u kterých jsem si důvěru vybudoval a vidí, že jim chci pomoci, tak na nich
77 sleduju radost a vděčnost, že se o jejich trampoty a život zajímám. Dovolím si říct, že ta hrstka, je jich
78 tak pět, že mě mají rádi. ^{pozitivní vztah klientů}

79 TO11 – Vyhledáváte aktivně klienty?

80 ^{POVEK P. ASYLUM} Aktivně je nevyhledávám, plně se věnuji práci s těmi, kteří chodí k nám na pobočku. ^{PRÁVNÍ PŘÍSTUP}

81 SVO4 Co je obsahem vaší činnosti?

82 Obecně se jedná o sociální činnosti s lidmi bez domova. Jelikož dělám v denním centru, tak se jedná o
83 zajištění hygieny a stravy pro klienty. Případně poradenská činnost. ^{zajištění sociálních potřeb} ^{poradenská činnost}

84 TO 12 – Jaký druh činnosti u vás klienti nejčastěji vyhledávají?

85 ^{zajištění stravy} Podávám jim stravu, ^{poskytnouti soc. služby} zajišťuju čisté ručníky, mýdla a ostatní věci k základní hygieně. S tím je spojená
86 provozní agenda, dělám soupisy věcí, které je třeba nakoupit, zajistit. Ale to jsem trochu odskočil. Za
87 mnou často chodí o radu, když jednají s úřady ohledně vyřízení dávek v hmotné nouzi, vyplácení
88 důchodů, vyřízení dokladů a tak. Takže bych to nazval ^{poradensko-provozní činnost} poradensko-provozní činnost.

89 TO13 – V jaké míře poskytuješ klientům duchovní podporu?

90 ^{absence víry/religi, absence duchovních služeb} Já v boha nevěřím, tuto činnost jim neposkytují. Maximálně je odkážu na známého, faráře, který
91 ^{mateř a sociální péči} nedaleko slouží bohoslužby. Ale já se v tomto neorientuju. Mě k této práci přivedlo hluboké sociální
92 ^{soc. činnost matka} citění mojí mamky, která ^{ad m, k, h, u, l, v, s} vždy donášela chudákům vyražené oblečení a sem tam jim donesla jídlo.
93 Časem, až jsem byl starší, tak jsem si uvědomil, že tito lidé opravdu potřebují pomoc a proto jsem to
94 začal dělat. ^{niterný obrát}

95 TO14 – Jak vnímáš vliv své činnosti na chování, osobnost klientů?

36 [Ono je to běh na dlouhou trať, u těch, u kterých mám důvěru je vidět jistý posun k návratu do společnosti, našli si práci, třeba jen u úklidovky, ale mají ji, váží si jí a berou to jako start do nového života.] Takové okamžiky mě těší, jinak když každý den vidím tu bezmoc, kterou nemůžu změnit, je to pro mě docela těžké. Chtěl bych jim pomoci, ale oni o to nestojí. To mě mrzí, to je pro mě zklamání.
37 [Celkově nemůžu hodnotit svůj vliv na klienty kladně, ba naopak často zažívám zklamání.] To víte, když vyjdete z práce a policajti mají jednoho z mých opřeného o svoje auto a dávají mu pouta, že nedaleko okradl starou paní, tak si říkáte, jestli to má smysl. Snažím se na to nahlížet tak, že to má smysl kvůli těm ostatním a hlavně těm co pomoc a radu chtějí a důvěřují mi.]
38
39
40
41
42
43

44 TO15 – Co pro tebe znamená výkon svého povolání?
45 [Je to pomoc potřebným, kterou dělám, z přesvědčení a odkazu moji mámy. Chci těmto ztrápeným lidem pomoci najít novou chuť do života a nový smysl života.] Bez toho se u nich nic nezmění. Je to těžké poslání, ale pořád doufám a věřím, že ponese kýžené ovoce.
46
47
48

49 TO16 – Co považuješ za východisko řešení sociální situace bezdomovců?
50 [Pomoc mě dát smysl života, pomoci jim najít práci a motivaci žít. Ukázat jim, že současný životní styl je cesta do pekla. Důležité je ten znovu nalezený smysl života. Bez něj je to beznadějné.]
51
52
53

54 SV05 – Jaké druhy pomoci, podpory jsou poskytovány vaší organizací?
55 [Obecně jsme živi z darů od donátorů.]
56

57 TO17 - Jak je vaše pobočka financována?

58 [Největším dílem nám přispívá město Brno a kraj.] Druhou největší pomocí nebo chcete-li finanční podporu nám poskytují firmy a nadační fondy. Nejméně, a to výrazně, nám přispívají fyzické osoby, to je tak 3 procenta.
59
60
61

62 TO18 - Co je příčinou malého zájmu o podporu ze strany občanů samotných?

63 [Myslím si, že lidé nechcú přispívat na lidi, kteří nemají přínos pro společnost.] mají je za povaleče a nemakačenka, kteří jen zneužívají sociálního systému. Rádi bychom tento pohled občanů změnili, ale ta nevráživost je v nich hluboce zakořeněna. Často slyším jako důvod, že nebudou podporovat kriminálníky.]
64
65
66

67 TO19 – Jaké jsou další bariery, které jsou stavěny proti vaší činnosti?

68 [Kraje nás podporují dobře, ale myslím si, že malá podpora plyne od vlády.] Média se věnují bezdomovcům jen tehdy, když něco někde spáchají. Nemají snahu zveřejňovat jejich potřeby a nepodporují snahy charitativních společností o změnu jejich poměrů, která jako jediná může vest k jejich nápravě. Největší problém je ale xenofobní přístup většiny občanů vůči bezdomovcům. Dělalí si vůči nim předsudky, a hned je soudí, aniž by o konkrétních lidech něco věděli. To je tak všechno co mě napadá.]
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80

81 D: Pokud vás nic dalšího nenapadá, tak vám poděkuji za váš čas. Rád jsem vás poznal. Nashledanou.

82 O: Taky děkuju, bylo to super. Nashle.

**PŘÍLOHA P V: SITUAČNÍ POPIS TÁBORA VALKA, ÚRYVEK
PUBLIKACE PAVLA KOSATÍKA, SÁM PROTI ZLU, 2009, S. 241**

Vedle sebe tam byli nuceni žít bývalí váleční zločinci, kteří čekali na denacifikaci, Němci odsunutí ze střední a východní Evropy, váleční kolaboranti i pováleční uprchlíci před komunismem. Bývalí soupeři se ocitli pohromadě bez velké naděje v dohledné době takový stav změnit: západní státy přiškrcovaly kvóty pro přijímání imigrantů, a tak se Valka plnila lidmi, kteří za sebou spálili mosty, aniž objevili novou perspektivu. Demoralizace postupovala závratnou rychlostí a ve chvíli, kdy do tábora přišel Pitter, byla Valka malým peklem na zemi. V barácích, postavených za Hitlera pro účastníky nacistických sjezdů, tvořili necelou polovinu obyvatel ženy a děti do čtrnácti let. Nejvíce bylo Čechů (800), Poláků a Ukrajinců (po 700), Slováků (500), byly tam však i stovky Maďarů, Rusů, Jihoslovanů a příslušníků dalších národů.

PŘÍLOHA P VI: OBRAZOVÁ DOKUMENTACE

Obr. 2 Přemysl Pitter ve své pracovně

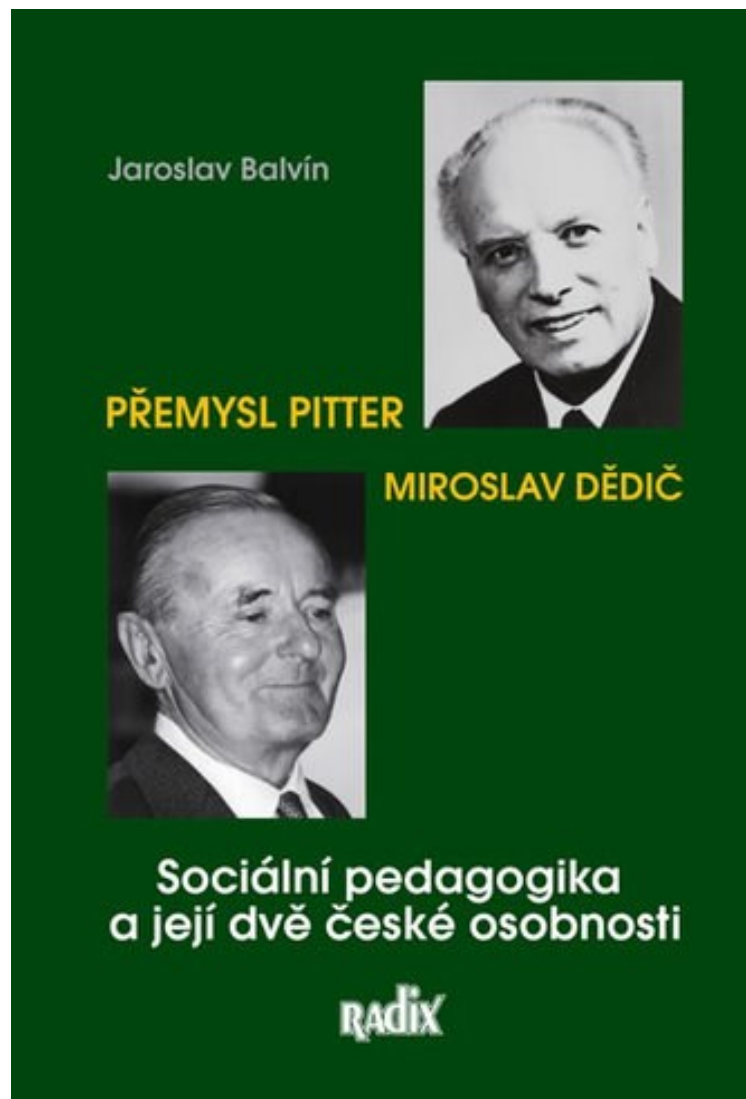
Obr. 3 Přemysl Pitter s Olgou Fierzovou, celoživotní spolupracovnicí

Obr. 4 Dobová fotografie Milíčova domu

Obr. 5 Milíčův dům v současnosti. Od roku 1976 slouží jako mateřská škola

Obr. 6 Obálka publikace Jaroslava Balvína o osobnostech české sociální pedagogiky Miroslavu Dědičovi a Přemyslu Pittrovi